

Управни одбор
Мања потрошња, велики извоз

На помолу нова берза
Чекајући SERPEX

Беспарица у привреди
Прети нам колективни банкрот

РЕСТРУКТУРИСАЊЕ ЕПС-а

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА НА ТРИ СТУБА

Претварање дугова у власништво
УМЕСТО ПАРА - АКЦИЈЕ

ЕПС = енергија = живот

НАШ ИНТЕРВЈУ: ДР АЦА МАРКОВИЋ

Што је добро за ЕПС, добро је и за Србију

страница **4**

РАЗГОВОРИ С ПОВОДОМ

Драган Јовановић: И „Костолац“ је ослонац

страница **26**

Драгољуб Здравковић: Увећати наплату, смањити губитке

страница **28**

ЉУДИ: ДЕЈАН ПЕТРОВИЋ, МАГАЦИОНЕР У ЕД УЖИЦЕ

Најбољи трубач Гуче

страница **66**

ДОГАЂАЈИ

САСТАНАК ДИРЕКТОРА ЕЛЕКТРАНА И
РУДНИКА ЕПС-а У КЛАДОВУ
Производња надмашила
потрошњу

страница **12**

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ
ЕНЕРГИЈОМ НА КОСМЕТУ
Српски манастири без
струје

страница **24**

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА
Суша стигла

страница **25**

ЕНЕРГЕТСКА РАСКРШЋА
Побркани лончићи

страница **37**

ПРИВРЕДНА ДРУШТВА

У РБ „КОЛУБАРА“ СВЕ ВИШЕ НЕДОСТАЈЕ
ПОМОЋНА МЕХАНИЗАЦИЈА
Мањак, упркос
прековременом раду

страница **38**

ЈОШ ТРИ МАШИНЕ СА КОПА
„ЂИРИКОВАЦ“ ПРЕШЛЕ МЛАВУ ПУТ
КОПА „ДРМНО“
Ускоро у производном
строју

страница **41**

ПОЧЕЛА РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ХЕ „ЂЕРДАП 1“
Зауостављен шести агрегат

страница **42**

У ПД „ЕДБ“ ПОДРЖАНЕ АКЦИЈЕ
ГРАДСКЕ УПРАВЕ
Летња реконструкција

страница **44**

СВЕТ

ШВЕДСКА ИСТАКЛА ПРИОРИТЕТЕ У
ЕНЕРГЕТИЦИ ТОКОМ ПРЕДСЕДАВАЊА ЕУ
Екологија као економија

страница **47**

ЕНЕРГИЧНА ПЛАНЕТА
Шеици из Кине

страница **48**

ЕУ ОСТАЈЕ ЕНЕРГЕТСКИ ЗАВИСНА ОД
АНКАРЕ
Вентил у Турској

страница **50**

ВЕЛИКА ТРАГЕДИЈА У НАЈВЕЋОЈ
РУСКОЈ ХИДРОЕЛЕКТРАНИ „САЈАНО-
ШУШЕНСКА“ НА МОЋНОМ ЈЕНИСЕЈУ
Ужас у машинској хали

страница **54**

КУЛТУРА

БИОСКОП
„Коко пре Шанел“

страница **62**

ЗДРАВЉЕ

ПРИРОДНИ ПОРОЂАЈ УВЕК БОЉИ, АЛИ
НАШЕ ЖЕНЕ СВЕ ЧИНЕ ДА ГА ИЗБЕГНУ
Царски рез – по
поруџбини

страница **64**

УПОЗНАЈМО СРБИЈУ

МАНАСТИР ТЕМСКА
Задужбина Драгаша
У ПРЕСТОНИЦИ ВАТЕРПОЛА, БИВШОЈ
Еј, еј, Бечеј

страница **68**

страница **70**

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР

Драгомир МарковићДИРЕКТОР СЕКТОРА
ЗА ОДНОСЕ С ЈАВНОШЋУ**Момчило Цебаловић**

ГЛАВНИ УРЕДНИК

Родољуб Герич

ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА

Миодраг Филиповић

РЕДАКЦИЈА:

Драган Обрадовић**Анка Цвијановић****Милорад Дрча**

(уредник фотографије)

Наташа Иванковић-**Мишић**

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:

Царице Милице 2**11000 Београд**

ТЕЛЕФОНИ:

011/2627-090, 2627-395

ФАКС:

011/2024-844

e-mail:

list-kWh@eps.rs

fotokWh@eps.rs

web site: www.eps.rs

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА ПРИПРЕМА:

„Алто“ – Београд

НАСЛОВНА СТРАНА:

Светлана Петровић

ШТАМПА:

Штампарија „Политика“ а.д.

Београд

ТИРАЖ:

10.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ, ПОД
НАЗИВОМ „ЗЕП“, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ
ШТАМПА МАРТА 1975. ГОДИНЕ;
ОД МАЈА 1992. НОСИ НАЗИВ „ЕПС“,
ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ ЛИСТ
ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ „kWh“

ИЗДАВАЧ:

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

Кинеска ТБЕА нуди трансформаторе

Кинеска делегација код Аце Марковића

Председник Управног одбора ЕПС-а др Аца Марковић примио је 12. августа делегацију највећег произвођача трансформатора у Кини ТБЕА из Шенјанга у провинцији Лијаонинг. На челу трочлане делегације био је Луо Јун, заменик директора ове компаније, који је ЕПС-у и електроенергетском сектору у Србији понудио да конкретним пројектима учествује у коришћењу кредита који ће Кина одобрити Републици Србији. Реч је о кредиту од милијарду евра, са каматом од три одсто и роком отплате 15-20 година, као и могућим грејс периодом од пет година, који Кина наменски даје Србији за изградњу инфраструктурних објеката и набавку индустријске опреме. Део уговора односи се на електроенергетску опрему, за преносни систем и производне капацитете.

Марковић је рекао да ће ЈП ЕПС и ЈП ЕМС, у оквиру Министарства рударства и енергетике, исказати потребе за овим кредитним средствима. Истакао је да ће ЕПС имати потребе за великим трансформаторима, какве производи ТБЕА. При томе, он је гостима уручио збирку нових пројеката у ЈП ЕПС, који су објављени у „Зеленој књизи Електропривреде Србије“.

Кинески произвођач ТБЕА други је у свету по производњи трансформатора, којих је прошле године произвео укупне снаге од 120 хиљада мегаволтампера, за све напонске нивое у преносном систему.

А. Ц.

Јапанска донација за пројекат одсумпоравања?

Делегација Јапана посетила је почетком септембра, у оквиру пројекта помоћи Владе Јапана Републици Србији, ПД ТЕНТ, где је са домаћинима разговарала о изradi студије изводљивости за уградњу система одсумпоравања на локацијама ТЕНТ-А и ТЕНТ-Б. Александар Влајчић, директор за унапређење система ПД ТЕНТ, рекао је да је реч о великом еколошком пројекту, који је обухваћен средњорочним плановима развоја ЈП ЕПС-а и ПД ТЕНТ, а произашао из стратешких циљева развоја енергетике и заштите животне средине Републике Србије.

Влајчић је нагласио да ће стручњаци из Јапана, на основу онога што су видели у ТЕНТ-у, одлучити да ли ће системи одсумпоравања у ТЕНТ-у бити обухваћени кредитним средствима која Влада Земље излазећег сунца намерава да одобри Србији. Према његовим речима, средства за реализацију овог пројекта могла би од јапанске владе да се добију као донација или пак кредит са дугим роком отплате и ниском стопом камате. Влајчић је казао да је у овом тренутку, с обзиром на тренутну економску ситуацију у Србији, најважније да се заокружи финансијска конструкција како би се што пре ушло у пројекте одсумпоравања.

Р. Е.

Француска поука

У Француској је 15. августа поскупела струја. Поскупљење од 1,9 одсто беше осетно скромније од захтева електропривреде да се цена, додуше у периоду од три године, повећа за 20 одсто (по седам процената годишње), али су се побунили потрошачи, па је влада одустала од тако радикалног потеза. Одлучила се за варијанту по којој ће станар у једном „просечном“ стану (од сто квадрата!) за утрошену енергију убудуће плаћати 0,5 до максимално 1,5 евра месечно више него досад.

Чињеница да је струја у Француској и уред кризе поскупела могла би, додуше, неког овде да наведе да пита: а какве сад то па везе има са нама? Одговор би био једноставан – никакве!

За разлику од већинског власника EdF-а, дакле државе Француске, власник сродне српске компаније (ЕПС-а), дакле држава Србије се, наима, још одавно определио за супротно. Ништа од поскупљења ове године, понављају надлежни већ месецима...

У извесном смислу би се, због свеопште кризе, такво гледиште донекле дало разумети, поготово ако се призна да јефтина струја у Србији није баш једини узрок губитака у којима електропривреда већ деценијама грца. Ово кажемо зато што су извесне анализе, између осталог, потврдиле да у ЕПС-у, рецимо, има превише запослених, да су губици енергије на мрежи неприхватљиво велики и слично.

Упркос свему томе, тешко је, ипак, докучити због чега су појединци из државне администрације у последње време стали чак и да оправдавају то што је, како год окренули, електрична енергија у нашој земљи драстично, дакле двоструко или троструко јефтинија и од струје у околним земљама, попут Хрватске или Црне Горе, а камоли од оне „европске“. Министар трговине Слободан Милосављевић је, рецимо, дошао до закључка да је, је ли, и сасвим логично што струја у Србији кошта јефтиније него другде у Европи не само зато што „не може цена државне струје расти када све пада“, већ и стога што се, како рече, „не може економски резоновати и позивати на Европу само када треба повећати цене“, јер... „Где им је (ЕПС-у) тржишна оријентација у свему другом? Поузданост испоруке, стабилност напона, брзина у отклањању кварова, ажурност у увођењу нових прикључака и сл., све је то код нас далеко од европског нивоа, па онда ни цене не могу бити европске...“

Тако, дакле, сматра овај ми-

Пише: Родољуб Герић

нистар у чијем су ресору, узгред говорећи, цене онако (не)европски у првих седам месеци ове године поскочиле за девет процената, док су у ЕУ, у истом раздобљу, порасле за 0,6 а у земљама еврозоне – ни толико (нула!). И кога, занимљиво, упркос чињенице да су у истом периоду цене дувана у Србији повећане за 26,7, а грађевинског материјала за чак 37,2 процената, не чусмо да позива грађевинске и дуванске концерне на „европско“ понашање...

Али, није реч овде само о ценама. Реч је и о укупном односу државе према њеном тренутно највреднијем предузећу које се, уместо да се подстиче на развој од кога би

сви имали ћар, користи више као нека хуманитарна институција кадра да свима омогући преживљавање у тешким временима, а она, као што смо се уверили, овде изгледа – никад не пролазе.

У прошлом броју „kWh“ смо, тако, писали о апсурду по коме је ЕПС, на бази овдашњих оригиналних прописа, обавезан да плаћа порез на фактурисану реализацију, дакле и за оне купце који струју уопште не плаћају. Поменут је РТБ Бор који ЕПС-у дугује више од шест милијарди динара, своту на коју је електропривреда платила ПДВ од 300 милиона динара. У овом броју, пак, пишемо о томе да је држава (и) за овај проблем нашла солмонско решење: закључком владе ЕПС је на име неплаћене струје, ето, постао сувласник РТБ Бора! А како се нешто раније ЕПС на сличан начин, због поголемог неплаћеног рачуна за струју, овајдио и акцијама медијске компаније „Политика“, као и неких других фирми, сада само остаје питање хоће ли испоручиоци опреме за ревитализацију старих и изградњу нових електрана пристати да их, уместо парама, ЕПС убудуће плаћа, рецимо, акцијама? Неће? Чудно.

Уместо закључка, можда би се вредело вратити на француски случај и гвирнути у разлоге због којих је Пјер Гадоне, шеф EdF-а, тражио поскупљење. Један је тај да је цена струје у његовој земљи осетно испод сродних „у окружењу“, да већ деценијама „не прати инфлацију“, те да би, да ју је пратила, цена сада била – 40 одсто већа. Други је да би EdF-у већа цена помогла да смањи дугове који су се лане попели на 24,5 милијарди евра.

А трећа да ће, не буде ли поскупљења, EdF „редуцирати своје инвестиције“... Е, то веће беше већ ствар која је најозбиљније морала да забрине власника, тј. државу.

Није то велика филозофија. То је само – економија.

Илустрација: Ј. Влаховић

Што је добро за ЕПС, добро је и за Србију

Свако би овде требало да ради свој посао: Електропривреда да се брине о томе да произведе струју и да је продаје по цени која покрива трошкове и обезбеђује средства за развој, док социјала мора да се стави тамо где јој је место, код државе и локалних органа. – У реструктурисање и промене се мора кренути, али осмишљено, полако, јер су велики системи попут ЕПС-а као велики прекоокеански бродови: ако се нагло заокрену, могу и да се преврну

– Из историје је познато да је, некада, када би каква пруга била изграђена у Америци, ту пругу једно време чувала чак и – америчка коњица! Тек онда када би постало јасно да од те пруге сви имају користи, коњица је могла да се повуче....

Овако нам је др Аца Марковић, нови председник Управног одбора ЈП ЕПС, одговорио на једно од најболнијих питања која муче Електропривреду Србије и које се, дабоме, односи на (ниске) цене струје. И у нашем случају би, наиме, вели Марковић, „пре но што се коњица повуче“ све у држави ваљало убедити да је добро да та цена порасте, и то не само због ЕПС-а, већ и због свега другог... Између осталог и због тога што би се у том случају успоставили прави паритети међу енергентима, па би, рецимо, коришћење гаса било стимулисано, а то би свакако било позитивно кад је реч о потрошњи струје.

Ипак, докле мислите да ће ЕПС да изиграва социјалну установу која свој производ мора да продаје испод цене коштања да би народ мирно живео. Где је та граница издржљивости ЕПС-а? Ви сте по опредељењу социјалиста, па о том народу, његовој платежној способности доиста морате да водите рачуна. Али како онда изаћи из овог зачараног круга у коме се вртимо 15–20 година?

Профит не у буџет, већ у развој

– Свако треба да ради свој посао. ЕПС да се брине за производњу електричне енергије и да је продаје по цени која јој омогућава да покрије трошкове и да обезбеди средства за развој, а да се социјала измести из ЕПС-а и стави тамо где јој је место, код државе и локалних органа, који треба да утврде ко су ти

Аца Марковић

људи којима треба помоћи. При томе, треба да се зна да нико тако добро не може да брине о запосленима, локалној средини, здравству, екологији... као што може предузеће, пре свега оно јавног карактера које многе ствари може да реши много боље од државе. Само му треба омогућити да то чини, да има профит и да део профита враћа друштвеној заједници у којој тај профит остварује. Али, не уплатама у буџет, већ улагањем у конкретне пројекте који дају бољи живот.

Хрватска држава, рецимо, даје субвенције за око два милиона потрошача и те паре се из буџета усмеравају у ХЕП. Да ли је код нас могућ такав модел?

– Нема разлога да добре идеје не користимо. Суштина је у томе што се струја нерационално троши ако се продаје јефтино. Осим тога, нема никаквог разлога поклањати струју, поготово зато што се она лако продаје и у иностранству. Не би, међутим, било на одмет направити анализу потрошње просечног српског домаћинства. Уверен сам да би она показала да домаћинства у Србији данас не троше мање за бензин или телефонски импулс, него раније када та роба није била овако скупа. Бензин и телефон, пре свега мобилни, велики су трошкови у кућним буџетима, али их редовно плаћају, јер ако не плате, те робе нема. А струју многи плаћају само кад хоће. То је овде велики проблем: на струју се гледа као на ваздух. Мора увек да је има, а не мора да се плати...

Једна од последица ниске цене су и губици ЕПС-а. Упркос томе, ниједан сазив Управног одбора до сада није успео да убеди власника, државу, да промени однос према својој највреднијој компанији. Шта ћете ви као председник Управног одбора урадити да их убедите у то. Да ли је то уопште могуће?

– Засад смо, када је у питању цена, и генерални директор и ја од министарства тражили да влада до краја го-

дине одреди свој приступ према цени за 2010. годину. Јер, не може се ни план пословања радити без тога... Причамо, убеђујемо власника...

Недопустиво високи губици

Ниске цене нису и једини узрок поменутих губитака. ЕПС-у је потребан читав низ мера како би се интерна ефикасност дигла на знатно виши ниво. Где то у самом ЕПС-у може да се уштеди, да се послује рационалније?

– Ми смо преузели обавезу према власнику да ћемо решити два проблема. Један је наплата потраживања, други су губици у дистрибутивној мрежи. Недопустиво је, рецимо, да губици буду 15, 16 негде и 18, и чак 20 процената (у последње време по томе предњачи Нови Пазар). А зашто наплата? Зато што је то испоручена енергија и ми не смејемо дозволити да се неплаћени дугови претерано нагомилају јер се онда они лако претварају у – власништво ЕПС-а над фирмама које не могу да плате. А и треба се запитати зашто смо дозволити да се ти дугови толико нагомилају.

Шта чинити?

– Примењивати правним актима предвиђене мере – искључити дужника. И одмах и што пре примењивати савремене техничке системе за мерења, управљања, искључивања... Тако је, уосталом, и у најразвијенијим земљама: што више технике примене, наплата је све боља. Потрошач не мора да се искључи, али његова потрошња може да се сведи на најмању меру...

Али и за то су потребне паре?

– То је дежурни алиби у ЕПС-у. Нису то неке баш велике паре. Нама много више дугују него што бисмо морали да уложимо у нове технологије. ЕПС, нажалост, још није овладао мерним местом. А ту нам није крива држава. Зато је генерални директор дао потребне налоге пословодству, па изгледа да сада још

Од приправника до председника

Однедавно сте на челу Управног одбора ЈП ЕПС. Иако сте заиста већ дуго у електропривреди, да ли сте, ипак, нечим били посебно изненађени, по доласку на нову функцију?

– С обзиром на то да сам заиста дуго повезан са пословањем Електропривреде Србије, не могу рећи да сам нечим изненађен. И у Агенцији за енергетику био сам задужен за „струју“, тако да сам производњу и рад ЕПС-а и ЕМС-а пратио свакодневно. Ипак је нешто на мене оставило јак утисак: када сам дошао на чело Управног одбора – схватио сам да ме је у овој истој канцеларији, у децембру 1980. године, као приправника, примио тадашњи директор, сада покојни Милета Јешић... Овај пут од приправника до председника Управног одбора нешто је што ме заиста обавезује.

преостаје да „подесимо ментални модел“, да признамо да је то наш проблем. За мене је, рецимо, несхватљиво да ми не можемо да кажемо колики су реални технички губици у дистрибуцији у једном граду. Ако је то седам одсто, онда је седам, ако је осам, осам... Свако је место проблем за себе, али се смањивањем само једног процента ових губитака добија 1,6 милијарди динара, док су наше укупне инвестиције у дистрибуцијама четири милијарде динаре. Друго је решење да електродистрибуције почну да купују своје губитке, па да онда – заборавимо на тај проблем. У сваком случају, нема смисла да годинама расту производња угља и струје, а да истовремено расту и губици.

ЕПС није свемогућ

ЕПС се прошле зиме прославио рекордном производњом захваљујући којој је избегнут колапс енергетског система у ситуацији када су пресушиле испоруке руског гаса. То је, чини се, неке успавало и уверило да је ЕПС свемогућ и да свашта може да издржи – и ниску цену киловат-сата и социјални терет и опраштања дугова фирмама које нико неће да купи... Колико је то опасно?

– Од ЕПС-а ће то сви опет очекивати. Зато што је ЕПС издржао и рат и све оно после рата... Када је, међутим, 6. јануара престала испорука гаса, оптерећење на мрежи постало је драматично, посебно на конзуму „Електровојводине“. Али није то било само тада. Слично се десило и у септембру прошле године када је две недеље ЕПС носио терет грејања целе Србије, када је успео да премости почетак грејне сезоне у свим градовима наше земље. Није нимало безопасно мислити да је ЕПС свемогућ. Напротив.

Инжењер електротехнике, доктор економије

Др Аца Марковић је завршио Електротехнички факултет у Београду, али је потом магистрирао на београдском Економском факултету, а нешто касније докторирао на Економском факултету у Суботици са темом „Развој система менаџмента јавног предузећа на основама холистичког приступа“. На Високој школи електротехнике и рачунарства струковних студија у Београду је професор на предмету Менаџмент у енергетици и Основи електроенергетике, а на Универзитету у Новом Саду доцент за ужу научну област економије.

У свом радном веку обављао је многобројне функције: између осталог био је главни диспечер Електропривреде Србије, помоћник генералног директора ЈП ЕПС и директор Дирекције ЕПС-а за управљање електроенергетским системом, директор ЈП „Електроисток“, Београд, помоћник директора за развој у Дирекцији ЕПС-а за развој и члан Савета Агенције за енергетику Републике Србије. Ожењен је и отац троје деце.

Објавио је књиге: „Холистички концепт менаџмента јавног предузећа“ и „Изворишта мајсторства менаџера“.

Не треба имати негативан став о уласку страног капитала: ТЕНТ Б

Зна се, међутим, да су тренутно и топлане у дуговима за енергенте из прошле зиме, да немају новца да купе неопходне енергенте. Има ли разлога да то забрине ЕПС очи следеће зиме?

– Електропривреда је на то указала министарству и паре за набавку енергената за топлане морају да се нађу. Локална самоуправа мора да се оспособи да плаћа трошкове грејања. Поготово зато што није спорно да ће и мазута и гаса бити. Само, ми морамо да се научимо да плаћамо. Нема бесплатног грејања. Чим они закажу, оптерети се ЕПС.

Многи се више баве великим губицима српске електропривреде него њеним успесима, а успеха има. Сада су у току или се завршавају инвестиције које се мере десетинама милиона евра. Ипак, губици су тема која је популарнија. Зашто?

– То је занимљива и дежурна тема којом се медији не баве стручно, већ дневнополитички. Финансијски губици су пре свега резултат неадекватне цене. А када се јаве губици, тада се смањују инвестиције, што свакако није добро ни за ЕПС ни за Србију, мада је тачно и то да су губици ЕПС-а једним делом настали и као производ рачуноводствене промене вредности имовине. С друге стране, у штампи се о губицима прича и с циљем да се докаже како државна предузећа, само зато што су државна, не могу добро да се воде, да су легло корупције, низа лоших радњи... А зар новине нису пуне прича о приватним предузећима која се лоше воде. И једнима и другима је, наиме, потребан добар менаџмент. Нисам од оних који обликом својине априори одређују ефикасност компаније.

Нису ли, међутим, приговори који се чују у јавности да су државна предузећа неефикасна у функцији идеје да све те неуспешне фирме стога треба – продати? Све чешће се чује – хајде више да нас продају, па да буде боље. Откуд то?

– У једном делу јавности, и у политичкој и у медијској сфери, постоје такви лобији. Али, ако се погледа структура предузећа у сектору електропривреде и гаса у Европи видеће се да су највеће и најуспешније фирме и тамо претежно у државном власништву. Није ли и француски EdF државна фирма, баш као и чешки ЧЕЗ, који често истичемо као пример успешног пословања и као компанију која може бити нека врста узора и за нас. Само што се у тим фирмама власник дистанцирао од менаџмента, па од њега тражи једино – резултате. То је рецепт и за Србију, а не априори (рас)продаја. Мислим да је став нашег Министарства рударства и енергетике у том погледу ипак јасан. И став менаџмента ЕПС-а је истоветан са ставом владе да се Електропривреда Србије неће ускоро приватизовати, односно да се држава неће одрећи већинског власништва у ЕПС-у.

Подела акција, почетак приватизације

Најављују се, међутим, бесплатне акције. Ако се оне поделе и пусте на берзу, неће ли то довести до истог резултата, приватизације? Ко добије акције, неће чекати повећање вредности акција ЕПС-а, продаће их одмах, а купиће их ко има пара. Ево и медији пишу – не журите са продајом акција.

– Моје је мишљење да ЕПС може делимично и тако да се приватизује, мада

може и кроз нове инвестиције, посредством стратешких партнера, с тим што је докапитализација, по мени, економски оправданија. Ако се, наиме, акције поделе грађанима – од тога ће користити имати само они који добију акције, не баш велике, и они који их купе. Они ће имати корист тек једног дана. Али од такве приватизације ЕПС-а корист неће имати ЕПС. Ми треба да афирмишемо пре свега следећи став: што је добро за ЕПС добро је и за Србију, као што је некада у САД важила крилатица да је оно што је добро за „Џенерал моторс“ добро и за Америку. Или, као што се у литератури често наводи: „када кит једе, многе рибе се нахране“, што другим речима значи да ће онда када неки гигант ради посла бити и за многа мала и средња предузећа.

Да ли верујете да би држава у неким будућим преговорима, због буџетских неприлика, могла да понуди ЕПС, у деловима, или чак у целини неком страном партнеру? Људи од струке упозоравају да се то сад, кад су компаније изгубиле на вредности, не сме радити, да ЕПС треба отворити само у мањем проценту, али не одмах сад, већ тек кад буде вреднији него данас. Ваш став је...

– Мало шале – слажем се са питањем. И ја имам исти став као ти стручњаци. Сада због економске кризе у свету није повољан тренутак за продају највреднијих компанија. Али, наглашавам – мешовито власништво би сигурно било корисно за ЕПС. Не треба имати негативан став према уласку приватног капитала. Боље би се и брже радило, управљало, другачије би изгледао и менаџмент. Промене су неминовност, али... човек је и творац а и кочничар свих промена. Људи се, наиме, плаше

„Шаргарепа“ боља од казне

– Када говоримо о вишковима запослених и евентуалним отказима, цитирао бих Џека Велша, који је направио пропорцију 10, 70, 20, при чему оних десет одсто зарађује максимално, 70 процената зарађује солидно (а прижељкује да се прикључи оној првој групи), док преосталих 20 процената може да размишља о отказу, маштајући, наравно, о томе да се приближи другој групи...

Сматрам зато да је награђивање запослених или, ако хоћете, „шаргарепа“ (систем награђивања у најразвијенијим земљама Скандинавије), бољи метод за стимулисање људи него претња кажњавањем или отказом. Данас се људи придобијају, а не кажњавају, јер увек постоји опасност да се компанија која жели да смањи број запослених уз помоћ отпремнина на концу „ратосиља“ и најбољих људи.

промена. Због себе... Нови капитал доноси и нову пословну филозофију, а то је потребно ЕПС-у.

Једна од тема која интересује за послене јесте реструктурисање ЕПС-а. Неке анализе показују да у ЕПС-у, ако се поредимо са другим компанијама у региону (ХЕП, ХСЕ или ЧЕЗ) око 11.000 запослених може да буде вишак. Пракса показује да се тај проблем не решава без новца. Где ЕПС може да нађе десетине милиона евра за отпремнине, јер је више пута речено – „нико неће ићи на улицу“?

– Поновићу – реструктурисање је потребно. Али, у овом тренутку, по мом мишљењу, уопште не треба говорити о вишку запослених. Тренутно се, на пример, за плате издваја свега 20 одсто прихода, а да је цена шест центи за киловат-час, онда би то било још мање.

Да је цена струје већа, ваљда би и плате биле веће... Да ли би се смањило учешће за плате?

– Па јесте, само, зар ми нисмо већ смањили број запослених, али плате нису порасле... Десило се супротно. У ЕПС-у постоји природан одлив, креће се од два до три одсто годишње, а то је већ сваке године неколико хиљада запослених мање. Зато сматрам да је већи проблем ЕПС-а у неконтролисаној приливу радне снаге, иако је забрана пријема било. Уз то, ми сада немамо ни тачну слику ко је вишак, колико га има, па и шта нам је од кадрова потребно. „Снимање“ свих радних места биће урађено и тек када будемо имали праву кадровску слику ЕПС-а том проблему треба прићи поштујући оно – „нико не сме на улицу“. Тачно је да се тај проблем не може решавати без новца.

Централизација је превазиђена

Промене су потребне и оне се припремају. Чини се да они ментални склопови и интерне блокаде не треба потценити. Како ући у све то?

– ЕПС је велики систем и он не сме нагло да се мења. Велики системи су као велики прекоокеански бродови: ако се нагло заокрену, могу и да се преврну. Сигурно је, при том, да ЕПС треба децентрализовати и да привредна друштва морају да располажу са више средстава, тако да би ЕПС-у остало да се брине само о кључним стварима – о стратегији развоја, кадровима и парама за те стратешке ствари. Суштина вођења фирме и јесте да се подигне одговорност делова, да они добију већа овлашћења и одговорност, да

се трошковима управља тамо где они настају. Да у оквиру једног дистрибутивног друштва, рецимо, средствима располажу огранци. Централизација је превазиђени начин управљања.

После дуго времена у Србији ће, најзад, ваљда кренути и изградња две нове ТЕ на угаљ и једне нове ТЕ-ТО у Новом Саду, на гас. Светска криза је све пореметила. Хоће ли она пореметити и планове ЈП ЕПС, кад је реч о тим пројектима?

– ЕПС је то озбиљно схватио и та ствар не сме да не успе. Јер, показали бисмо велику неспособност. Срећна је околност што је генерални директор то препознао и што има праву визију, тако да ја само желим овде да подржим његов став и настојања да успемо у томе. То је велики испит за све нас у ЕПС-у.

Италијани и (велика) Бук Бијела

ЕПС, после одустајања из чудне трке за куповину дела ЕПЦГ и даље има регионалне амбиције. У првом плану је, чини се, сарадња са ЕПРС, у вези са изградњом нових електрана на Дрини. Има ли ту неких новости?

– Мислим да је ЕПС добро урадио што је одустао из те чудне трке. Није погрешно. А што се тиче Дрине, видећемо. Чини ми се да ће, када је у питању (велика) Бук Бијела, можда Италијани, нови сувласници у ЕПЦГ, моћи да убеди Црногорце у корисност тог пројекта... Ја, иначе, мислим да то није еколошко, већ искључиво политичко питање, тако да ће оно, надам се, уз нове власнике односе бити постављено на другачији начин, то јест да ће отворити могућност за стратешко партнерство Србије, Републике Српске и Црне Горе. Била би велика штета да се не изгради велика Бук Бијела.

Неки поменуше, додуше не из ЕПС-а, да је „Ђердап-3“, малтене извесан као велико улагање са странцима. Чини се да је то добар пројекат за разне кампање.

– „Ђердап-3“ је сјајан капацитет, који је смишљен још у време СФРЈ. Ради се о реверзибилној електрани велике снаге, али о њој има смисла причати само као о регионалном пројекту. Сам ЕПС то нити може нити хоће. Он је био од значаја за систем СФРЈ, а не Србије.

Енергија ветра је овде напрасно постала веома популарна. Већ су издате многе енергетске дозволе, иако се чекају тарифе за чисте киловат-сате. Шта треба да се учини да у том послу ЕПС не буде на губитку, да на његов

Цена екологије

– ЕПС је направио „Зелену књигу“, план да у екологију уложи 1,2 милијарде евра. Да би само то успео да исфинансира морао би већ данас да подигне цену за 0,4–0,5 центи по киловат-сату. Само за екологију. А те послове у заштити животне средине ми морамо да урадимо, јер нам просто нико неће дати да наше „дивне гасове“ расејавамо по околини – каже Марковић.

терет не падне разлика у цени између тарифних цена за ЕПС и цена за власнике чисте енергије? Јер, у оном што смо читали пише да тај подстицај – неће бити из буџета.

– То може једино да се плати из буџета или из цене киловат-часа. Доста енергетских дозвола за то је овде издато, ветар је свакако интересантан потенцијал и ветропаркови ће се у будућности свакако градити. Но, када су у питању дозволе, све ми то помало личи на ситуацију као када планинар освоји неки врх и пободо заставицу. То не значи да је он постао и власник тог врха. Ја сам присталица поступности. Уместо 200 MW, нека буде пет. Сматрам да ЕПС у том погледу треба да буде офанзивнији и пошто ми често цитирамо ЧЕЗ, вредело би поменути и да је тај ЧЕЗ увелико ушао у изградњу ветропаркова. Што се нас тиче, мислим да је за ЕПС интересантна пре свега Власина, као локација коју не би требало препустити страним инвеститорима и на којој се из ветра може производити енергија за потребе ЕПС-а. Истовремено, ЕПС мора да научи да балансира ову врсту енергије, јер је то сложен посао који доста и кошта.

Да ли постоји опасност да у том пројекту ЕПС буде губитник?

– ЕПС не жели ни да размисли о томе. Никома не може да падне на памет да му то наметне.

Да би Србија 2015. године имала довољно електричне енергије, али и да би имала чисту воду, ваздух и земљу, потребно је више од девет милијарди евра! То се може обезбедити из прихода ЕПС-а, кредита, заједничких улагања са страним компанијама... Хоћете ли успети да убедите надлежне у влади да је развој ЕПС-а национални интерес?

– Држава је подржала три развојна пројекта ЕПС-а, изградњу три нове ТЕ.

Али, само стварањем правних претпоставки.

– Тачно, и то је добро, бар за почетак. Преостаје још да се реши кључни проблем – цена.

Родољуб Герич
Фото: М. Дрча

РЕКЛИ СУ...

ЕПС као социјална
установа

Иван Николић

Одлука Министарства рада и пристанак ЕПС-а да социјално најугроженије породице могу дугове за струју да измире у ратама, само је доказ какав је однос државе према том државном предузећу, изјавио је за „Блиц“ Иван Николић, економиста. ЕПС је, наиме, одувек државно, односно социјално предузеће. Никада није ни пословао по економској логици. У ЕПС-у у последњих 30 година није било ниједне инвестиције и неће је ни бити док је год цена киловат-часа у Србији два пута мања него у Бугарској, а која има најнижу цену у целој ЕУ. Још је поразније то што што ни поред тако ниске цене грађани дугове за испоручену струју не измирују редовно.

Већа сарадња Србије
и РС у области
енергетике

Милош Бугарин

Милош Бугарин, председник Привредне коморе Србије, изјавио је недавно у Бањалуци да је интензивнија сарадња двеју привреда могућа у сектору енергетике, а пре свега у заједничким пројектима изградње ХЕ у сливу Дрине, затим у гасификацији, метало и дрвопрерађивачкој индустрији, као и у пољопривреди и шумарству. Република Србија и Република Српска имају компатибилне привреде, због чега је потребан њихов заједнички наступ на трећим тржиштима. Две коморе, такође, инсистирају и на укидању нецаринских баријера протока робе.

Струја и гас неће поскупети
до краја године

Електрична енергија и природни гас у Србији неће поскупети до краја 2009. године, изјавио је Петар Шкундрић, министар рударства и енергетике. После скупа посвећеног улагању у бионергију, Шкундрић је новинарима рекао да нема услова да појефтини гас, иако је његова цена на европском и светском тржишту нешто нижа него 15. октобра 2008. године, када је формирана садашња цена у Србији.

- Због губитака „Србијагаса“, услед диспаритета курса долара и динара, нисмо били у могућности да снизимо цену гаса - појаснио је министар енергетике. На питање зашто је Србија међу земљама са накупљим нафтним дериватима у региону, он је рекао да њихова цена зависи од акциза и скупог процеса прераде у домаћим рафинеријама. „Приватизација у енергетском сектору је реална кроз обезбеђење стратешких партнера за изградњу нових енергетских капацитета. Држава мора да сачува

Петар Шкундрић

већински пакет акција у области енергетике, посебно у области електроенергетике“, рекао је Шкундрић.

ЕПС на 96. месту

РБ „Колубара“ - Поље „Д“

На листи 500 најуспешнијих компанија у централној Европи на основу прихода у 2008. години нашло се шест српских компанија, објавила је 10. септембра ревизорска компанија Дилојт. Нафтна индустрија Србије (НИС) је, са приходом од 3,7 милијарди евра рангирана на 28. месту, Електропривреда Србије (ЕПС) је на 96. месту, а на листи су још и „Делта макси“ на 101 месту, ПТТ Србија на 125, Ју-Ес-Стил

(US Steel) на 183. и „Србија гас“ на 287. месту.

Два осигуравајућа друштва у Србији пласирала су се на листу 50 најуспешнијих из области осигурања и то Дунав осигурање на 46, а ДДОР Нови Сад на 50. месту у региону централне Европе. Ниједна српска банка, међутим, како јављају агенције, није се пласирала међу 50 највећих банака у овом региону.

Пети агрегат у ХЕ „Бајина Башта“

ХЕ „Бајина Башта“

У ХЕ „Бајина Башта“ урађен је пројекат за уградњу још једног петог агрегата, чија ће снага бити 40 мегавата, са годишњом производњом око 700 милиона киловат-часова електричне енергије. Градња ће започети по завршетку ревитализације постојећа четири агрегата која је у току, за шта ће у наредне три године бити утрошено 65,5 милиона евра.

Крађа струје кошта Црну Гору 40 милиона евра годишње

Никшић: Слаби ефекти казнене политике

Неовлашћено коришћење електричне енергије Црну Гору годишње кошта око 40 милиона евра, саопштено је из црногорске електропривреде. Према подацима националне енергетске компаније, само у периоду од јануара до јула ове године у Црној Гори је неовлашћено потрошено 16,5 милиона киловат-часова електричне енергије, објавиле су подгоричке „Вијести“.

У ЕПЦГ кажу да трпе огромну штету због таквих потрошача и да казнена политика не пружа ефикасну кривично-правну заштиту од ове врсте кри-

минала. У оквиру акције, коју је ЕПЦГ покренула у циљу регистрација нелегалних корисника и уношења података о објектима без грађевинске дозволе, који су се самовољно прикључили на мрежу, до сада је регистровано 15.970 таквих потрошача. У ЕПЦГ процењују да у Црној Гори има још најмање 2.000 нелегалних потрошача електричне енергије. Према оквирној рачуници, њиховим „укључивањем у систем“ остварио би се приход од око 3,5 милиона евра.

Л. С.

РЕКЛИ СУ...

Не верујте мешетарима

Небојша Ћирић
фото: FoNet

Грађани не треба да наседају на огласе у којима им се нуди да за 800 евра уступе своје право на бесплатне акције, јер су такве понуде мешетарске – каже за „Новости“ Небојша Ћирић, државни секретар Министарства економије. – Пре почетка економске кризе, једна од пројекција је била да ће се продајом целог пакета акција добити 1.000 евра. Али, у новонасталим околностима тешко је најавити и скору продају неког од преосталих државних ЈП, попут ЕПС-а, „Телекома“, „Аеродрома“. Измене Закона о подели бесплатних акција треба да омогуће да се у 2010. години акције пет осталих ЈП поделе и пре приватизације.

Електрана на бази комуналног отпада

Јован Марковић

Град Ужице и ЈП ЕПС ће, у присуству представника Министарства за рударство и енергетику, у септембру потписати меморандум о реализацији пројекта изградње електране – енергане за производњу електричне енергије из комуналног отпада, најавио је Јован Марковић, градоначелник Ужица. Реализацијом тог пројекта Ужице би добило и прву електрану на Балкану која би користила отпад као енергент. Министарство и ЕПС подржали су нашу идеју да у склопу будуће регионалне депоније „Дубоко“, коју гради девет општина Златиборског и Моравичког округа, чији почетак рада је предвиђен за наредну годину, буде саграђена и спалионица чија би се енергија искористила за производњу електричне енергије – рекао је Марковић. Он је рекао и да постоје обећања неких донатора из Немачке и Луксембурга да ће подржати реализацију овог пројекта.

Мања потрошња, али ВЕЛИКИ ИЗВОЗ

Електроенергетска ситуација повољна, јер су депоније тренутно „крцате угљем“, док у акумулацијама има довољно воде.- Ремонти при крају

Са седнице Управног одбора ЈП ЕПС

У досадашњем току ове године потрошња електричне енергије у Србији била је мања него у истом раздобљу прошле године, речено је на седници Управног одбора ЈП ЕПС, одржаној 27. августа, којом је председавао др Аца Марковић. Према подацима које је саопштио мр Драган Влаисављевић, директор Дирекције ЕПС-а за трговину електричном енергијом, у јуну је, рецимо, потрошња у односу на биланс била мања за седам, а у јулу за 4,1 одсто, док је у просеку, за седам месеци потрошња била мања од билансом предвиђене за 4,3 одсто, што је последица, пре свега пада индустријске производње, али и топлог времена.

Једино од пет дистрибутивних привредних друштава у коме је потрошња за седам месеци ипак порасла била је, при том, Електродистрибуција Београд.

Слична кретања наставила су се и

августу. У овом месецу је, при температурама које су надмашивале вишегодишњи просек за 2,6 степени Целзијуса, конзум такође био мањи од биланса и то за један одсто, а слично се очекује и у септембру за који се прогнозира конзум мањи за око три одсто.

Влаисављевић је, међутим, упозорио да се у наредном периоду очекују сушни дани, што значи и мања производња хидроелектрана које су у досадашњем раздобљу, баш као и термоелектране, радиле боље него лане. Упркос томе, електроенергетска ситуација се у овом часу може оценити као повољна, јер су депоније, како је речено, тренутно „крцате угљем“, док у акумулацијама има 89 процената воде у односу на њихов максималан ниво. Све ово је, како је нагласио Влаисављевић, омогућило да Електропривреда Србије у досадашњем периоду на тржишту прода 1.279 GWh електричне енергије и то по веома

повољној цени од, у просеку, око четири цента по киловат-сату.

Ради поређења, речено је да се та цена на виском напону овде уобичајено креће око 2,8 центи по киловат-сату.

Рекордна продаја струје (415 GWh) забележена је, иначе, у јулу.

Добре вести саопштене су и о овогодишњој ремонтној сезони. Ремонти, наиме, улазе у завршну фазу и према речима Зорана Манасијевића, помоћника генералног директора ЕПС-а за технички систем, очекује се да сви буду окончани већ средином октобра, разуме се, не рачунајући велики ремонт на Ђердапској електрани чији је почетак предвиђен за почетак септембра. Ремонти у рударском сектору су, међутим, већ завршени.

Управни одбор је, између осталог, размотрио и прву верзију електроенергетског биланса за наредну годину.

Р.Г.

Врхунски резултат уз помоћ ЕПС-а

Подршка најбољем српском пливачу биће настављена, најавио Драгомир Марковић, генерални директор ЈП ЕПС

Милорад Чавић са Драгомиром Марковићем и Ацом Марковићем

Милорад Чавић, најбољи српски пливач свих времена и светски шампион са недавно одржаног светском првенства у Риму посетио је 24. августа Електропривреду Србије. Захваљујући се на досадашњој помоћи Чавић је рекао да му је управо подршка ЕПС-а омогућила да се за такмичења припрема на најбољи начин и да на овом светском првенству постигне врхунске резултате. Он је најавио да ће и у будућности, како је рекао, наставити „само тако“.

Драгомир Марковић, генерални директор ЈП ЕПС, је подсетио да је и Електропривреда Србије, помажући да се Милорад Чавић адекватно припреми за такмичења, имала свог удела у његовим успесима. У име ЕПС-а он је такође обећао да ће ова помоћ бити настављена.

Председник Управног одбора Аца Марковић се такође захвалио Чавићу због тога што проноси славу наше земље широм света и додао да ће идеја о „шампионском менаџменту“ која тражи много рада и одрицања бити примењена и у ЕПС-у.

Електропривреда Србије је, иначе, почела да помаже нашем пливачу у јесен 2007. године након европског првенства у Холандији на коме је Чавић освојио златну медаљу. Помогла му је у припремама за Олимпијаду у Пекингу одакле је Чавић донео сребрну медаљу, а и у припремама за светско првенство у Риму где је наш пливач победио на 50 метара лептир, а на 100 метара истим стилем освојио друго место, иза легендарног Мајкла Фелпса.

Ово је била трећа Чавићева посета ЕПС-у. Наредни сусрет Чавић је најавио после европског првенства које се одржава у децембру ове године.

На коктелу приређеном у просторијама ЕПС-а емитован је и видео снимак са светског првенства у Риму. Тренутак у коме су се сви присутни подсетили како је најбољи српски пливач освојио још једну златну медаљу поздрављен је – громогласним аплаузом.

М. К.
Фото: М. Дрча

Производња надмашила потрошњу

Кварова на опреми било мање и брже су отклањани: са састанка у Кладову

За шест месеци ове године електране ЕПС-а произвеле укупно 20,08 милијарди киловат-сати, што је највећа остварена полугодишња производња од 1995. године. – Конзум био мањи за милијарду kWh. – Ремонти при крају

У јулу ове године главни извозни производ Србије била је електрична енергија, са 33 милиона долара. Иза електричне енергије били су производи наменске индустрије и малине, на којима је од извоза добијено по 21 милион долара. Ове податке саопштио је прошлог месеца Републички завод за статистику, а о извозу вишкова електричне енергије разговарало се и на редовном месечном састанку директора електрана и рудника ЕПС-а, који

је 3. августа одржан у Кладову. Остварења у продаји електричне енергије на слободном тржишту била су, наравно, у сенци сагледавања производних резултата и реализације инвестиционих и планова одржавања постројења, али довољно илустративна да осликају рад производног сектора ЈП ЕПС.

Бошко Буха, директор Дирекције за производњу енергије, председавајући на овом састанку, у уводним напоменама истакао је да је у првој

половини ове године остварена највећа шестомесечна производња електричне енергије у ЕПС-у и да је у овом периоду обимом производње за пет одсто надмашена потрошња у Србији, што се први пут догодило после 1995. године. Увећана производња, одлична хидрологија и смањени конзум омогућили су извоз, који је за осам месеци достигао 1,285 милијарди киловат-сати. И не само то! Протекле зиме, од јануара, ЕПС није, чак ни у време гасне

кризе, увозио електричну енергију. У раду овог скупа учествовали су и руководиоци три дирекције ЕПС-а (за производњу, трговину и развој).

Упола мање кварова

Буха је навео да су електране ЕПС-а за шест месеци ове године произвеле укупно 20,08 милијарди киловат-сати, што јесте мање од билансираног 1,7 одсто, али и више него у истом периоду лане за 3,6 одсто. При томе, конзум Републике Србије (без Косова и Метохије) био је мањи за 4,4 одсто од планираног и износио је око 19 милијарди kWh. У поређењу са истим периодом 1990. године, конзум у Србији, без јужне покрајине, у првом шестомесечју, увећан је за 41,3 одсто, а електране ЕПС-а успеле су да подмире све те потребе без иједног новог производног објекта и да систему дају милијарду kWh више од тога. Учесници састанка нису се у објашњавању услова који су довели до оволике производње враћали на ефекте ревитализација термоблокова обављених од почетка ове деценије, али су назначили да је на учинак у првој половини текуће године значајно утицало то што су плански застоји трајали краће него у истом периоду лане (што је највећим делом условио недостатак средстава за све ремонтне радове, као директна последица „замрзнуте“ цене електричне енергије), и што је кварова било упола мање него у првом шестомесечју 2008. године. О ефикасности рада електрана довољно говори податак да је за отклањање кварова на опреми утрошено стотину сати мање него у наведеном упоредном периоду. Још конкретније, због квара на цевном систему, на пример, у првој половини ове године било је само сто сати застоја, за разлику од 2001, када су из истих разлога термоблокови били заустављени четири пута дуже.

Скривени проблеми

Директори електрана и рудника говорили су о актуелном тренутку у сваком од привредних друштава, назначивши да се сви ремонтни радови одвијају како је планирано и да има нешто застојања у плаћањима извођачима и добављачима. Мијодраг Читаковић, директор ПД „Дринско-лимске ХЕ“, казао је да је први агрегат на проточној ХЕ „Бајина Башта“ демонитиран и да су се тек сада показали проблеми који се нису могли ни претпоставити док је припреман пројекат ревитализације. „Док машину не отворите, не знате шта крије“, рекао је он.

Буха је истакао да су резултати у раду хидроелектрана подједнако импозантни као и код термоелектрана и навео да је за хирдосектор ЕПС-а посебно значајно то што су почеле две велике ревитализације – ХЕ „Бајина Башта“ и ХЕ „Ђердап-1“. Што се, пак, термосектора тиче, он је у директној зависности од рада рудара, а њихови резултати су изузетни. За шест месеци ископали су више од 17,6 милиона тона угља и уклонили готово 50 милиона кубних метара јаловине. Захваљујући таквом њиховом раду, у последња два-три месеца депоније ТЕ су крцате угљем, а, како је навео Небојша Шијаковић, директор Сектора у Дирекцији за производњу, крај августа је дочекан са укупно 2,3 милиона тона резерви угља на депонијама, од којих је 1,7 милиона на депонијама које снабдева РБ „Колубара“, а остало „Костолац“. Шијаковић је рекао да су у ТЕ-КО „Костолац“ и производња угља и производња откривке одлични (у августу је постигнута рекордна месечна производња угља), док се у „Колубари“ заостаје са откривком због проблема са пресељењем Вреоца. То заостајање, према његовим речима, може негативно да се одрази на производњу угља у наредној години.

Припреме за зиму

Трећи уводничар на састанку био је Миладин Басарић, директор Сектора у Дирекцији за трговину, који је саопштио податке о осмомесечном остварењу електроенергетског биланса, истакавши да је потрошња електричне енергије у овом периоду била мања 900 милиона kWh од планиране и да је то, у првом реду, омогућило да се 7. јула оствари рекордни дневни извоз. Он је навео да је сушни период почео и да су дотоци на Дунаву почетком септембра пали на само 3.000 метара кубних у секунди, а на Дрини су на биолошком минимуму. Захваљујући томе што су акумулациона језера пуна, продаја на слободном тржишту настављена је и у септембру (око стотину милиона kWh укупно). Штавише, процене су да ће до краја године у систему бити око 700 милиона kWh више него што је билансирано. Такође, ЕПС ће крајем године имати око 190 милиона kWh резерви у енергетском садржају језера акумулационих ХЕ, а ипак је планирано да се у децембру увезе око 150 милиона kWh, упола мање од билансираног, не само зато што ће оволико енергије не-

достајати због зимске потрошње, него и зато што је потребно да се обезбеди резерва у снази, јер су два велика агрегата ван строја. Басарић је подсетио да ову чињеницу, о ревитализацији у „Бајиној Башти“ и „Ђердап-1“, треба имати у виду и код израде биланса за наредну годину, за који су подлоге већ припремљене, те у складу с тим и планирати ремонте у термоелектранама.

Ефикасно искористити средства

О ремонтима је било речи под посебном тачком дневног реда, при чему је истакнуто да је у јулу и августу урађено више, али укупно извршење је нешто мање од планираног. Предстоје још два ремонта у ТЕНТ-у и завршетак започетих ремонта на коповима. Процењује се, ипак, да ће ремонтна сезона бити завршена до краја прве декаде октобра, дакле раније него претходних година, наравно пре свега стога што су због недостатка средстава ове године редуковани уобичајени радови. Милан Јаковљевић, помоћник директора Дирекције за производњу, навео је да су на системима за угаљ сви ремонти завршени, изузев започетих ревитализација багера, а на откривци се приводе крају. При томе, од планираних око 3,6 милијарди динара, до 31. августа плаћено је око 3,2 милијарде, тако да остатак треба рационално усмерити.

О ефикасном коришћењу средстава говорио је и Слободан Митровић, помоћник директора Дирекције за стратегију и инвестиције, који је навео да је од планираних инвестиционих средстава, за осам месеци утрошено 45,7 одсто и да је на извршењу још 12 милијарди динара. Бранислав Бабић, економиста у истој дирекцији, рекао је да повлачење ових средстава није било равномерно у свим привредним друштвима, као и да су почетком године доминирала средства из инокредита, а сада сопствена средства ЕПС-а, и то са 80 одсто. Будући да се у коришћењу инвестиционих средстава касни, договорено је да се сачини још једна анализа стања и да се сагледа у шта је најцелисходније уложити преостала расположива средства, и за инвестиције и за одржавање, а потом сагледати колико још недостаје за оно што је најнеопходније да се уради на постројењима у производном систему ЕПС-а. Тек потом ће се поуздано знати да ли ће се доносити ребаланс плана средстава за одржавање и инвестиције у овој години.

А. Цвијановић

ЕПС на три носећа стуба

Управљање Електропривредом Србије убудуће ће се базирати на трима пословним јединицама – пословној јединици за производњу, која ће управљати производњом угља и електричне енергије, пословној јединици за дистрибуцију, која ће управљати дистрибуцијама, и пословној јединици за трговину електричном енергијом, каже Раде Симовић, шеф консултантског тима

У последњих неколико месеци у средствима информисања ЕПС-а објављено је неколико чланака на тему поновних активности у вези са реструктурисањем и побољшањем пословања ЕПС-а.

Неопходност реструктурисања ЕПС-а је, иначе, тема о којој се континуирано говори и која је зачета још 2002. године одвајањем споредних комерцијалних делатности од ЕПС-а.

Конкретан рад на реструктурисању започео је пре неколико месеци, а због великог интересовања које тај процес изазива како међу запосленима, тако и у широј јавности, замолили смо господина Радета Симовића, који предводи консултантски тим за реструктурисање, да нам детаљније изложи докле се стигло у овом опсежном послу, као и плановне будућег деловања.

На почетку разговора г. Симовић је поменуо да је он већ у својству саветника тадашњег министра рударства и енергетике, са задатком да помогне у реформи енергетског сектора, боравио у Србији током 2001, 2002, и почетком 2003. године у оквиру стручне помоћи канадске владе. Два кључна задатка била су израда закона за енергетику и стварање институције за регулисање енергетске делатности тј. Агенције за енергетику Републике Србије. Тада је, заправо, и требало да започне процес реструктурисања ЕПС-а и НИС-а, али са НИС-ом тај процес тада није започео. Што се тиче ЕПС-а, урађене су две студије, а први кораци у правцу реструктурисања предузети су одвајањем непро-

Раде Симовић

фитабилних комерцијалних делатности (оних чији се производи и услуге могу наћи на тржишту) од ЕПС-а. План је био да се тим предузећима помогне током прве три године транзиције да се навикну на економско пословање и да се она онда приватизују.

Проблеми познати и држави и политичарима

Шта су показале те студије које помињете?

Студије су показале низ недостатака у пословању ЕПС-а, а такође и низ могућности да се ЕПС опорави релативно брзо и постане регионално

пословно препознатљива компанија. Ту је било неколико кључних фактора: улога државе и примена новог законског и регулативног система, измена организационе структуре, смањење трошкова организације, повећање прихода са економском ценом електричне енергије и увођење нових процеса и система ефикаснијег управљања компанијом.

Да ли су наведени недостаци и проблеми и сада још актуелни у процесу који водите?

Садашње стање у ЕПС-у је добро познато како држави, односно политичарима тако, верујем и великој већини запослених у ЕПС-у. Стање у ЕПС-у је знатно побољшано у производњи првенствено улагањем капитала од донатора (око 500 милиона евра). Та помоћ је омогућила ЕПС-у да се производно значајно опорави и произведе рекордне коли-

чине електричне енергије у последње две године. Но, те помоћи више нема и са садашњим веома смањеним улагањима и пословним губицима ЕПС-а условљеним ниском ценом електричне енергије и лошим пословањем, сигурно је да ће поузданост система, а тиме и производња – падати у наредним годинама.

Чини се, ипак, да стварно стање у ЕПС-у није познато ширем слоју потрошача, односно грађана Србије.

Зашто мислите да грађани нису довољно упознати са стањем у ЕПС-у?

Ако би се направила анкета међу грађанима видело би се да већина њих мисли да струја треба да буде јефтина,

јер они не могу да је плаћају и јер је одговорност државе да им обезбеди ту јефтину струју, што им, уосталом, сви политичари уочи избора континуирано и обећавају. На другој страни, често се пише да ЕПС извози струју и зарађује велике паре, а сада још и да гради нове електране, па ако је ЕПС тако богат – зашто му онда уопште и треба повећање цена струје...

Ко је највише крив за тако виђење грађана, ако оно није тачно?

Фактора или криваца, ако желимо тако да их назовемо, има више. На првом месту су то политичари (међу њима зачудо има чак и економиста) који континуирано, што и данас чине, промовишу своју политичку бригу за сиромашног грађанина који не може да плати струју, па зато цена и треба да буде ниска. У томе су, међутим, политичари, имали и издашну помоћ медија.

Грађанин увек све плати

Да ли то значи да се грађанима једноставно не говори истина?

Већ годинама се струја продаје испод цене коштања. Треба разумети да је струја плаћена онда када је направљена тј. потрошена, јер је и новац за њену производњу, пренос и дистрибуцију потрошен. Њу је већ платио српски потрошач. За све што је плаћено испод стварне укупне цене електричне енергије неко је Србију или ЕПС додатно задужио. Задужио је новим дуговима, продужавањем плаћања постојећих дугова или неплаћањем својим снабдевачима. А све су то трошкови које потрошач односно грађанин плаћа.

Све друге приче и филозофирања су једноставно речено обмањивања која се користе у различите сврхе. Лоше је то што већина грађана у такве приче чак и верује.

Такође је важно разумети да у целом овом систему тарифа електричне

енергије мали, или ако хоћете сиромашни потрошачи ниском ценом стимулишу велика трошења оних имућнијих који троше струју за грејање базена за купање или за осветљавање нових великих тржних центара, чиме, разуме се, само знатно повећавају потрошњу односно производњу електричне енергије, али и – целокупне губитке ЕПС-а. А то иде на штету свих, па и сиромашних, јер и они те губитке морају надокнадити таксама, великим акцизама и порезима.

Ако би, дакле, сваки потрошач то разумео, можда би другачије размишљао и о цени струје и о онима који ту ниску цену пропацирају?

Морамо ту такође преиспитати и саму политику комуникација ЕПС-а која се најчешће своди на добре и лепе вести, на конференције за новинаре на којима се хвалимо како зарађујемо на извозу струје и како постижемо нове рекорде и правимо нове електране... Грађани би, међутим, морали да знају да је извоз струје овог лета био резултат значајног пада потрошње електричне енергије (4-5 одсто) у Србији услед економске кризе и да зараде од продаје нису толико значајне у односу на укупне годишње губитке ЕПС-а.

ЕПС ипак улази у нови циклус инвестиција и повећање производње. Како ви то видите?

Треба разумети и шта то стварно значи. Те електране, наиме, не прави ЕПС већ их прави страни улагач. ЕПС се сада мучи да исплати плате запосленима, смањује своје трошкове смањивањем неопходних инвестиција у одржавање постојећих капацитета и пролонгирањем плаћања својих обавеза и пристиглих камата, а све то доприноси само – још већем задужењу ЕПС-а.

Не кажемо, наравно, да су то лоше инвестиције. У стању у каквом је ЕПС то је можда једини начин инвестирања у коме ће и ЕПС имати користи, али тиме је ЕПС на дужи рок смањио

своје тржиште. А величина тржишта које компанија има је главни чинилац у одређивању њене вредности. Кажем само да би ЕПС требало да буде тај који сам инвестира за нове капацитете и тако себи ствара шансу да задржи тржиште Србије.

Мислим, зато, да информативни систем ЕПС-а има обавезу да прикаже стварно стање – како својим запосленима и грађанима Србије, тако и политичарима.

Сиромашни финансирају богате

Овде је, међутим, најчешћи аргумент у питању како ће сиромашни и пензионери да плаћају струју ако немају довољно ни за храну?

То питање само по себи указује на мишљење о вредности струје које је распрострањено у грађанству. Зашто се грађани или ви не питате зашто се то не очекује од цена бензина, ципела, хране и других потреба које су људима неопходне за живот, поготову што је њихова важност најчешће далеко мања од струје? Па зато што нисмо навикли потрошача да је струја роба. Навикли смо га да је то социјална потреба коју политичари и држава могу да задовоље можда чак и бесплатно. Све док је тако, прича о ЕПС-у као регионалном лидеру (а са тим терминима се политичари утркују) само је једна нестварна бајка у коју, нажалост, има и оних који верују.

Зашто, уосталом, не тражимо од новог власника НИС-а да замрзне цене бензина или од „Теленора“, а још боље од државне фирме „Телекома“ да замрзне цене телефонских тарифа? Или да „Делта“ замрзне цене хране?

Насупрот томе, међутим, стоји ово банално питање: да ли је плаћање трошкова мобилног телефона важније од плаћања рачуна за струју? Тачан одговор ће дати сваки читалац овог текста.

Али да само потврдимо неке чињенице, пензионери и најсиромашнији су најбоље платише, најгори су они који троше много, имају паре а неће да плате, државна предузећа и установе и пропала велика друштвена предузећа које је давно требало продати или ликвидирати.

Да се вратимо вашем главном задатку. Вама је дата одговорност да водите консултантски тим у процесу реструктурисања ЕПС-а, али да ли ви и директор за то имате подршку Владе Србије и политичара. Чини се да без

ТИМ ЗА ДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Тим за дефинисање стратегије ЕПС-а састоји се од следећих чланова: Александар Јаковљевић (председник тима, стратешко планирање), Милан Јаковљевић (рудници угља), Милан Миросављевић (дистрибуција), Драган Влаисављевић (трговина), Младен Сервенти (финансије), Вера Станојевић (производња), а од стране консултаната Михаел Хајсхер из A.D. Little и Раде Симоновић.

У недостатку јасно дефинисане стратегије Електропривреде Србије, одлучено је да тим за реструктурисање дефинише кључне елементе стратешких праваца, а што је најважније – да донесе специфичне бројчане циљеве које компанија треба да достигне у кратком (годишњем), средњорочном (три или пет година) и дугорочнијем (преко пет година) периоду, у кључним елементима пословања. Свакако, доношење детаљне стратегије организације се не може урадити у току месец или два, али донета стратегија ће бити окосница будућих детаљнијих анализа и континуираног процеса анализе и дограђивања стратешког документа. Овај процес улази у завршну фазу.

те подршке тешко могу да се остваре значајније промене?

Ваше питање представља основу или боље рећи један од кључних предуслова. Подршка од председника и премијера Србије постоји. Постоји и нешто више, а то је обавеза директора и менаџмента ЕПС-а да реструктурише и реорганизује компанију да би се у будућности могла такмичити са много већим и јачим играчима на тржишту. Директор ЕПС-а је о томе већ говорио.

Што се тиче подршке политичара у влади, начелно вероватно да, али суштински нисам сигуран, мада не желим да спекулишем.

Да почнемо ову причу о трансформацији ЕПС-а питањем о улози власника, Владе Србије. Шта влада треба да уради да би се процес трансформације ЕПС-а успешно спровео?

Пресудна улога Владе Србије

Улога Владе Србије је просто пресудна. Без брзих и суштинских промена неких кључних фактора процес успешног реструктурисања ЕПС-а и значајног побољшања пословања није могућ. Садашњим законским и регулаторним нормама ЕПС је као пословна компанија онемогућен да постане озбиљнија пословна фирма.

Ако се жели да се ЕПС успешно такмичи са регионалним компанијама, онда је неопходно да Влада Србије (власник) обезбеди исте или сличне законске регулаторне услове који ће ЕПС-у омогућити да се под истим условима такмичи у регионалној утакмици која предстоји. Са постојећим законским и регулаторним условима ми улазимо у трку са конкуренцијом у којој су ЕПС-у везане ноге.

Да наведем само неке: без корпоративизације ЕПС-а односно стварања акционарског друштва и измена правила у вези са јавним набавкама ЕПС не може успешно трговати електричном енергијом, нема ни близу неопходну пословну флексибилност за оптимално финансијско управљање, набавке материјала, делова и сервисних услуга. Такође, са садашњим Законом о привредним друштвима ЕПС-у се умањује могућност ефективнијег управљања вертикално интегрисаном организацијом коју сви пропагирају као пожељну.

Зависност појединих делова фирме од матичне фирме дефинише се од стране матичне фирме на основу

најфункционалнијег начина пословања и успешности матичне фирме (холдинга).

Поред наведеног, ЕПС је оптерећен и другим законским решењима која нису усаглашена са модерним пословањем компанија у државном власништву. Још важнији проблем је, међутим, пракса политичких странака на власти у вези са политичким наменовањима у фирмама у државном власништву, па и у ЕПС-у.

Да ли је реално могуће променити ту праксу?

Ијесте и није. Јесте ако би се донела одлука на нивоу владе да се професионални управљачки кадар мора бирати отвореним конкурсом за све положаје у свим државним институцијама, осим председника Управног одбора и евентуално директора компаније. И друго, принцип да се запослени не могу тако једноставно смењивати нити унапређивати без стварних разлога који су у вези са успешношћу на раду. У свакој иоле озбиљнијој земљи сваки запослени, а нарочито у државној служби, добио би судски процес против власника/државе на основу принципа дискриминације. Ово подразумева свакако и далеко озбиљнији приступ запошљавању и промоцији на више положаје унутар фирме, и то само на основу способности, резултата рада и система конкурса.

Али у стварности прича је другачија?

Верујем да је сваком ко је укључен у пословање привредних организација јасно да са мењањем управљачког кадра сваке две-три године (у неким организацијама чак и до самог

дна компаније, укључујући и чистаче) од стране партија на власти има као резултат веома лоше, чак и катастрофалне последице за пословање тих организација. Једноставно, немогуће је успоставити континуирано планирање, а нарочито континуирани менаџмент, ако се читав управљачки кадар мења сваке 2-3 године, чак и са најспособнијим људима. А пракса је да су политичка наменовања далеко од оних најбољих кандидата који су неопходни фирми за успешно пословање.

Што је најгоре, грађани су навикли на овакав начин наменовања, и то је кључни разлог за учлањивање у странке са намером да се дође до управљачких положаја или радног места у државним институцијама.

Зато не треба да се питамо зашто најспособнији кадар напушта државне институције.

Кључни елементи програма

Који су кључни елементи програма реструктурисања ЕПС-а?

Једна од најважнијих карактеристика нашег приласка овом процесу јесте принцип заједничког рада консултаната и запослених у ЕПС-у. Друга важна и скоро јединствена карактеристика јесте то да ће консултант у заједници са представницима ЕПС-а спровести процес реорганизације и побољшања ефикасности пословања на свим нивоима организације. Јер, ако промене не допру до најнижег дела организације, ефекти реорганизација само на највишем и средњем нивоу неће донети значајније послов-

ТИМ ЗА ПРОИЗВОДЊУ

Тим за производњу састоји се од следећих чланова: Александар Влајчић, председник, и чланови Драган Станковић (ХЕ „Ђердап“, производња електричне енергије), Милан Јаковљевић (производња угља), Владан Радовановић, (РБ „Колубара“, угаљ), Ненад Јанков, („ТЕ-КО Костолац“, електране), и Драгољуб Лаковић, саветник генералног директора за угаљ.

Задатак тима је да анализира предложену организациону структуру и одговорности пословне јединице за производњу, као и да предложи корпоративном тиму за реструктурисање детаљније одговорности целе пословне јединице која ће омогућити јасније дефинисану организацију у смислу одговорности према привредним друштвима.

ТИМ ЗА ДИСТРИБУЦИЈУ

Тим за дистрибуцију има следећи састав: Бранислав Ђорђевић, председник („Електровојводина“), Томислав Папић („Електровојводина“), Стеван Милићевић („Електродистрибуција Београд“), Бобан Милановић („Центар“), Слободан Михајловић („Електросрбија“), Драгољуб Здравковић („Југоисток“), Миладин Басарић (трговина) и Милан Миросављевић (Дирекција за дистрибуцију).

Задатак тима је да анализира организациону структуру и одговорности пословне јединице за дистрибуцију као и да предложи корпоративном тиму за реструктурисање детаљније одговорности пословне јединице која ће јасније и детаљније дефинисати организацију и односе са привредним друштвима.

ПОСЛОВНИ КОЛЕГИЈУМ О РЕСТРУКТУРИСАЊУ КОМПАНИЈЕ: У просторијама ЈП ЕПС у Београду је 11. септембра одржан састанак пословног колегијума, на коме је размотрен план пословања компаније у 2010. години. Пословодство ЈП ЕПС и директори привредних друштава су, такође, имали прилику да се детаљније упознају са планом реструктурисања ЈП ЕПС, који је представио Раде Симовић, шеф консултантског тима.

не резултате. Неопходно је променити тј. побољшати продуктивност запослених на најнижем нивоу где се углавном и производи кључна вредност у пословању организације.

Шта је до сада урађено?

Урађене су три студије у вези са реструктурисањем ЕПС-а: две 2001. и 2002. и једна, која је далеко комплетнија, 2006/2007. године коју је приредила консултантска фирма A.D. Little. Све три студије указале су на сличне или у већини случајева идентичне констатације постојећег стања и препоруке за оздрављење организације.

Наш рад започет је у мају ове године са оснивањем тима за корпоративно реструктурисање ЕПС-а. Директор Драгомир Марковић је наименовао чланове тима у коме се налазе представници кључних области пословања компаније: Драган Станковић (производња струје), Милан Јаковљевић (рудници угља), Бранислав Ђорђевић (дистрибуције), Ратко Богдановић (финансије), Милан Вучетић (правна служба), Тамара Петровић (секретар тима) и Раде Симовић (консултант).

У садашњој организацији ЕПС-а има 11 привредних друштава, шест дирекција и два самостална сектора, тј. укупно 19 институција одговорних

директору. Ефикасно управљање са 19 привредних друштава/институција, ефективно планирање, праћење, усаглашавање и контрола свих 19 јединица од стране генералног директора практично није могуће.

У већим електроенергетским компанијама, што важи и за ЧЕЗ (чешка електрокомпанија која је на једном састанку тима за дистрибуцију, рецимо, узета као узор који и ЕПС треба да имитира), наиме, уобичајено је да је генералном директору фирме директно одговорно углавном пет до седам кључних особа.

Да ли је корпоративни тим за реструктурисање дефинисао алтернативну организацију ЕПС-а?

Тим је анализирао организациону структуру већих европских фирми узимајући у обзир препоруке претходних консултаната, а највише последње студије A.D. Little као и организационе структуре већих европских компанија.

Прихваћен је униформно примењени модел да се успостави нови ниво управљања на нивоу пословних јединица – пословне јединице за производњу која ће управљати производњом угља и електричне енергије, пословне јединице за дистрибуцију која ће управљати дистрибуцијама и

пословна јединице за трговину електричном енергијом.

Остале функције које ће бити одговорне генералном директору јесу финансије, људски ресурси, интерна ревизија и контрола, стратешко и пословно планирање, заштита животне средине и квалитет и корпоративни послови.

Број привредних друштава остаје какав је сада.

Кључна задужења пословних јединица производње и дистрибуције биће одговорност за целокупно пословање привредних друштава којим ће управљати.

Њихова одговорност директору биће углавном у вези са резултатима пословања, односно постизање специфичних нумеричких резултата који се очекују од привредних друштава у

ТИМ ЗА ФИНАНСИЈСКО ПОСЛОВАЊЕ

У тиму за финансијско пословање кључну улогу има донедазни директор за економско-финансијске послове Ратко Богдановић и његови сарадници и Михал Сладец, консултант A.D. Little.

Тим је завршио анализу процеса финансијског пословања, као и организациону структуру. Консултант је завршио и предлог нове организационе структуре и одговорности.

финансијском и оперативном пословању, заштити животне средине и заштити на раду.

Пословаће као комплетне организационе целине, са свим функцијама неопходним за комплетно управљање.

То се односи на финансијско и оперативно планирање у пословним јединицама, управљање, инжењеринг и менаџмент пројектима у вези са већим и капиталним пројектима, стратешким и заједничким набавкама за потребе привредних друштава и планирањем

развоја пословних јединица односно привредних друштава.

Пословна јединица за трговину постаће све важнија у пословању ЕПС-а и финансијском доприносу компанији. Она засада неће имати веће организационе измене и њена права вредност ће расти са растом трговине и цена електричне енергије у Србији и приближавањем ценама у региону.

Директори пословних јединица су одговорни генералном директору за укупно пословање привредних друштава.

Тим за корпоративно реструктурисање дефинисао је организациону структуру и одговорности директора пословних јединица и њихових главних делова, као и одговорности осталих одељења (дирекција) одговорних генералном директору.

Наведена организациона структура корпоративног нивоа ЕПС-а је усвојена од стране Тима за корпоративно реструктурисање и одобрена од генералног директора.

Две фазе пројекта

Та усвојена организациона структура корпоративног нивоа ЕПС-а је анализирана од стране консултантског тима и оцењена као одговарајућа организациона структура за будућу организацију корпоративног нивоа управљања ЕПС-а.

И до сада се јављала потреба за интеграцијом у производњи и дистрибуцији, и то је вероватно и водило оснивању дирекција за производњу и дистрибуцију, као и коришћење помоћника генералног директора да обављају послове интеграције различитих активности у вези са пословањем привредних друштава.

Неки кажу да ће дирекције постати пословне јединице?

Потребно је потпуно одвојити постојање и функцију дирекција за производњу и дистрибуцију од формирања пословних јединица. Дирекције имају функције обављања неких заједничких функција у вези са планирањем пословања и прикупљањем информација о резултатима пословања и у том смислу оне су биле веза са генералним директором, али, што је кључно, нису имале одговорност управљања. Свакако да ће се садашњи послови дирекција производње и дистрибуције обављати у пословним јединицама где припадају, али то ће бити један мали део одговорности и пословања пословне јединице, а не претварање дирекција у пословне јединице. Овде се ради о јединицама сасвим друге компетентности и одговорности. Пословне јединице су кључни комплетан управљачки елемент пословања ланца вредности компаније и као такав основни елемент стварања вредности у пословању. Три пословне јединице су три основна стуба који дефинишу постојање компаније.

Који су то главни елементи програма реструктурисања?

Пројекат програма реструктури-

Посао прве фазе реструктурисања ЕПС-а планиран да се заврши средином октобра

сања ЕПС-а планиран је да се оствари у две фазе.

Раније поменути рад консултантског тима А.Д. Little из 2006. и 2007. године настављен је првом фазом пројекта реструктурисања.

Навешћу теме прве фазе пројекта:

• Ревизија постојеће документације у вези са организационим реструктурисањем,

• Ревизија структуре ЕПС и постојећих система управљања,

• Дефинисање стратегије и одређивање циљева,

• Пројектовање и реализација нове организационе структуре на корпоративном нивоу и нивоу пословне јединице,

• Пројектовање и реализација система за управљање перформансама за генералног директора и његове директне подређене директоре,

• Концепт функције људских ресурса,

• Пројектовање одељења за заштиту животне средине укључујући одговорности за систем заштите на раду,

• Ревизија и поновно пројектовање процеса финансијског управљања,

• Процена неопходног броја запослених за целокупну организацију,

• Организација и ефикасност функције интерне ревизије и контроле.

Друга фаза која ће бити далеко комплекснија и дужа бавиће се углавном имплементацијом програма на нивоу привредних друштава и нижим деловима организације.

Који су делови овог пројекта завршени и на којима се ради?

До сада су завршени пројекти у вези са ревизијом постојеће документације, ревизија постојеће организационе структуре и система управљања, концепција функције људских ресурса (именован је директор Дубравка Митрић-Висковић), ревизија и контрола и ревизија и пројектовање организације финансијског пословања. У току су дефини-

ТИМ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Тим за заштиту животне средине има следећи састав: Михајло Гаврић, председник, Невенка Милићевић и Александра Чанак, чланови. Тим за заштиту животне средине има задатак да дефинише организациону структуру и одговорности одељења за заштиту животне средине.

сање стратегије ЕПС-а, организације и дефинисања одговорности пословних јединица за производњу и дистрибуцију и концепција функције за заштиту животне средине.

У сваком завршеном послу као и у започетим пословима имамо одговарајући тим ЕПС-а које именује генерални директор.

Када планирате да завршите прву фазу програма?

Посао прве фазе реструктурисања ЕПС-а планиран је да се заврши средином октобра. Припрема за тендер друге фазе је практично завршена и тендер ће се објавити ускоро. Друга фаза програма планирана је да започне до краја новембра.

Неопходно разумевање запослених

Да ли бисте могли да нам дате кратак опис послова који би се радили током друге фазе и колико би тај процес трајао?

Овде бих дао само наслове, тј. главне теме које би се обрадиле током друге фазе:

• Анализа организационе структуре и одговорности највишег менаџмента привредних друштава,

• Дефиниција циљева које директори привредних друштава треба да постигну као кључни елемент мерења успешности,

• Систем мерења перформанси за менаџмент привредних друштава,

ОРГАНИЗАЦИЈА ЉУДСКИХ РЕСУРСА И НОВА ЈЕДИНИЦА ЗА РЕВИЗИЈУ И КОНТРОЛУ

Кључни елементи новодефинисане организације људских ресурса јесте одговорност да осигура на нивоу целе организације ЕПС-а глобално планирање људских ресурса, непристрасну и недискриминисану селекцију и примање (тј. да ће сваки подносилац конкурсне молбе за посао добити исту шансу за запошљавање и унапређење) у ЕПС-у, организовање тренинга, оснивање центра за обуку и усавршавање, примену система за менаџмент према резултатима рада, као и за област здравља и заштите на раду.

Нова јединица за ревизију и контролу биће састављена од три дела: интерне контроле, процесне ревизије и ревизије техничких система. Њен обим активности ће се значајно повећати, као и број запослених, од садашњих пет на 32.

Чланови тима ревизије и контроле ће бити из правне, економске и техничке струке.

• Дефинисање организационе структуре и одговорности одељења за пословно планирање, менаџмент ризика, правне послове, информативни систем, опште послове, комуникације, квалитет, менаџмент радним процесима, инжењеринг и одржавање производних система за угалј и производњу, пројекат телекомуникација и трговина електричном енергијом.

Такође ће се горе наведени процеси применити у свим деловима организације укључујући и детаљну анализу потреба за запосленима.

Друга фаза планирана је да траје 18 месеци.

Шта ће бити пресудно за успешност програма реструктурисања?

Навешћу само кључне факторе:

Неопходно је разумевање свих запослених зашто је потребно реструктурисати организацију и шта ће се тим процесом постићи и зато је потребна широка и континуирана комуникација са свим запосленима од стране менаџмента ЕПС-а.

Неопходно је да пројекат има не само подршку целокупног управљачког кадра организације већ тај процес он мора водити. Нико не може процес реструктурисања ставити у дело осим управљачког кадра у заједници са свима запосленима.

Мора се разумети и прихватити чињеница да је овај процес тежак за све и у току спровођења веома незахваљан посао, нарочито за оне који га воде, али да је он неопходан ако се жели да ЕПС опстане као компанија на дужи рок.

Не треба ићи далеко, само погледати шта се догодило и догађа са већином електроенергетских компанија у земљама у транзицији које су продале делове или чак цео електроенергетски систем. Једина национална регионална компанија из земаља транзиције која је постигла значајнији успех је чешка компанија ЧЕЗ.

Ако се реструктурисање и значајно побољшање финансијске и оперативне ефикасности не постигне у краћем периоду, ЕПС ће изгубити утакмицу за значајнију улогу на регионалном тржишту и постепено ће губити тржиште, а тиме и своју будућност.

Све недаће које ће произвести садашњи план реструктурисања изгледаће мале у поређењу са последицама које ће проићи ако се буде настојало да се одржи постојећи систем и начин пословања ЕПС-а.

Родољуб Герич

Чекајући SERPEX

Сви се слажу да би у Београду требало да се оформи берза електричне енергије, али је дилема да ли да се то учини самостално или са стратешким партнерима

Чињеница да Електропривреда Србије, после вишегодишње паузе, поново производи више струје од потребе домаћих потрошача и те вишкове успешно извози, као и повољан геостратешки положај Србије (централно место у региону Југоисточне Европе а не само Балкана) предуслови су за успостављање берзе електричне енергије у Србији. Мање-више већ је решено да би се та берза звала SERPEX, а осим препорука стручњака нема још

званичне одлуке о томе треба ли да има европског стратешког партнера или би то била „творевина“ домаћих компанија. Према ономе што се чуло на округлом столу „Берза електричне енергије у Србији“, који је интернет часопис „Балканмагазин“ организовао 28. августа, изгледа да и у српским електроенергетским компанијама и у редовима оних који „кроје“ законски оквир будуће берзе преовлађује став да је потребно у овом послу да се повежемо са неким ко је већ квалификован у овој области.

У интересу и грађана и предузећа

– Пред нам је период одлучивања, хоћемо ли ми са том берзом да искорачимо или да стојимо где смо били. Електрична енергија је роба посебне врсте којом се не тргује као са другом робом. Тржиште је захтевно. Увођењем димензије тржишта у електроенергетски систем, односно сектор снабдевања електричном енергијом, ствари су се додатно искомпликовале. Ту је важна улога државе, а Министар-

Организовано тржиште електричне енергије

тво рударства и енергетике подржава оснивање берзе електричне енергије. Учинићемо све да се тај посао заврши и да та берза у Србији почне да функционише и буде у интересу свих, док држава има улогу да подстиче, координира и регулише. На први поглед делује немогуће да берза буде у интересу свих али, ако се ствари добро поставе, има елемената који то обезбеђују – рекао је проф. др Никола Рајаковић, државни секретар у Министарству рударства и енергетике.

Истичући да је формирање берзе – SERPEX-а неопходно за даљи развој националног тржишта електричне енергије, Рајаковић напомиње да свакако берза може бити у интересу грађана потрошача али, пре свега, наших јавних предузећа, Електропривреде Србије и Електромереже Србије, као и трговаца електричном енергијом, јер доприноси да сви имају један уређен систем у коме функционишу.

Питање је само да ли Србија берзу треба да оформи сама или у стратешком партнерству са неким ко већ има искуства, знања па и финансијског по-

тенцијала, а одговор – да је боље да имамо форму стратешког партнерства, јер тако преузимамо и знања и софтверске алате и економску подршку и подстицаје. Мора се, међутим, пазити да државни интерес буде доминантан и да већински пакет буде у власништву домаће компаније – вели Рајаковић и напомиње да остају питања како ће трговци да раде и чиме све може да се тргује, јер се осим електричном енергијом може трговати и

финансијским дериватима.

– У перспективи, ми нисмо за то да берза буде монополски заснована само на ЕПС-у, већ да ту буду и независни произвођачи конвенционалних извора, али и обновљивих, за које се надамо да ће коначно добити право грађанства у Србији. Све чинимо да то буде што пре – каже Рајаковић, али наглашава „да се ништа неће десити само од себе“, односно да „морамо озбиљно да радимо и да се својим решењима, знањима и умешношћу наметнемо, да би све то функционисало“.

Пројекат од националног и регионалног значаја

Главни актери на будућој берзи електричне енергије у Србији требало би да буду: Електромережа Србије (ЕМС), јавно предузеће за пренос електричне енергије и управљање преносним системом као оператор преносног система и оператор тржишта електричне енергије Републике Србије и Електропривреда Србије (ЕПС), јавно предузеће чији је основни циљ да

покрије све енергетске потребе привреде и становништва Србије. Да би берза функционисала неопходни су, међутим, и стратешки партнери и стандардизована платформа за трговину и активности финансијског поравнања (клиринг функција)... и још много штошта.

– Берза електричне енергије је пројекат од великог националног и регионалног значаја, захтева активно учешће свих најважнијих интересних страна присутних у електроенергетском сектору Србије: Министарства рударства и енергетике, Агенције за енергетику, ЈП Електромрежа Србије и ЈП Електропривреда Србије, као и осталих учесника на тржишту електричне енергије: трговаца и потенцијалних квалификованих купаца и независних произвођача – каже Милош Младеновић, помоћник генералног директора ЈП Електромрежа Србије.

Осам граница према суседним ЕЕС

Као стручњак који се бави припремама за формирање берзе електричне енергије у Србији, Младеновић истиче да Србија заузима централно место у региону и да представља стратешки незаобилазан фактор у процесу успостављања функционалног и ефикасног регионалног тржишта електричне енергије југоисточне Европе. Са осам граница према суседним електроенергетским системима ЈП ЕМС је TSO (Transmission System Operators) са највећим бројем граница којима управља у Европи.

– Довољно индикативно је навести податке из 2008. године, где је, поред приближно 35 TWh електричне енергије размењене на регулисаном тржишту за потребе снабдевања тарифних купаца, укупан обим интерних трансакција на слободном билатералном тржишту износио 2,045 TWh, а укупан обим номинованих прекограничних трансакција 7,077 TWh у смеру улаза у Србију и 7,204 TWh у смеру из-

Српски електроенергетски систем је повезан са свим суседним системима преко 400 kV везе (осим 220 kV везе са Албанијом)

лаза ка суседним балансним областима. Такође, битан је и податак да је на тржишту Србије присутно 36 лиценцираних учесника, од којих су 26 регистровани код ЈП ЕМС као оператори преносног система и тржишта електричне енергије, а 20 активни у процесу номинације дневних планова рада (ЈП ЕПС је једини учесник са местима инјектирања и повлачења електричне енергије из система – номинује планове производње, потрошње и размене), док је 19 учесника активно на тржишту прекограничних капацитета (номинују планове интерних и прекограничних размена) – наводи Младеновић.

Он објашњава да „сви наведени показатељи указују на чињеницу да ЈП ЕПС са својим добро избалансираним хидропроизводним и термопроизводним портфолиом може успешно одиграти улогу маркет мејкера, нарочито неопходну у првој фази имплементације берзе, и да се у скорој будућности на тржишту мора рачунати на веће присуство независних учесника, како квалификованих купаца, тако и независних произвођача. Све ово јасно указују на потребу и изводљивост успостављања берзе електричне енергије у Србији, пре свега у виду „дан унапред – тржишта“, које би се у почетку односило само на балансну област Србије, а коме би се касније, путем имплицитних аукција, тј. увезивања трговине са преносним прекограничним капацитетом, и уз евентуално укључивање у структуру респектабилних

стратешких партнера из ЕУ и региона, могли придружити и потенцијални учесници из суседних земаља“.

Истичући да се у скорој будућности мора рачунати и на веће присуство независних учесника, како квалификованих купаца, тако и независних произвођача на тржишту електричне енергије, Младеновић је категоричан:

– У тај процес треба ући без одлагања, јер би он донео значајне користи, како учесницима на тржишту, тако и широј регионалној заједници кроз увећање економије

обима, ограничен инвестициони ризик, мање инвестиционе и оперативне трошкове, а све то су такође и неки од битних циљева енергетске заједнице земаља југоисточне Европе.

Улога ЕПС-а

За берзу електричне енергије у Србији залаже се и Драган Влаисављевић, директор Дирекције за трговину електричном енергијом у ЕПС-у.

– Отварање тржишта електричне енергије у Србији диктира Влада Србије својим одлукама, пре свега одлукама које се односе на цену електричне енергије за тарифне купце. Сада су сви купци електричне енергије, осим домаћинстава, „теоријски“ слободни да изаберу другог снабдевача који није ЈП ЕПС. Задатак да се то спроведе имају Влада Србије и Агенција за енергетику – истиче Влаисављевић, који с позиције директор Дирекције за трговину електричном енергијом у ЕПС-у, заправо, у пракси види све недостатке тога што српска електропривреда не може своју производњу да пласира на тржишту, по економским ценама.

Напомињући да, практично, отварање тржишта електричне енергије води до појаве нових снабдевача и произвођача електричне енергије у Србији, који не би били део ЕПС-а или не би продавали електричну енергију само ЕПС-у, Влаисављевић објашњава да се оснивању берзе мора приступити „таксативно“. Како каже, први ко-

рак у отварању тржишта електричне енергије јесте да ЕМС своје потребе за електричном енергијом и снагом подмирује куповинама на тржишту, и то јавним позивом. Затим да се успостави балансни механизам на тржишту електричне енергије у Србији.

– Предуслов да се то постигне јесте да ЈП ЕМС и АЕРС донесу и усвоје „Правила о раду тржишта електричне енергије у Србији“ као и тарифе за пренос електричне енергије по дистрибутивној мрежи. Све су ово неопходне радње да би се стекли услови за практично отварање тржишта електричне енергије, и са становишта купаца и са становишта произвођача у Србији – каже Драган Влаисављевић.

Идеја је да у првој фази ЕМС формира берзу електричне енергије у Србији за трговање за дан унапред. У прво време би на берзи трговали само лиценцирани трговци и ЈП ЕПС, а задатак да то спроведу, такође, имају ЕМС, АЕРС, као и Министарство рударства и енергетике.

– ЈП ЕПС као одговоран за снабдевање електричном енергијом тарифних купаца, кроз рад на српској берзи електричне енергије има могућност двосмерне трговине – и продаје и куповине у складу са европском праксом у трговини електричном енергијом. Сада је куповина електричне енергије ограничена законом о јавним набавкама. Куповина преко берзе омогућила би Електропривреди Србије бољу оптимизацију погона електрана уз минимизацију трошкова снабдевања тарифних купаца. Односно, био би мањи притисак на подизање регулисане цене електричне енергије за крајње купце – домаћинства и привреду – напомиње Влаисављевић.

Он сматра да је прерастање српске берзе електричне енергије, коју треба да оснује ЕМС, у регионалну берзу електричне енергије југоисточне Европе могуће уз помоћ стратешког партнера из иностранства.

Сада Електропривреда Србије као јавно предузеће нема законску могућност изградње своје трговачке инфраструктуре у региону, тако да не може да буде присутно на другим тржиштима – напомиње Влаисављевић, указујући да је неопходно да држава реши и овај сегмент законске регулативе, како би ЕПС сутра вишкове електричне енергије могао пласирати по најповољнијим условима на берзи електричне енергије.

Јелица Путниковић

ВЕЛИКА БЕСПАРИЦА ПРИТИСЛА СРПСКУ ПРИВРЕДУ

Прети нам колективни банкрот

У 924 највећа предузећа од укупно 89.500 фирми, у којима ради 45 одсто запослених у привреди, концентрисано је 62,5 процена-та од укупно 1.360 милијарди динара губитака, каже професор др Јован Ранковић

Јован Ранковић

Српска привреда, а не само њен рђаво приватизовани део, због којих је све више незадовољних радника на нашим улицама, али богме и на пругама, већ годинама грца у беспарици. Параниоткуда. Влада повременим палијативним мерама покушава да примири социјални бунт, али, како за наш лист тврди професор др Јован Ранковић, доајен наше економске мисли и човек који је деценијама обележавао рачуноводствено-књиговодствени систем, наше економске власти нису свесне да нам прети, ако не сада, а оно за годину-две, прави колективни банкрот привреде. С укупним, кумулативним губицима од око 1.360 милијарди динара, с којима

нико већ годинама не зна шта ће, шта год да се ради нема шансе на успех.

Према лањским подацима у Србији је пословало 89.500 предузећа – 924 велика, 3.500 средња и око 85.500 мала. Можда би, уверава нас саговорник, све изгледало другачије да није баш тих 1,03 одсто фирми у нашој привреди, јер оне праве 62,5 одсто свих губитака. Да невоља буде већа у њима је чак 45 одсто или 450.000 од укупног броја запослених у привреди од око 1.090.000 радника. Најмање 800 тих предузећа зрело је за – стечај. Половина је изгубила целокупан капитал. То су, углавном, државна, јавна предузећа у којима се и дан-данас све ради

као у златно самоуправно доба, истиче Ранковић.

Неспособни да плаћају

Због оволиких губитака та предузећа су неспособна да измирују елементарне обавезе према својим добављачима и држави. У њима, као и самој држави, по њему, лежи узрок огромне неликвидности наше привреде. Када се томе дода и хроничан недостатак обртног капитала, јасно је зашто се привреда дугорочно задужила код банака за огромних 1.480 милијарди динара. Ни то није све, када се томе дода још 500 до 600 милијарди динара краткорочних позајмица, годишњи цех привреде само за камату је око 200 милијарди динара.

– У таквим околностима није чудно што се највише буне радници из приватизованих предузећа. И коме се жале? Па, држави. Ко ме ће. Она не може да побегне од одговорности за концептуално лоше постављену приватизацију. У намери да што пре распрода друштвена предузећа, чак и по багателној цени, обавезивала је нове власнике на инвестиције, а не на докапитализацију и гашење старих губитака. Сви су жмурили пред чињеницом да су губици појели целокупан капитал. И шта се десило? Нове газде нису имале пара ни за доинвестирање, јер немају обртног капитала, а пре тога нису санирани ранији губици и доспеле обавезе.

Резултат? Финансијска, па и социјална блокада привреде и државе – наглашава Ранковић. Он додаје да се та и остала питања оздрављења наше економије не могу решити повезивањем рупа у радном стажу или једнократном помоћи радницима који месецима нису примили плату. За извлачење српске привреде из нагомиланих губитака, који је несумњиво воде у још већа искушења, потребан је целовит програм вредан најмање две хиљаде милијарди динара. Наравно, ако проценимо да нам је потребно свако предузеће које тренутно постоји.

Питање за газду

Али, чак и да кажемо да нам више од половине тих фирми не треба, шта с њиховим губицима? То, каже професор, мора да уради нико други до – држава.

– Можемо ли да се одрекнемо једне електропривреде, као инфраструктурног предузећа, због лањског губитка од 25,7 милијарди динара. Нико разу-

Пример „Сартида“

Американци „Сартид“ излечили од презадужености

Када су Американци први пут показали интерес за куповину смедеревског „Сартида“, одмах су нашим властима ставили до знања да их интересују само основна средства. Сама железара. Не и њени губици већи од 92 милијарде динара, који су тада били четири пута већи од капитала. И то су купили. Докапитализовали су фирму, донели обртна средства, осавременили производњу, отворили страно тржиште. . . решили се вишкова запослених, а старе губитке и обавезе препустили држави или су кратких рукава остали повериоци. Ранковић не каже да би то могао бити рецепт за још неке велике губиташе, али, по њему, интерес ове државе мора да буде постепено лечење привреде од превелике беспарице и задужености. То питање се стално одлаже иако је свима јасно да се без њене велике помоћи ништа о том питању не може ваљано урадити.

Има ко уме да управља

Имамо ми довољно квалификованих и способних људи којим могу и знају да управљају нашим великим предузећима какав је, рецимо ЕПС, тврди др Ранковић, који је, како рече, сам одшколовао десетине генерација добрих економиста, од којих су многи стекли и висока научна звања на светским универзитетима. Суштина, по њему, није у нашој неукости или неискуству, већ у нечему што се зове привредни амбијент.

– Волео бих, каже, да видим првог човека ЧЕЗ-а, који је претпрошле године за вођење те компаније, која је 76 одсто у власништву државе, добио 22 милиона евра на име зараде, шта би урадио код нас са ЕПС-ом. Прво не би могао ни да буде ни директор, јер није члан ниједне странке, али чак ни као ванстраначка личност ништа не би могао да учини, јер ЕПС није предузеће, корпорација чији је основни задатак да производи струју и да од њене продаје прави профит. Не може се са ценом киловат-часа од непуне четири евроцента, један и по пут мањој него у комшилuku, правити ништа друго него – губитак. Наравно, било би крајње неозбиљно па рећи како је рђав пословни резултат настао само због ниске цене, али нико ме не може убедити да један велики систем какав је ЕПС може успешно да ради ако му се на годину дана замрзне цена основног производа – упозорава др Ранковић и додаје да њему, као економисти, ништа не смета да ЕПС и у наредном периоду остане у државном власништву.

– Само код нас, тврде неки паметњаковићи на власти, државна предузећа не могу добро да послују. Јер су тобож државна, а то значи неефикасна и осуђена на пропаст. Није него. Проблем није у природи власништва већ у привредном амбијенту у којем раде и послују. Одрешимо руке менаџерима наших јавних предузећа, поставимо их у позицију да им профитабилно пословање буде једини циљ и задатак па ћете видети шта могу и колико могу. Заборавља се, наглашава наш саговорник, велика истина да цео свет, колико год био капиталистички, познаје државну својину и једнако је штити као приватну, а она ни за мрву није мање ефикасна и профитабилна у поређењу са осталим облицима власништва.

ман то неће подржати, али ће с правом упитати њеног „газду“, државу, зашто то предузеће исказује губитке. Нажалост, у овом систему, у којој партије на власти између себе деле и јавна предузећа као изборни мираз, нико ништа не пита, али и не одговара – закључује др Ранковић

и жали што је неким садашњим министима и утицајним економистима дао прелазну оцену на испиту.

Све су, каже, због политике и краткорочних интереса, заборавили или изокренули.

Лазар Станковић

Српски манастири без струје

Док КЕК тражи потписивање уговора и плаћање рачуна, а Епархија то одбија, ресорно министарство нуди наду у преговоре

Косовска електроенергетска корпорација (КЕК) предузела је други корак у „дисциплиновању потрошача Срба“ на Косову и Метохији. Пре две недеље са мреже је искључила највеће и најзначајније српске светиње – манастире Пећку патријаршију, Грачаницу, Девич и Гориоч. После десетак дана пресека је нападање манастира Светих архангела код Призрена и зградама Епархије и парохијског дома саборне цркве Светог Ђорђа у том метохијском граду. Из мрака се убрзо издигла једино Пећка патријаршија, за коју се у медијима спекулише да је споразум са КЕК-ом постигла у договору са Београдом. Остали манастири су под надлежношћу Епархије рашко-призренске, у чије име, као старешина, владика Артемије одбија да се споразуми потпишу, јер би то било, како он сматра, „признавање државе Косово“. Девичу су у помоћ притекли кфоровци Французи са својим агрегатом, а призренској цркви агрегат су поклонили Италијани. Остали монаси и свештен-

ство испомажу се лучем и свећама, како им је владика саветовао.

Изазвао је владика Артемије оваквим својим ставом различита реакција у српској јавности, више изван јужне покрајине, а огласили су се и званичници који су се осетили прозваним његовом оценом да је „Србија дигла руке од Косова“. Из Министарства за Косово и Метохију објашњено је да државни органи доследно раде на решавању актуелних животних проблема у српским срединама на Космету, при чему су поменути и преговори за решавање проблема снабдевања електричном енергијом, који још трају. То су они преговори ради којих је Влада Србије пре готово три месеца формирала радну групу са задатком да усагласи решење са представницима Унмика и Америчке асоцијације УСАИД. До сада се из те радне групе у више наврата једино чуло да преговори трају, а незванично се говорало о разматрању могућности да се у Покрајини региструје српска фирма која би се бавила

дистрибуцијом и наплатом потрошње електричне енергије. Из Приштине, међутим, упорно се сугерише да је једини дистрибутер и снабдевач КЕК, с тим што је недавно у изјави званичника Регулаторне агенције остављена могућност да се и друкчије одлучи. Другачије решење, како је објашњено, морала би да донесе Влада Косова, јер би то била политичка одлука.

Није тешко разумети да се Београд нада, а да је Приштина задовољна постојећим стањем. Уосталом, КЕК је успео да „дисциплинује“ готово сва српска домаћинства у Косовком Поморављу, централном Косову, делу Метохије и у Штрпцу, где су Срби, после дужег злопаћења без струје, потписали уговоре о снабдевању и, за почетак, платили по 29 евра паушала. Тиме су „својевољно“ постали купци електричне енергије од КЕК-а иако „Електрокосмет“ и даље одржава електродистрибутивне објекте и мрежу у српским срединама у Покрајини. Сада је КЕК у фази дисциплиновања српских светиња,

али и преосталих привредних субјеката, који не могу самостално да донесу одлуке, како се српским срединама саветује из ресорних министарстава, из Београда. Они који су то учинили струју већ имају.

Драстичан је, међутим, пример Хотела „Нарцис“ на Брезовици, који је у мраку готово два месеца, јер је међу првима у овом крају искључен са мреже. Пре десет дана искључени су и његови локали, „Брвнара“ и „Мала брвнара“, као и остали у саставу овог хотелско-туристичког центра, јер КЕК од овог предузећа потражује 250 хиљада евра дуга за струју. Има ли наде да ће „Нарцис“ ускоро добити електричну енергију?

А. Цвијановић

На удару и светиње: манастир Грачаница

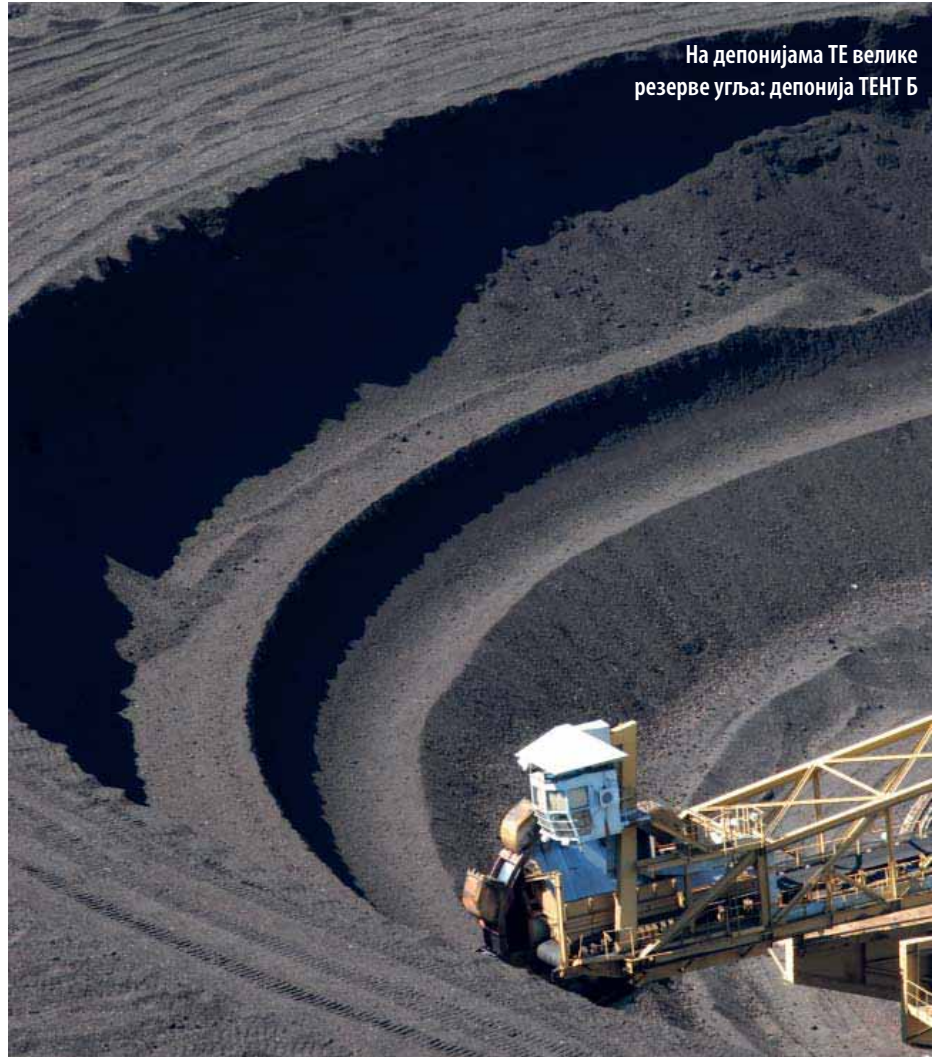
Суша стигла

Производња у проточним ХЕ готово 10 одсто мања од билансиране. – После августовског скока, потрошња опет испод билансиране

Све водотокове у Србији захватила је од почетка септембра суша, тако да је дневна производња проточних хидроелектрана у првој декади овог месеца била готово 10 одсто мања од билансиране. Тих дана термоелектране ЕПС-а на угаљ радиле су одлично и систему давале дневно девет одсто киловат-сати више него што је просечно дневно билансирано за септембар. Залихе угља на депонијама ТЕ (без ТЕ „Косово“) и резерве воде у језерима акумулационих ХЕ и даље су веће од билансираних за ово доба. Штавише, угља има 29 одсто више него што је билансом предвиђено. Дневни конзум у Србији без Космета, пак, креће се око 77 милиона киловат-сати, што је 3,7 одсто мање од просека за септембарске дане. Захваљујући свему томе, ЈП ЕПС овога месеца на слободном тржишту продаје дневно два милиона kWh.

Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом каже да ће остваривање електроенергетског биланса у септембру бити сигурно и стабилно и да до краја месеца неће бити потискивања рада термоелектрана. При томе, Басарић наводи да је спољна температура у прва четири септембарска дана била знатно већа од просечне, али пошто је потом опала, средњедневна за прву декаду спустила се на 21,4 степена Целзијусова, што је просечно за ове дане.

У августу, међутим, спољна температура била је 24,1 степен, дакле 2,4 степена топлије од просека, и то се директно одразило на потрошњу електричне енергије. Просечно дневно у августу бруто конзум Републике износио је 87,1 милион kWh, а на територији Србије без јужне покрајине око 10 милиона kWh мање. Басарић истиче да се августовски дневни конзум приближио билансираном, јер су клима-уређаји више радили него претходних летњих месеци. У претходна четири месеца, када су клима-уређаји такође радили,

На депонијама ТЕ велике резерве угља: депонија ТЕНТ Б

потрошња је била шест одсто мања од билансиране.

Производни капацитети ЕПС-а радили су и у августу пуном снагом, осим оних који су били ван погона због ремонта или ревитализације. Дobar доток на Дунаву почетком прошлог месеца омогућио је да целомесечни учинак проточних ХЕ буде 17 милиона kWh већи од планираног. Укупан скор ЕПС-а у производњи електричне енергије (више од три милијарде kWh) био је за 210 милиона kWh или 7,6 одсто већи од планираног и 5,3 одсто већи од оствареног у истом месецу лане. Термоелектране на угаљ систему су дале 1,96 милијарди kWh, чиме су би-

лансирану производњу надмашиле 7,1 одсто, а прошлогодишњу августовску 5,2 одсто. Захваљујући великим резервама воде у језерима, акумулационе ХЕ произвеле су двоструко више него што је планирано, али и 4,8 одсто мање него августа прошле године. Све то заједно, одличан рад термо и хидро електрана, као и потрошња и даље мања, иако незнатно, од билансиране у Србији без Космета, омогућили су да ЈП ЕПС у августу на слободном тржишту прода 224 милиона kWh и, наравно, подмири све домаће потребе за електричном енергијом, које су на месечном нивоу износиле око 3,1 милијарду киловат-сати.

А. Ц.

И „Костолац“ је ослонац

Захваљујући свему што је урађено у протекле четири године и уз планирану ревитализацију два блока у наредне две године, ТЕ „Костолац“ ће први пут радити снагом пројектованог капацитета. – Угља има, али како довести и задржати кадрове

Позната је ствар да телевизија ствара моћну представу о људима, пределима, искуствима. Драган Јовановић, сада директор Привредног друштва „ТЕ-КО Костолац“, оставио је упечатљив утисак на аутора овог текста у време оног анкетног одбора у Скупштини Србије који се бавио „причом о ЕПС-у“, а целу расправу преносила национална телевизија. Својим излагањем на тој медијској позорници, Драган Јовановић се сугестивно, и упамтљиво, представио као човек од великог личног интегритета, и то сасвим једноставним ставом: поштеним односом према чињеницама.

Представљајући га као новопостављеног директора привредног друштва ЕПС-а, нећемо се, наравно, враћати на анкетни одбор, још мање елаборирати новинарске утиске. Али, признајемо, отуда је наша жеља да у разговору о циљевима пословне политике и плановима новог директора „ТЕ-ТО Костолац“ изађемо из оквира „производња–капацитети–пројекти“. Прихватио је.

На узлазној прекретници

Није се враћао на оно што је већ више пута у јавности понављано: да су се костолачки копови и електране, уз боље одржавање и тек помало инвестиционих улагања у последње три-четири године (ако се не рачуна Пети БТО систем, који ће у првих неколико година откопавати јаловину да би се терен припремио за знатније увећању производњу угља у наредној деценији) приближили нивоу пројектоване производње. На основу остварења у првих шест месеци ове године, већ сада је јасно да ће крај децембра дочекати са произведених више од пет милијарди киловат-сати и осам милиона тона угља. При томе, „ТЕ-ТО Костолац“ има позитиван резултат у пословним од-

носима, иако, разумљиво, ни ово привредно друштво, као ни друга у систему ЕПС-а, не може да избегне мањак у финансијским токовима.

Оцењујући садашњи тренутак, Јовановић каже:

– Сада смо стигли до преломне, рекао бих, опасне тачке у искоришћености капацитета. Са овим што смо урадили постигли смо максимум. Проблем ће бити како одржати овај ниво производње. Без одговарајућих инвестиција, то напосто неће бити могуће. Да бисмо стигли доведе, ангажовали смо све своје снаге, и у техничко-технолошком и у организационом смислу. При томе, имали смо помоћ стручњака из ТЕНТ-а, па научних института, „Винче“, на пример. Без нових инвестиција у постојеће капацитете, све то би могло за коју годину да се уруши и да ниво производње почне да опада.

Нашу опаску, да он често у јавности истиче подршку коју „ТЕ-ТО Костолац“ има од врха ЕПС-а, прокоментарисао је да је то пуна истина. Сам „Костолац“, каже, не би имао снаге да изнесе ни ове пројекте који су већ завршени, нити да се упусту у планирање ревитализације блокова, изградњу новог блока, Б-3, или проширење копа „Дрмно“. С друге стране, пак, „Костолац“ је све значајнији ослонац ЕПС-а.

– У плану „ТЕ-КО Костолац“, али и у плану ЕПС-а је да се у наредне две године обави ревитализација два термо-

Драган Јовановић

блока, што ће коштати двеста милиона евра. Такође, кренуће реализација пројекта одсумпоравања, са којим ћемо, пошто приводимо крају пројекат отпељивања и одшљакивања, заокружити програм заштите животне средине од нуспроизвода сагоревања угља и производње електричне енергије. Уградња система за одсумпоравање коштаће више од сто милиона евра. У средњорочном плану развоја ЕПС-а и нашег привредног друштва предвиђена је изградња још једног блока на ТЕ „Костолац Б“. Он би требало да се изгради до 2021. године, а да ли ће бити тако, видећемо. Наравно, проблем је

Јовановић: „Створићу тим“

– У овом тренутку још не могу да кажем да имам тим са којим могу да реализујем све циљеве пословне политике. Ја јесам у „Костолцу“ већ четири године, донедавно сам био заменик директора, тако да сам доста добро упознао људе и немам потребу да одлажем послове због успостављања сарадње. Мислим да сам добрим делом већ успео да елиминишем праксу да се за све необављено налазе оправдања у угљу, машинама, процесима... Оно што недостаје јесте инвентивност, а чини се да је то најтеже покренути. Зато ћу настојати да нађем начина да мотивишем људе који не само знају него и хоће да раде. Највећи број је таквих, али има и оних којима је увек изговор: „Нико ми није рекао да урадим.“ То морамо да променимо и верујем да хоћемо. Без обзира на кадровско сиромаштво „Костолца“, створићу свој добар тим – казао је Јовановић.

како обезбедити финансијска средства, а не то да ли је још један блок потребан или није и да ли у Костолцу има угља или нема за још један термоблок – објаснио је Јовановић.

Када је о угљу реч, Јовановић се осврнуо на поједине заговорнике става да угаљ треба чувати за будуће генерације. Он сматра да то није рационалан приступ, јер се у свету увелико истражују нови извори енергије и нове технологије, којима ће угаљ као енергент у производњи електричне енергије бити потиснут. Каже да је улагање у проширење производње на копу „Дрмно“ „најчистија“ инвестиција зато што на потезу према Дунаву нема насеља, саобраћајница, па ни гробаља, као у „Колубари“, која би требало измештати. Углавном, када багери крену на север, на „Дрмну“ ће се (од 2015) производити 12 милиона тона угља годишње, што ће подмиривати потребе и могућности производње електричне енергије у постојећим и оном планираном новом блоку.

Нема више изговора

Јовановић је још додао да ће, после завршене ревитализације два блока, термоелектране „Костолац“ достићи ниво пројектоване годишње производње електричне енергије од шест милијарди киловат-сати. Биће то први пут откад постоје. Питали смо зашто је донедавно изгледало да је и у самом ЕПС-у „Костолац“ некако био у сенци и да то нису били капацитети који су имали неко битније значење за целину електроенергетског система. При томе нисмо имали у виду само разлике у физичким величинама између ових и других капацитета у ЕПС-у. Снебивао се у одговору, да га људи не би погрешно разумели. Ипак, кренуо је од оног што социолози и антрополози називају „провинцијална угроженост“, мада то није тако назвао. Казао је да се „из Београда Костолац тешко види, а из Костолца Београд још теже“, и тиме завршио ову опсервацију. Задржао се на егзактнијим показатељима.

– Масовна производња угља у Костолцу почела је пре 140 година. Када то кажем, онда под тим пре свега подразумевам да је тачно толико дуга индустријска традиција овог краја. Ако ћемо јасније, из Милошевог периода почиње индустријализација Србије, којој су темељи постављени управо у Костолцу. По чему се та традиција данас препознаје у овом крају? Мислим

да се она очитува пре свега у људима. Ту има изузетно добрих кадрова, одличних стручњака и, у целини, постоји врло развијена индустријска култура. Па ипак, зачуђујуће је, рецимо, да овдашњи блокови никада нису, откако су изграђени, радили пројектованим капацитетом. Некако су увек производња угља и производња електричне енергије биле у сфери надмудривања „шта је старије: кокошка или јаје“? Тек сада смо потпуно отклонили недостатак угља као оправдање за смањену производњу у термоелектранама – рекао је Јовановић и додао да је „Костолац“ енигма којој би морала да се посвети већа пажња од ове коју је могуће дати у једном разговору. „Суштина је у томе да је држава изградила овај индустријски

комплекс и дозволила да слабо ради“, била је његова заокружена оцена.

Разговор смо вратили на питање кадрова. Да ли их у „Костолцу“ има довољно?

– Нажалост, и „ТЕ-КО Костолац“ суочава се са озбиљним недостатком стручних кадрова, рекао бих још више са сталном претњом да најбољи одлазе у боље компаније, где добијају боље плате и боље укупне услове. Управо нам је ових дана одлазак најавио један врло способан млад инжењер. Код нас се у свој својој сложености испољава проблем који је евидентан у целом ЕПС-у. На једној страни имамо вишак запослених, који се мора смањивати, а на другој, недостатак стручњака који могу да одржавају производњу и

Стручњаци одлазе: ТЕ „Костолац“

ТЕНТ је нешто друго

– Паралела између ТЕНТ-а, у коме сам радио 25 година, почевши као приправник, па до места генералног директора предузећа, и „Костолца“, где сам последњих година, може да се повлачи по више линија. Ако нећемо о ресурсима и капацитетима, онда хајде да пођемо од тога да је Обреновац у непосредној близини Београда, у коме се стварају стручњаци и делују образовне, научне и истраживачке институције. Дакле, у ТЕНТ-у је увек било лакше довести и задржати квалитетне кадрове. Друга линија поређења је то што су постројења у ТЕНТ-у квалитетније изграђена и сваки блок који је пуштен могао је да ради пројектованом снагом. У „Костолцу“ никада није ниједан. Трећа линија је што је ТЕНТ од почетка свог рада имао компанијски статус у окружењу и није се понашао као мануфактурна, породична, радионица, већ је све обавезе према општини и непосредној околини решавао институционално. „Костолац“ се отпочетка поставио као комунално предузеће и тако се све време понашао, и када је требало поправити топловодну или електричну инсталацију, и када је некоме прокишњавао кров. То ни до данас нисмо до краја разрешили, али смо на путу да овакве обавезе пренесемо на комунална предузећа. Према томе, како год поредили, ТЕНТ је нешто друго. Мада и ТЕНТ и „Костолац“ имају своја јасно профилисана места у систему ЕПС-а – истакао је Јовановић.

воде друге компанијске послове. Уверен сам да ова ситуација може да се реши, стратешки, само на нивоу ЕПС-а. Пословодство и Управни одбор ЈП ЕПС морају да изађу из супротстављености вишка запослених и мањка стручњака. Не само зато што ће тако помоћи нама у привредним друштвима, већ зато што је то питање од пуног стратешког значаја. Успех компаније зависи од много чега, али највише од стручности људи – истакао је Јовановић.

Говорећи о недостатку стручних кадрова, наш саговорник је посебно назначио проблем који је у „Костолцу“ избио на површину са затварањем копа „Ђириковац“.

– Део опреме са овог копа – рекао је он – пресељен је на коп „Дрмно“. Део остаје на „Ђириковцу“ и биће у функцији уређења депоније за одлагање овлаженог пепела, а потом и за рекултивацију земљишта. Проблем је, међутим, у томе што на овом копу без посла остаје велики број људи. Тај се проблем манифестује у вишезначним димензијама. Једина је погодност што би један број тих радника прихватио стимулативну отпремнину и добровољно отишао у пензију, а ми ту погодност за сада не можемо да искористимо. Упутили смо предлог пословодству ЕПС-а, но то није ствар њихове добре воље. Суштина је у томе где наћи решење када смо суочени са „замрзнутом масом за зараде“ и „привремено смањеним зарадама“, а управо само из тог фонда могле би да се исплате отпремнине.

На питање шта је конкретно предузео да обезбеди реализацију циљева пословне политике, на коју га обавезује директорска функција, Јовановић је одговорио навођењем низа мера које је предузео у погледу боље организованости, јаснијег постављања задатака, контроле обављених послова и посебно насталих трошкова, као и сталног сагледавања коришћења људских ресурса. Но, када би год поменуо људе са којима ради, обавезно би рекао: „Људи су осетљиви. Човек мора да има и разумевања и такта у свему.“ Новинару остаје да примети да и после двочасовног разговора са Јовановићем ништа нема да дода свом наводу с почетка текста осим да подсети да се стварни кредибилитет личности испољава при сваком сусрету људи. Директор Јовановић у овом разговору био је свој на своме о чему год да је говорио – о производњи, плановима или људима.

Анка Цвијановић

РАЗГОВОР С ПОВОДОМ: ДРАГОЉУБ ЗДРАВКОВИЋ, ДИРЕКТОР ПД „ЈУГОИСТОК“ – НИШ

Увећати наплату, смањити губитке

Одговарајуће кадровске промене треба да допринесу бољој организацији рада и рационалнијем пословању. – Привремено радно ангажовано више од 900 људи

Драгољуб Здравковић, директор Привредног друштва за дистрибуцију електричне енергије „Југоисток“ у Нишу, уверен је да са добрим пословодним тимом може са мртве тачке да помери две основне негативне ствари које већ дуже карактеришу пословање овог предузећа. Прва је слаба наплата потрошње, друга велики губици електричне енергије. И по једној и по другој одлици ово привредно друштво је на зачељу, тачније је рећи, на првом месту у ЈП ЕПС-у. Зато је, дошавши на место директора Привредног друштва по основу конкурса, а будући да је дистрибутер са дугим радним и руководним искуством, кренуо управо од стварања тима.

– Окупио сам људе у које верујем да ће стручно, квалитетно и савесно радити и као појединци и као тим. Сматрам да само на тај начин можемо сви заједно да мотивишемо запослене да се у пуној мери посвете извршавању радних задатака. На нивоу ПД, именовано сам нове директоре четири од пет дирекција и још два центра, а од огранка, нови човек је само у ЕД Ниш. Нема разлога да мењам најближе сараднике у Зајечару и Пироту, где су резултати одлични, а у осталим огранцима то ћу свакако урадити, нарочито у срединама у којима се проблеми гомилају годинама – рекао је Здравковић.

Више зову због дужника

На питање да ли је код избора руководећих људи у електродистрибуцијама под притиском локалних интереса и политике, одговорио је да он то не би тако назвао, јер је нормално да се у избору кадрова тражи решење које ће бити на добробит и компаније и локалне самоуправе. Мишљења је да није добро именовати човека који није добродошао у одређеној средини, јер би то могло негативно да утиче на односе предузећа са окружењем. Каже да такву ситуацију нема ни у једној сре-

Драгољуб Здравковић

дини, али да ипак мора још да сагледа да ли су људи о којима размишља као будућим директорима дистрибуција заиста најбоља решења, тим пре што ће и ти директори морати да окупе тимове да би реализовали постављене пословне циљеве, а при том и да имају подршку „локала“.

– Много су већи притисци средине да се прикључе искључени са мреже него да се наметене „свој“ човек за директора. Када искључимо дужника, и то великог, који одбија да искористи иједну од погодности које дајемо за отплату дуга, онда крећу интервенције

Сигурније напајање од новембра

– До честих прекида у напајању електричном енергијом протеклих неколико година у Нишу долазило је стога што је град брже растао од електроенергетских капацитета. Проблем је одавно уочен, али недостајало је средстава за потребна улагања у дистрибутивне објекте и мрежу. Ипак, велики корак направљен је са почетком изградње трафо-станице 110 киловолти „Ниш-8“. Радови на овом објекту добро теку, тако да ће прва фаза, са једним од два предвиђена трансформатора, бити завршена до новембра ове године. Тиме ће се створити услови за знатно сигурније снабдевање купаца у Нишу и околини већ наредне зиме – истакао је Здравковић.

готово са свих страна. Зову телефоном, долазе у дистрибуцију, траже „везу са вишом инстанцом“, да не кажем да многи и прете. Уосталом, познато је под којим притиском таквих појединаца раде наши монтери на терену. Са таквим „интервенцијама“ сналазимо се како можемо, али проблем је када сличну спрегу видите код правосудних органа. Нама је сада највећи проблем то што се малтене сваки наш покушај да судским путем наплатимо потраживање дочекује привременом мером суда да се дужник прикључи на мрежу до окончања поступка. То је малтене постало пракса на подручју ЕД „Врање“, где су и потраживања и губици енергије највећи, посебно у Бујановцу и Прешеву – каже Здравковић.

Директор „Југоистока“ скреће пажњу да и дистрибуција мора да има врло избалансиран однос према дужницима. Наводи пример „Нитекса“, који јесте велики дужник, али намерава да покрене део постројења. Та постројења не могу да раде без електричне енергије, а ни дуг не може да се плати уколико не крене производња. У овом случају, једино прихватљиво решење за обе стране јесте да се стари дуг репрограмира и његова отплата отпочне са првом наредном приспелом фактуром за утрошену електричну енергију. То значи да им се електрична енергија не искључује уколико крећу са производњом.

Кад је реч о наплати, Здравковић наводи да су укупна потраживања „Југоистока“ за испоручену електричну енергију крајем јула износила око 15,7 милијарди динара. При томе, „Југоисток“ је морао да плати ПДВ на фактурисану енергију иако своја потраживања не може да наплати. Штавише, пошто је од децембра 2007. године заостао с плаћањем ПДВ-а на губитке енергије веће од планираних, прошлог месеца морао је у републички буџет да уплати око 115 милиона динара, како би измирио ову законску обавезу.

– Наплата је, поред губитака, наш горући проблем, и томе се морамо сви посветити. Када кажем сви, онда заиста мислим на све запослене, а не само на оне који су директно задужени за тај део посла. У том смислу, управо смо се прихватили дефинисања конкретних задатака, тако да ће сваки запослени добити јасно задужење. Уз то, радићемо и на уг-

Из трафо-станице „Ниш-8“ у изградњи

радњи одговарајућих мерних уређаја. У Пуковцу, који је дуго био синоним за неплаћање електричне енергије, стање се поправило уградњом мерних уређаја са функцијом даљинског читавања и искључења. Измештање мерних места допринеће и смањењу губитака, јер тада купци неће моћи да манипулишу бројилима – каже Здравковић и истиче да је и у „Југоистоку“ као и у осталим привредним друштвима за дистрибуцију у јулу наплата била знатно боља него у првих шест месеци ове године. Да није дуга РТБ Бора, „Југоисток“ би био са стопостотном наплатом месечне фактуре. Са овим дужником нешто је испод тога, али ипак знатно боље него претходних месеци.

Контрола и на даљину

– Откуд сада овако добри резултати? Сматрам да је реч о томе да су се све дистрибуције озбиљније прихватиле наплате. Другим речима, укупно остварени проценат изнад сто одсто фактурисане месечне реализације очигледан је резултат већег рада дистрибутера. То, свакако, значи да, поред свих негативних утицаја окружења, на висину ненаплаћених потраживања добрим делом утиче наша недовољна посвећеност том послу – сматра Здравковић.

На питање да ли су у „Југоистоку“ формиране екипе за рад на смањивању губитака електричне енергије, на шта обавезује Акциони план донет на нивоу ЈП ЕПС-а, наш саговорник је навео да је формирање екипа у завршној фази и да ће у овом привредном друштву бити укупно 59 екипа, не рачунајући „Електротимок“ и ЕД Пирот, где на овом плану

није потребно додатно ангажовање, јер су губици и до сада били мали. Поред контроле, за коју ће бити стално задужене екипе са по два члана, у плану је да се уграде и одговарајући мерни уређаји, како би се потрошња мерила на трафо-пољу, на 0,4 киловолти, и на тај начин идентификовали губици електричне енергије на одређеним микроконзумима.

Објашњавајући зашто све планиране екипе нису одмах формиране, Здравковић је навео да је јадан од разлога то што сваки члан екипе треба да добије решење о сталном задужењу, што је скопчано са организационо-правним пословима, али да је

већа препрека то што и „Југоистоку“ недостају електромонтери које треба ангажовати. У свакој екипи биће електромонтер и „административац“, један да контролише бројила, други да напише записник о нађеном стању ствари, како би процедурално све било у реду уколико би био потребан судски поступак.

У вези с недостатком електромонтера, Здравковић је поменуо да „Југоисток“ има 2.250 запослених, што јесте довољно и онолико колико је на нивоу ЈП ЕПС регулисано. Проблем је што је неповољна структура. Свих струка има вишак, неки по основу струке и образовања не би ни требало да су у електродистрибуцији, а недостају електроенергетски кадрови, подједнако монтери и инжењери.

– Наше привредно друштво суочава се и са једним врло специфичним проблемом. На то је недавно реаговала и Синдикална организација „Југоистока“. Реч је о томе да је велики број људи или привремено радно ангажован или по основу уговора о пословно-техничкој сарадњи са фирмама за пружање услуга. Таквих имамо више од девет стотина. То су, пре свега, радници на пословима обезбеђења објеката и запослени у косметским предузећима ЕПС-а, који код нас раде на разним пословима. То ћемо морати да ставимо под лупу и потражи-мо рационалнија решења. Наш циљ је да „Југоисток“ постане профитабилно предузеће у оквиру ЕПС-а, а то значи да нам, поред боље организације рада, предстоји и рационализација у пословању, што је алфа и омега сваког успеха – рекао је Здравковић.

А. Цвијановић

Котлокрпа и његова закрпа

Према закључку Владе Србије, ЈП ЕПС, уместо да наплати 5,5 милијарди динара дуга од РТБ Бор, добија у власништво део капитала овог комбината. – Узима маха тенденција да се дуг за електричну енергију конвертује у капитал или акције предузећа у приватизацији

Шта ће Електропривреди Србије власништво у Рударско-топионичарском басену Бор? Да ли ће, можда, да започне експлоатацију руде бакра у једном од рудника у Бору или Мајданпеку, или ће да крене да топи руду и рафинира бакар у тамошњој топионици и рафинерији? Можда ће на берзи да се надмеће за добијање што веће цене по акцији овог холдинга када их буде било, односно будућег јединственог предузећа РТБ Бор, чије је оснивање у току? Ништа од тога, бар засада.

Јавно предузеће Електропривреда Србије добило је сагласност (коју, узгред буди речено, није ни тражило) од Владе Србије да своја потраживања за утрошену електричну енергију у борском комбинату, као и потраживања свог зависног привредног друштва за дистрибуцију „Југоисток“ у Нишу према РТБ Бор конвертује у капитал РТБ Бор, који је у реструктурисању. Шта ће ЕПС потом чинити са тим својим новим капиталом – није јасно. Не бар док се не појави онај дуго очекивани, и тражени, стратешки партнер или купац за РТБ Бор. У овом тренутку то питање не поставља нико изван ЕПС-а. А требало би. Мада, ако би се ишло по аналогији, можда је довољно само пратити шта чини „Србијагас“ преузевши, одлуком Владе, део власништва над Српском фабриком стакла

у Параћину, која није могла да измири свој дуг за гас.

По Закону о енергетици, ЈП ЕПС је основан ради снабдевања тарифних купаца електричном енергијом. По лиценцама, које је дала Агенција за енергетику, ЈП ЕПС и његова зависна привредна друштва могу да се баве производњом угља, производњом електричне енергије, дистрибуцијом и трговином на велико и мало електричном енергијом. За друге делатности ова компанија нити је лиценцирана, нити оспособљена. Нема сумње, то је сасвим добро познато Министарству за економију и регионални развој, које је дошло на идеју да се дуг РТБ Бор за струју конвертује у део капитала тог предузећа, чији власник формално-правно потом постаје ЈП ЕПС. Подједнако је у такво стање ствари упућено, ако не и боље, и Министарство рударства и енергетике, које је стало иза ове идеје и заједно са Динкићевим министарством проследило је као предлог Влади Србије.

Једне спасавају, ЕПС оптерећују

Влада Србије, пак, декларисала се о таквом решењу у информацији коју је усвојила јануара ове године, а која се, пре свега, односила на Акциони план реструктурисања РТБ Бор, усвојен

октобра прошле године. Тим планом је предвиђено да се и остали дугови према државним повериоцима намире конверзијом у капитал. Што се намиривања потраживања ЕПС-а тиче, образложено је да ће се на тај начин обезбедити неопходна електрична енергија за рад будућег, новооснованог предузећа у реструктурисању РТБ Бор. Колико ће то бити оптерећење за ЕПС није израчунато.

Да објаснимо: будуће ново привредно друштво РТБ Бор треба да се оснује спајањем садашњих чланица Холдинга РТБ Бор, које би престале да постоје, али не и да се ликвидирају. Дакле, све што од капитала и права имају те чланице (Холдинг, рудници, Топионица и рафинерија) прешло би у власништво тог будућег привредног друштва РТБ Бор, али прешли би и дугови. По том основу, и ЈП ЕПС, као и остали повериоци у државном власништву, постао би власник дела капитала тог новог предузећа, а дуг за струју садашњих чланица Холдинга био би брисан из пословних књига ЕПС-а. У ствари, из књига потраживања дуг би био избрисан, а добијени капитал уписан у књигу расположивог капитала ЈП ЕПС. Наравно, са новим капиталом стижу и нове обавезе према држави, порези, разне накнаде, таксе и остало.

Много је компликовано, заиста. А тек смо почели, и то од процедуре. Да се, за тренутак, ту ипак и задржимо. Дакле, после јануарске информације, којом Влада Републике Србије прима к знању да се дуг РТБ Бор за електричну енергију конвертује у капитал, подвучимо „прихвата информацију о томе“, као да је неко други већ донео такву одлуку, у фебруару Влада усваја нову информацију, којом констатује да је финансијско стање субјекта приватизације такво да нема услова за успешну продају њиховог капитала. На исту констатацију Влада се вратила и у априлу ове године, кад је поново у виду информације констатовала потребу конверзије дугова код „субјекта приватизације“. Очито, у међувремену, ствари се нису померале

Конверзија почиње кад се стекну услови: РТБ Бор

с мртве тачке, па је Републичка влада изнова у јулу, овога пута у виду закључка, дакле у изричитој форми, прихватила, под првом тачком закључка, информацију о конверзији потраживања ЈП ЕПС-а и ПД „Југоисток“ од РТБ Бор, а под бројем два, дала је сагласност да се та потраживања конвертују у капитал РТБ Бор.

Признајемо, не бисмо приметили ову зачкољицу да нам наши саговорници нису скренули пажњу на то да је статусу јавног предузећа примерен след поступака да од Владе тражи сагласност на своје планове и одлуке, а да у овом случају ЈП ЕПС такав захтев није упутио. Према томе, Влада је прихватила информацију о конверзији коју ЕПС није тражио, нити је она обављена, а потом је дала сагласност да се таква конверзија обави упркос противљењу ЈП ЕПС-а.

Штавише, Влада Србије у истом, јулском, закључку, под тачком три, препоручила је надлежним органима ЈП Електропривреда Србије да донесу потребне одлуке о конверзији својих потраживања од борског холдинга у капитал тог предузећа. Није овде, нажалост, примењена само проста игра речи, мада би се и тако могло посматрати ако би се пошло од стања ствари, а не од циља. Суштина је у томе да је стање ствари очајно, а циљ – да се РТБ Бор спасе тако што ће му се дугови смањити и на тај начин привући стратешки партнер, односно повољан купац. Да би се то постигло, очито се траже путеви кроз Сциле и Харидбе законских решења (старих и нових, често некомпатибилних) и неизбежних датих економских услова, који нису повољни ни по ЈП ЕПС. Отуда и оно питање с почетка текста – шта ће ЕПС-у капитал РТБ Бора? Поготово сада, када је суочен са озбиљним финансијским ограничењима у основној делатности (ниска цена киловат-сата), а хитно мора да крене са изградњом нових капацитета да би се од средине наредне деценије обезбедила сигурност снабдевања електричном енергијом у Србији.

Исувише тежак терет

Формално, ЈП ЕПС је требало већ да започне процес конверзије дуга РТБ Бор. Испоставило се, међутим, да то није могуће, јер у РТБ Бор нису обављене статусно-организационе припреме за оснивање новог привредног друштва, чији би део капитала ЕПС преузео. О тој немогућности ЈП ЕПС је обавестио

Акционари у „Политици“ су ЈП ЕПС и ПД ЕДБ

ресорно министарство. Пре тога, још у априлу ове године, огласио се Управни одбор ЈП ЕПС поводом све учесталијих захтева за конверзију дуга у капитал, отпусти дугова или њихов репрограма предузећима која су ушла у процес приватизације. У закључку Управног одбора наглашено је да је за ЈП ЕПС и његова зависна привредна друштва приоритетни задатак наплата дугова, тим више што су суочени са текућом великидношћу. Такође, Управни одбор је подсетио да су из састава Електропривреде Србије, ради рационалности и ефикасности пословања, издвојена предузећа која нису била директно у функцији основне делатности, али су била пословно повезана са ЕПС-ом, тзв. трећи круг. Сада се конверзијом дуга намеће учешће ЕПС-а у власништву над капиталом предузећа са којима нема ни пословну, ни техничко-технолошку, нити било какву другу повезаност осим

однос снабдевач–купац, тачније поверилац–дужник.

Између осталог, Управни одбор ЕПС-а скренуо је пажњу и на високи удео ненаплативих дугова у потраживањима ЕПС-а од купца, што такође отежава финансијску ликвидност компаније. Предложено је, стога, да Влада Републике Србије потраживања за електричну енергију код субјеката приватизације намири тако што би их пребила са обавезама ЈП ЕПС и његових привредних друштава по основу јавних прихода. После овог закључка Управног одбора и неколико директних обраћања пословодства ЕПС-а ресорним министарствима уследио је, међутим, закључак Владе о дугу РТБ Бор, којим није измењено, већ потврђено правило, следствено ономе „изузетак потврђује правило“, а Бор и није изузетак. У ЕПС-у се страхује да он може широм да отвори врата пракси да се дубиозе преду-

зећа у процесу приватизације прелију, значајнијим делом, у ЕПС, за који би то био исувише тежак терет.

– У ЈП ЕПС-у – каже Милан Вучетић, помоћник директора Дирекције за правне послове и људске ресурсе – постоји велико разумевање за тежину положаја свих привредних субјекта који улазе у процес приватизације. Наша компанија отпустила је, у складу са законом, дугове свих предузећа у поступку приватизације за која је то тражено. Такође, прихватили смо конверзију дуга у акције „Политике“ а.д. Недавно смо конвертовали дуг у капитал Текстилене индустрије „Рашка холдинг“ у Новом Пазару. Ово са Бором, међутим, у приличној мери излази из домена солидарности и одговорности повериоца са статусом јавног предузећа, јер је реч о 5,5 милијарди динара потраживања. Толико су ЈП ЕПС и „Југоисток“ потраживали од РТБ Бор 31. децембра прошле године, а у међувремену нападање електричном енергијом је текло, а дуг се увећавао. Наравно, ЈП ЕПС ће и у овом случају поступити по закључку Владе када се за то стекну претходни услови у РТБ Бор, али питање „шта потом?“ и даље остаје.

Неслагање и извршење

Вучетић наводи да је у ЈП ЕПС стизало доста захтева предузећа у приватизацији да им се дугови за електричну енергију конвертују у капитал, када је реч о друштвима са ограниченом одговорношћу, или у акције ако су акционарска друштва. Највећи број тих захтева ЕПС је одбио и прихватио само оно што је Влада изричито наложила. Одлука о упису акција „Политике“ а.д. донета је пре две године по другом основу. Од прошлог месеца, међутим, по препоруци Владе, поред ЈП ЕПС-а, акционар у „Политици“ је и ПД „Електродистрибуција Београд“, као поверилац за дуг у укупној вредности од око 56 милиона динара. Такође, реализована је конверзија дуга новопазарске Текстилене индустрије „Рашка холдинг“ у износу од око 30 милиона динара. Пре тога, ЈП ЕПС и његова привредна друштва за дистрибуцију отпустили су, по основу Закона о приватизацији, од 2006. до краја прошле године укупно око 1,4 милијарде динара дуга и од тога наплатили само око 350 милиона динара. У ратама ће се наплатити још око сто милиона, и то је све. Највећи број бивших друштвених предузећа продат је по цени из које није могло да се намири потраживање ЕПС-а за

електричну енергију. Због тога је ЈП ЕПС морао да отпише, као ненаплативо, више од 940 милиона дуга. А све се то односи на „успешно обављену приватизацију“.

Вучетић каже да се од дужника чија је приватизација још неизвесна крајем прошле године укупно потраживање ЕПС-а износило 10,6 милијарди динара, и то је износ који може да дође под режим конверзија. Он сматра да је у дужничко-поверилачким односима у вези са електричном енергијом коју ЕПС пласира и даље једини светао пример шест предузећа наменске индустрије, која су, закључно са 31. 12. 2004. године, измирила свој дуг према ЕПС-у укупног износа од око 670 милиона динара.

Однедавно, са захтевом да им се дуг за струју конвертује у капитал појавили су се „Азотара“ – Панчево, која дугује око 260 милиона динара, затим „Гоша“ а.д. – Смедеревска Паланка, са дугом од око 52 милиона динара, и „Панонка“ – Сомбор, са дугом од око 4,6 милиона динара. То су захтеви који су стигли у ЈП ЕПС. Привредним друштвима за дистрибуцију јављају се и други, мање-више неформално, али с намером да нађу решење за своје нагомилане проблеме и велику задуженост. Сви наши саговорници у привредним друштвима ЕПС-а рекли су нам да су конверзије дугова у капитал или акције ствар врха компаније и Владе, која доноси такве одлуке, тако да до њих стижу само спорадични случајеви, и то више за репрограм дуга него за конверзију. Када се одлука о конверзији донесе, привредна друштва уредно је реализују.

Занимљиво је, међутим, да свако ПД има понеки локални захтев изузев „Електродистрибуције Београд“. Како нам је рекао Мирољуб Мићић, руководиоца Сектора за вирманске купце, у ЕДБ није стигао ниједан захтев за конверзију дуга, а конверзија дуга „Политике“ обављена је по одлуци Владе и врха ЈП ЕПС-а. И панчевачка „Азотара“ заобила је „Електровојвину“, а директор овог привредног друштва Томислав Папић сматра да је то једино исправан пут,

јер о тако великим износима и треба да се одлучује на највишем нивоу. Он каже да је за „Електровојвину“ отворено питање дуга „Матроза“, који је прошао већ три приватизације и никако да се приватизује.

„Хоћемо ли да приказујемо филмове“

– На целу ову нашу ситуацију у време економске кризе, када наплата тешко иде и тамо где је била добра, за нас би нов и додатни терет било преузимање капитала дужника на име дуга. Знате, да су прилике боље, није лоше имати додатни капитал, онај који би доносио приходе. Али, нама су нудили новосадску „Арену“. Па, шта ми да радимо са биоскопом? Да приказујемо филмове? У сваком случају, ако се већ примењује конверзија дуга код предузећа у приватизацији, онда је потребно да се изграде јасни критеријуми за то. Јер, ако се иде од случаја до случаја, може се, по лошем сценарију, догодити да сваки дужник закуца на врата са захтевом за конверзију – каже Папић и додаје да од тражења разних начина да се потрошња наплати не треба бежати и да је примерена компензација увек добро решење.

Привредно друштво „Југоисток“ у Нишу за највећи део својих потраживања упрло је очи у ЈП ЕПС. Ако им се с леђа скине РТБ Бор, они би могли и да прогледају. Директор Драгољуб Здравковић каже да, изузев борског комбината, „Југоисток“ има још два заинтересована купца за конверзију дуга. Један је Хемијска индустрија „Прахово“, која би свој дуг за електричну енергију да намири уступањем своје трафо-станице од 110 киловолти, за шта „Југоисток“ није заинтересован. Други је Рудник „Грот“ на Бесној кобили са ТС 35/6 киловолти. Пошто Електродистрибуција Врање, која је у саставу „Југоистока“, има своје потрошаче на изводима 6/0,4 киловолти, преговара се да се на име измиривања дела дуга од Рудника преузме 35-киловолтни далековод и на тај

Акције по номиналној вредности

Код стицања акција по основу конверзије потраживања, Влада је прописала да се обрачун обавља по номиналној вредности акција, према подацима Централног регистра. Тако је ЕПС добио акције „Политике“ по неколико пута већој вредности него што се оне могу купити на берзи, то јест што је њихова реална тржишна цена. Милан Вучетић наводи да је ЈП ЕПС и раније, деведесетих година, конвертовао део дуга у акције дужника и да је, по том основу и по основу куповине акција неких банака, пре финансијске кризе у власништву имао акције у укупној вредности између пет и шест милијарди динара. После берзанског суноврата, ове акције вреде тек око милијарду динара. При томе, ЕПС уопште не може да тргује акцијама на берзи. Сматра се да то није природно и примерено јавном предузећу.

начин обезбеди сигурност снабдевања потрошача у томе крају.

Према речима Горана Савића, директора Дирекције за управљање у ПД „Центар“ у Крагујевцу, „Гоша“ у Смедеревској Паланци дугује електродистрибуцији близу 60 милиона динара и нуди да на име накнаде дела дуга уступи разводно постројење које вреди око 24 милиона динара. Одлука о томе доносиће се на нивоу ЈП ЕПС, али Савић каже да је ПД „Центар“ заинтересовано за ову конверзију, јер се са тог постројења, преко два 10-киловолтна извода, електричном енергијом снабдевају део насеља и касарна.

У ПД „Електросрбија“ у Краљеву са зебњом очекују следеће кораке по преузимању капитала „Рашке холдинга“, који би могао њима да припадне на управљање. Зоран Милашиновић, директор Дирекције за трговину о томе не говори. Он каже да је „Електросрбија“ у реструктурисању остала без предузећа која су била у директној функцији основне делатности. Ако сада треба да преузима фирме за које нема других решења, онда је то врло лоше.

- Тачно је, нудили су нам разне локале, радње, али шта ће то нама, шта да радимо с њима. То не може ни да се прода. Наравно да нисмо прихватили. Сада нам нуде електроенергетске објекте које су својевремено градили велики индустријски центри, тзв. енергетике. Шабачка „Зорка“ нуди нам 110-киловолтну трафо-станицу, на пример. Те трафо-станице и разводна постројења углавном су слабо одржавани и у лошем су стању. Зато, засада, немамо одговор на овакве захтеве. Међутим, ако крену конверзије дуга у капитал, тешко ћемо се ми у региону, или на локалном нивоу одупрети томе – истиче Милашиновић.

Слично одређење исказао је и Милан Вучетић, тумачећи ову тенденцију на републичком нивоу. Рекао је: „Ово неће једноставно стати!“ Надамо се да је ова тврдња довољно објашњење и за оволики посвећени простор у листу и за слику коју све време рада на овој теми држимо у свести. Слика је то котлокрпе и његових кола. Котлокрпа све што нађе од метала трпа на своја кола, макар му и никад не затребало. Када иде кроз село, тандрчу лонци, шерпе и ко зна шта још, а упрегнути магарац једва вуче. Котлокрпа никада неће да каже да лонац не може да се закрпи. Крпи га и калајише колико год да је рупа на њему и ма колико да је бакар истањен. Калајише га док дно не отпадне.

Анка Цвијановић

НА ЛИЦУ МЕСТА: ПД „ЕЛЕКТРОСРБИЈА“ СА ВИСОКОМ РЕАЛИЗАЦИЈОМ НАПЛАТЕ

Убавкино канабе

У јулу реализација 108,94, а у августу 104,20 одсто... На овом подручју, међутим, велики системи дугују стотине и стотине милиона динара

На шалтере ЕД Краљево долази углавном поштен свет

Инжењер Зоран Милашиновић, директор Дирекције за трговину електричном енергијом ПД „Електросрбија“ стајао је крај писаћег стола и журио у неке папире.

- Не могу да поверујем – изустио је у један мах згрануто.

- Зар нешто није у реду?! – узвратио сам забринуто.

- Ма, не! Сувише је добро... А то неки пут не ваља.

Била је среда, 9. септембар. Подне управо минуло. Увече ће се надметати фудбалери Србије и Француске; у ваздуху је висила нека напетост, могла би се опипати. Утакмица ће почети у девет, преносиће је телевизија. Напуниће се „Маракана“, опустеће улице.

Али, пред шалтером за рекламације Електродистрибуције Краљево нигде никога. Једва да је ко наишао. Ако је неком, не дај боже, искључена струја због дуга, тај га је благовремено намирио. Не дочекује се пренос такве утакмице у мраку или у комшилуку. А читавања бројила су завршена и обрачуни ће стизати до сутра, до четвртка, 10. септембра.

- И иначе, ми најбоље стојимо с наплатом – каже с поносом инжењер

Милашиновић. – Последњих месеци имамо реализацију изнад сто одсто. Ево, у јулу 108,94, а у августу 104,20 одсто... Када би се гледало кумулативно, за читаву ову годину, други смо, одмах иза „Електровојводине“.

Али, не прима честитања?! Јер, упркос таквим резултатима, каже суморно, суочени су са жестокиим проблемима.

- Ми делимо судбину Србије, оне испод Саве и Дунава и без Београда – одхукно је. – Пропала предузећа, она под стечајем, па она чији радници штрајкују, која су углавном с нашег конзума, то је најсликовитији доказ да се ударци економске кризе најснажније осећају управо овде. А та предузећа и ти штрајкачи, то су наши купци. Имамо велике системе који су дужни чак стотине и стотине милиона динара, што је, практично, ненаплативо. Јер, нису сви те среће као „Српска фабрика стакла“ из Параћина, коју је преузео „Србијагас“...

Чита податке из компјутера: лозничка „Вискоза“ дугује око шесто милиона динара!

- Остављамо им само сат-два снабдевања због неких пумпи, и нико да се оданде јави да пита зашто?! Знају...

Убавка Токалић: Људи се жале углавном на неочитано или пречитано стање и на неисправне мерне уређаје

Онда наставља: “Фабрика каблова” из Јагодине 130 милиона, “Прва петолетка” из Трстеника 140 милиона...

Слично је, каже, и с домаћинствима, па даје суморан пример: имају око тринаест хиљада такозваних уживалаца материјалног обезбеђења, оних што електричну енергију купују с попустом...

– И упркос томе, само око три хиљаде њих то успе да плати.

И љут је и тужан, истовремено. Ко не би био?

– Ми смо у предности у односу на друга привредна друштва јер све што радимо на принудној наплати – радимо континуирано. И без превише сентименталности, што се често не поклапа с оним што лично осећамо. А ако нас светска економска криза доведе до тога да будемо бољећиви, то ће нам се већ до године обити о главу и вратити као некакав бумеранг. Срећом, огромна већина на купаца редовна је с плаћањем...

Пилот програм за „дисциплиновање“

Зато је очигледно да несразмерно много труда, времена и енергије морају да троше на оне друге. Али, довијају се: измештају мерна места тако да буду доступна, а раде и с бројилима која имају даљинско управљање.

– Реч је о релативно малом броју бројила – каже Зоран. – То је “пилот програм”, за сада са четири хиљаде бројила, од 880.973 купца, колико их има. То је изванредан начин “дисциплиновања”, али потребно је много времена... и пара, да би сви ушли у такав

систем. То је, ипак, пут којим идемо. Уз то, овим системом решава се и много других техничких проблема.

Привредно друштво “Електросрбија” највеће је у систему ЕПС-а и покрива територију Аранђеловца, Ваљева, Јагодине, Краљева, Крушевца, Лазаревца, Ужица, Чачка и Шапца. Чак ће и основац приметити да је то махом брдско-планински крај. Муке су им друкчије него у равној Војводини, на пример.

– Свако мора да има електричну енергију – каже инжењер Милашиновић. – То је стратегија државе! Али, ми имамо опустела села у беспућу, тек једно или два домаћинства, па нас више кошта читавање него што можемо да наплатимо. А тек одржавање... не питај! А мора се.

– Па, откуд тако добра наплата?! – згрануо сам се.

– Зна Убавка – одговорио ми је лаконски.

Примењена психологија

Убавка Токалић је сарадник за обрачун и реализацију, али је она, заправо “војник на првој линији фронта”! Убавка, наиме, ради и на рекламацијама (то је онај шалтер с почетка ове приче) читав радни век.

– Не, немам бенефицирани стаж – одговорила је стидљиво на шеретско питање. – Мада, можда сам га и заслужила?! Знате како је кад се ради с људима.

Установила је, у међувремену, да се људи жале углавном на неочитано или пречитано стање и на неисправне мерне уређаје, а тек затим на остало.

– Шта да вам кажем. С оволиким искуством, дошло је дотле да данас од ока могу да оценим ко је дошао због неке муке, а ко да би нешто ућарио.

На питање с коликом тачношћу процењује људе, кочоперно одговара – сто одсто! Ухвативши збуњен поглед радозналца, намах се насмејала, па објаснила:

– Кад не могу сама да установим шта је, пошаљем контролу да на лицу места, на терену, установи чињенично стање. Одатле и толика успешност. Али, код нас долази углавном поштен свет. Тек можда два-три одсто оних који нам се обраћају немају објективних разлога за то.

Какви су људи? Како се носи с њима? Да ли заиста заслужује бенефицирани радни стаж?

– Па, рекох већ, овамо долазе пристојни људи. Не знам како је у другим дистрибуцијама, али овде је, рекла бих,

Зоран Милашиновић: делимо судбину Србије, оне испод Саве и Дунава и без Београда

нормално. Има непријатности, има и галамџија, и агресиваца, али искуство ме је научило да такве пустим да се изгаламе и “истутње”, па тек онда да их саслушам. Јер, свако има неку своју муку, свакоме је управо његова најтежа, али то свако испољава на различит начин. Никад нисам имала озбиљних проблема, ма како драматично изгледало посматрано са стране.

Искуство ју је научило и да препозна кад неко нема.

– Догоди се да дођу и плачу – спустила глас Убавка, навукла на лице сенку туге. – Саслушамо стрпљиво, то је све што можемо да учинимо да им олакшамо. Ако има услова да дуг плате онако, у ратама, посаветујемо их и пошаљемо код колега...

Али, каже, ма како невероватно звучало, има у том послу и пријатних тренутака!

– Помогнемо човеку најбоље што можемо, решимо проблем, а он дође и захваљује нам као да смо учинили бог зна шта. Ко зна, можда би било друкчије да нисам по природи мирна и сталожена? Што је најлепше, изгледа да је та особина опасно инфективна, па су такве и све моје колегинице и колеге. Штета што нисте наишли између 10. и 15. у месецу, кад се заврши подела обрачуна па хрупну код нас. Тада бисте све ово што вам причам видели уживо. И наше клијенте, и нас. Данас, још је мирно. Него, да приставимо кафицу?

Одлична кафа: није било рекламација.

Милош Лазич
Фото: М. Дрча

Клештима против дугова

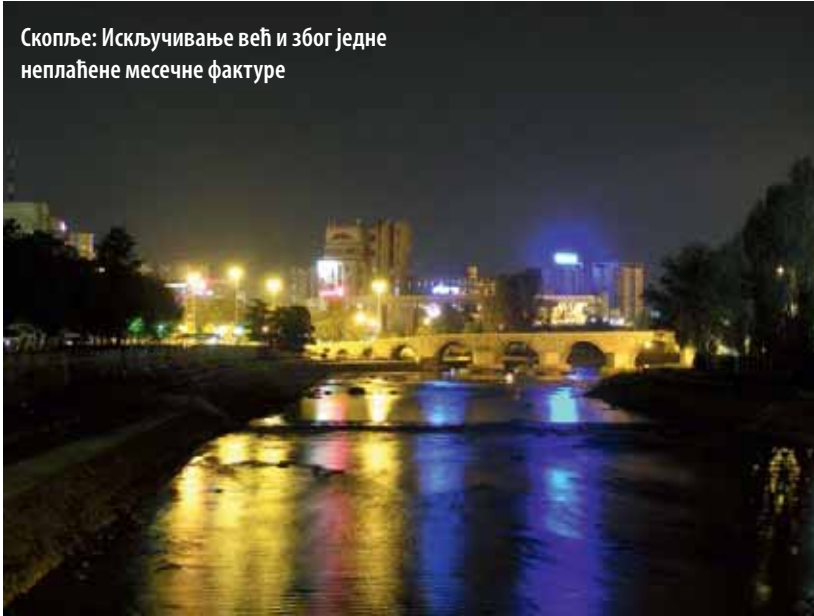
За непуне четири године, откако газдује дистрибуцијама, аустријски EVN готово у потпуности успео да дисциплинује потрошаче. – Добра наплата подразумева и квалитетније снабдевање енергијом, али то страни инвеститор досад није реализовао

Упркос кризи и не-завидној економској ситуацији у држави, у македонској електроенергетици без конкуренције најбоље функционише наплата потрошене електричне енергије од купаца. Разлог томе је свакако приватизована дистрибутивна делатност, односно бескомпромисност и упорност аустријских власника из групације EVN, који су за непуне четири године газдовања македонским дистрибуцијама успели да дисциплинују чак и

највеће нередовне платише из свих категорија потрошача. Принцип њиховог успеха је сасвим једноставан, што значи да се једноставно, уз помоћ клешта, ни-чији дугови – не толеришу.

Тако се редом, само за једну или две неплаћене месечне фактуре за струју, из система искључују цели привредни погони компанија, објекти мале привреде, буџетске и друге установе, комунална предузећа, дућани, домаћинства... Поново прикључивање на мрежу искључених дужника могуће је једино ако се рачуни плате или, само у одређеним случајима – ако се намири главнина дуга, уз обавезни

Скопље: Искључивање већ и због једне неплаћене месечне фактуре

писмени споразум са дужником да ће се у разумно кратком року паралелно платити и заостатак, а и текући рачун за испоручену енергију.

Због такве нефлексибилности у наплати својих потраживања (што се, додуше, није адекватно одразило и на неки бољи квалитет у снабдевању са енергијом и то због недовољних инвестиција у дистрибутивне мреже и опрему), аустријска компанија не ужива ама баш никакве симпатије у македонској јавности. Ове године било је чак случајева негодовања становништва и бројних инцидената приликом искључивања дужника, било је и напада на

електромонтере, као и протеста локалног становништва у општинама после масовних прошлогодишњих акција регионалних искључивања дужника. Па ипак, све је мање отпора чак и код дужника који се покривају буџетским средствима, а то су махом здравствени објекти, органи управе, школе, комунална предузећа, водоводни системи градова, пољопривредне фарме, министарства... Једноставно, након ове четири године, и власт у држави, чији је декла-

ративни мото тржишна економија, као и сви остали потрошачи електричне енергије временом су „прогутали кнедлу“, па су сви некако почели да редовније плаћају своје дугове за потрошену електричну енергију аустријској компанији. Разуме се, ово је позитиван тренд у односу целог друштва према обавезама за плаћање потрошене струје, јер је и енергија, уосталом, иста као и свака друга роба која се пласира на тржишту.

У случају приватизације македонских дистрибуција, међутим, увек има и биће једно „али“: добар резултат у реализацији наплате је само један, једини квалитет, откако су Аустријанци преузели власништво над целом дистрибутивном делатношћу у Македонији. Стране газде, наиме, до данас нису генерално побољшале квалитет снабдевања свих потрошача електричном енергијом јер не инвестирају довољно, иако су се на то приликом куповине и писмено обавезали. Боље снабдевање, свакако, од странаца највише су очекивали потрошачи у мањим и неразвијенијим општинама, где су напонске прилике, са напоном 160 до 170 волти ужасне, али од тога до данас нису добили ништа – осим рачуна за струју и обавеза које морају прво и на време решити.

Саша Новевски

Резултати наплате – пословна тајна

Аустријски власници македонских дистрибуција о финансијским резултатима не говоре или тачније понекад истичу само оно што њима одговара. Иако код медија има великог интересовања за рад дистрибуција, а посебно за ово питање, газде компаније истичу да су финансијски резултати строга пословна тајна. Ипак, на недавној одржаној прес-конференцији, никад задовољни реализацијом наплате, Аустријанци су истакли да се само 10.000 грађана потрошача одазвало у летњој акцији да се плати заостали дуг за потрошену струју без обрачунате камате. Овом приликом странци су истакли да из компаније свакодневно искључују од 3.000 до 4.000 потрошача дужника и да при томе на терену ради формираних 200 екипа електромонтера.

У функцији актуелне међународне арбитраже са државом око обавезе аустријске компаније да исплати око 100 милиона евра македонским електранама, један дневни лист је пренео да је у прва три месеца 2007. године EVN успео да наплати 450.000 заосталих рачуна од потрошача за струју утрошену од септембра 2005. до октобра 2006. године. Поред тога, лист је навео и то да је дистрибутивна компанија у 2007. години имала процент наплате потраживања од купаца од 90 одсто.

Дуг од пола милијарде марака

Највећа дуговања потрошача бележи Електропривреда РС

Домаћинства и привреда за утрошене киловат-сате електропривредама у БиХ дугују око пола милијарде марака. Највећа дуговања потрошача бележи Електропривреда РС. По речима Далибора Муратовића, директора Дирекције за дистрибуцију ЕРС, које је почетком године пренео сајт www.ekarija.ba, укупна дуговања грађана и привреде достизала су око 310 милиона КМ. Од тога је 20 милиона КМ отпадало на потраживања пријављених за намиривање из стечајне масе предузећа у којима се проводе стечајни поступци.

Домаћинства су, како је прецизирао Муратовић, ЕРС у том тренутку дуговала 154 милиона, а потрошачи из категорије остале потрошње 136 милиона КМ. Највећи део дуговања настао је, међутим, до 31. децембра 2004. године.

„Лане је купцима фактурисана 393.884.841 КМ, а закључно са 31. децембром 2008. наплаћено је 396.524.143 КМ, што значи да је током прошле године наплаћен део ранијих потраживања”, рекао је Муратовић.

Менаџмент Мешовитог холдинга

„Криваја“ међу највећим дужницима

ЕРС, како је тада најављено, решен је да посегне за свим расположивим инструментима заштите потраживања.

„Они се састоје од активирања инструмената финансијског обезбеђења, подношења тужбених захтева за наплату потраживања судским путем, али и од обуставе даље испоруке струје купцима који не измирују рачуне”, навео је Муратовић.

Електропривреда БиХ, како је рекао Емир Агановић, извршни директор овог предузећа за трговину и снабдевање, нема неизмирених потраживања ка грађанима док им, на другој страни, привреда дугује нешто

више од 25 милиона КМ. Тај дуг, по његовим речима, није велик и представља око 50 одсто месечне фактуре.

„Ово је добар показатељ, а био би још бољи да није неколико великих дужника попут „Криваје” или „Водовода” Мостар, рекао Агановић додавши да се дугови предузећа решавају кроз репрограмирање.

Електропривреда БиХ је, како је он навео, водила рачуна да дугови грађана не достигну ниво на коме потрошачи више не могу да их измирују. Поједини случајеви дуговања по истеку деведесет једног дана од појаве дуга решавају се судским путем. Електропривреда се тако, по речима Агановића, штити како од застаревања дуга тако и од гомилања неплаћених рачуна.

Електропривреда Херцег Босне није саопштила податке о износу дуговања потрошача за утрошене киловат-сате, наводећи само да су неплаћени рачуни прилично „тешки” и да од укупног дуга око 55 одсто отпада на неизмирене рачуне грађана.

П. М. П.

Црна Гора

Због кризе слабија наплата

У Тивту највећи проценат наплате рачуна готовином

Слабијој структури наплате утрошених киловат-сати у Црној Гори допринела је глобална економска криза, а то се најпре показало кроз смањење плаћања готовином и веће учешће компензација. Такође, у првој половини године примећено је и да су са плаћањем фактура почели да касне и они потрошачи који су раније обавезе измиривали редовно, саопштено је протеклог месеца из Електропривреде Црне Горе, а пренели су агенција Мина и сајт www.montenegrowing.me.

Иначе, почетком године агенције су јавиле да домаћинства, предузећа и установе ЕПЦГ за утрошену струју дугују око 122 милиона евра и да, како су рекли неки анонимни извори, у овој земљи има и читавих подручја чији становници „заборављају” рачуне које им шаљу електродистрибуције.

Најмањи проценат наплате рачуна готовином, како су у августу навели из ЕПЦГ, у првој половини године забележен је у Пљевљима, 57,7 одсто, а највећи у Тивту, 96 процената.

На крају првог полугодишта директни потрошачи су ЕПЦГ дуговали 33,82 милиона евра, саопштено је из функционалне целине снабдевање, а највећи дужници су, већ традиционално, били подгорички Комбинат алуминијума, са неплаћена 23,3 милиона, Жељезара са 8,5 милиона и Жељезнице са 1,9 милиона евра.

Компанија је директним потрошачима до краја јуна за утрошену струју фактурисала 28,9 милиона, а наплаћено је тек 5,2 милиона евра, и то у највећој мери компензацијама, наведено је

у извештају о реализованој наплати електричне енергије за прву половину године.

Како су навели из ЕПЦГ, код директних потрошача укупна потраживања су последњег дана јуна била 3,38 пута већа у односу на крај прошле године, углавном због глобалне економске кризе која је утицала на њихово пословање.

Посебан проблем у Црној Гори представља крађа струје која према подацима ЕПЦГ, преносе подгоричке „Вијести”, државу годишње кошта 40 милиона евра. У првом полугодишту ове године у Црној Гори је „илегално” потрошено 16,5 милиона киловат-сати струје, а казнена политика не пружа ефикасну кривичноправну заштиту од ове врсте криминала.

Током акције трагања за дивљим прикључцима до сада је откривено 15.970, а рачуна се да има још најмање 2.000 нелегалних потрошача електричне енергије чије би прикључивање у систем, како се процењује, донело приход од око 3,5 милиона евра.

П. М. П.

Побркани лончићи

До јуче су такорећи сви званичници ове земље пропагирали корените промене привредног система, прелазак на тржишну привреду, усвајање и примену економских законитости у свим сегментима. Најдубље промене требало је обавити у јавним предузећима, пре свега у енергетском сектору. Смишљани су посебни појмови, често преузимани страни термини који су рогобатно звучали и погрешно изговарани, као што су реструктурисање, *cor I non cor делатности*, *work шорови* и слично како би се људи обучили. Са теорије убрзо се прешло на праксу па су реорганизацијама, реформама, законима и уредбама јавна предузећа „очишћена“ од сувишних и непотребних делатности. И то тако темељно да су створени нови проблеми, почев од стручних и искусних кадрова за вођење фирми до погона и одржавања.

Сви „реформатори“ су се, међутим, саплели на истом проблему – економском вредновању енергије. Ниједна власт није хтела да се одрекне надлежности за одређивање цена, а свака је заборављала тржишне принципе кад се одлучивало о ценама. И док су сектори нафте и гаса, као претежно увозни, још некакно пролазили са тржишним ценама, кола су се ломила на домаћој енергији, угљу и електричној енергији. Коришћена су различита објашњења, некад је то била политичка ситуација, очекивање нових избора, други пут сиромаштво грађана, трећи „помоћ“ привреди, затим светска економска криза... Стигло се до парадокса да ЕПС постиже боље цене кад странцима продаје дневне или сезонске вишкове него кад „снабдева“ домаће потрошаче. Ако неко нађе било

који индустријски производ и било коју земљу са нижим домаћим ценама од извозних (увек је обрнуто), нека хитно јави.

Није јасно шта се променило, тек недавно Влада Србије предложи да се дугови за електричну енергију РТБ Бору конвертују у сувласништво. Различитим прописима и одлукама већ живи пракса да се предузећима у процесу приватизације опраштају дугови, слично фирмама које иду у стечај, а неплаћени рачуни су све већи. Нико се не сети да за те дужнике ослободи ЕПС плаћања пореза. Тако да сада, ем се производи струја и испоручује фирмама, ем не може да се наплати, ем се плаћа порез на те испоруке. Да ли је сувласништво са дужницима вр-

хунац? Није, наравно. Као сувласник ЕПС ће још морати да плаћа запослене и друге обавезе таквих фирми. А да ће их бити још – не треба сумњати. Уосталом, већ има опскурних идеја да се дужницима не сме „сећи струја“, треба их месец или два раније обавестити и заказати датум прекида снабдевања.

Намерно прећуткујем евентуалну могућност да се ЕПС бави производњом бакра и ко зна чега све ако уђе у сувласништво. Занимљивије ми је опредељење пословодства да не жели такав аранжман, поготово да ли ће одолети политичком притиску и изборити се за стручни став. Тим пре што друго јавно предузеће, „Србијагас“, увелико примењује овај рецепт претварања дугова у сувласништво. „Србијагас“ је тако „ушао“ у производњу вештачких ђубрива, стакла, а припрема се и за хемијску индустрију. Пошто су топлане међу највећим дужницима за гас, можда ће ускоро постати и сувласник већине градских топлана у Србији.

Кад су новинари питали директора „Србијагаса“ зашто то ради, имао је разумно објашњење да је боље одложити плаћање дуга, ма колико то дуго трајало, него се одрећи тог прихода. А кључна реченица му је била да у кризним временима привредницима помажу Барак Обама и Ангела Меркел. Лончићи су побркани, јер директор једног јавног предузећа (свеједно је да ли је постављен политичком вољом и какве амбиције има) треба да се бави струком, среди своје предузеће, а политичари и функционери својим послом, од привредног система и стандарда становништва до кризних ситуација и мера које стварају развојне шансе.

Драган Недељковић

Илустрација: Н. Оташ

Мањак, упркос прековременом раду

Потребе за услугама овог погона „Колубаре“ свакодневно се увећавају. – У функцији булдожери са прегураних 40.000 уместо прописаних 15.000 сати рада

На површинским коповима „Колубаре“ посла је из дана у дан све више, а неопходна механизација се не набавља по динамици која би „покрила“ основне потребе овог рударског басена, чије се производне обавезе увећавају из године у годину.

– Чињеница је да се наше обавезе из године у годину стално увећавају, али и да њих не прати потребна динамика набавке одговарајуће механизације. Набавља се само онолико колико је финансијски могуће, а не колико је тих машина неопходно за квалитетно и правовремено обављање неодложних послова на четири угљенокопа и у погонима „Колубара прераде“ – каже Свето Мирковић, директор Погона Помоћна механизација ПД РБ „Колубара“.

– Дobar део механизације одрадио је одавно радни век, али су те машине захваљујући добром одржавању и умешности мајстора из наших радионица још у функцији. У раду су тако, још и булдожери, који су прегурали 40.000 радних сати иако су направљени по европским стандардима да се након 15.000 сати рада расходују. Њихово одржавање је веома скупо, али у овом тренутку бољег решења нема.

Према речима Мирковића, куповина нових машина, стога, више је него неопходна. Јер, када се има у виду да је у оптицају више од 220 тешких машина и скоро 400 јединица друге механизације, заиста то звучи импозантно. Али, када се погледају потраживања те механизације од копова и технолошка исправност тих машина, јасно је да у појединим периодима није могуће да се одговори на све те захтеве.

– Недавно смо као донацију од Владе Италије добили пет кранских и једно возило за масован превоз радника – наглашава Мирковић. Са том донацијом, вредном око милион евра и произведеној у Италији, у једном сегменту обавеза умањени су проблеми. Остали су, међутим, многи други па и

Свето Мирковић (десно) у разговору са нашим новинаром

већи проблеми у вези са недостатком одговарајуће тешке механизације.

Јер, обавеза запослених у помоћној механизацији, осим рада на коповима, јесте и одржавање путева током зимског периода, а са задатком да се отклоне последице падавина, других непогода, као и да се радници правовремено довозе до радних места. А поред тога што раде са недовољним бројем механизације, уз то, набављане и од различитих произвођача, запослених из овог погона „нигде нема“ ни

када се прича о изванредним производним резултатима које „Колубара“ из године у годину остварује, а свега тога не би било без њиховог рада.

Наши инжењери и мајстори одржавају целокупну механизацију коју „дужи“ помоћна механизација – истиче Мирковић. А у оквиру тих радионица обављају се сви механичарски послови, почев од оних најбаналнијих (као што су ситне интервенције на терену), па све до оних који се раде само овде. Нигде у Србији, а можда ни на Балкану, не

Коповима потребне и нове дизалице

На коповима око 600 машина

Помоћна механизација РБ „Колубара“ основана је пре четрдесетак година. Од тада непрекидно се развијала пратећи развој и потребе површинских копова у колубарском угљеном басену. То је погон који запошљава више од 1.400 људи и око 600 различитих машина без којих се не може замислити рад на колубарским угљенокопима нити у погонима „Колубара прераде“.

Током једног дана, на различитим локацијама, радници овог погона покрену више од 40 булдожера, двадесетак цевологагача, 20 хидрауличних багера, двадесетак утоварачица и утоварних лопата, више ваљака, грејдера, скипова, вигера...

Они су, осим тога, за командама више од 130 „вазова“ (који служе за превоз радника и материјала), петнаестак возила за масовни превоз радника, око 70 кипера, 12 кранских возила, више цистерни за воду и гориво...

постоји таква фирма у којој се обављају експлоатација механизације и, истовремено, комплетно одржавање, укључујући и генералне ремонте булдожера различитих произвођача, од којих су неки тешки и по неколико десетина тона. За ове раднике, исто тако, не постоје кварови који се не могу отклонити. Наравно, под условом да за тај посао имају одговарајући део.

Како истиче Мирковић, у месецима који долазе озбиљно би требало радити на набавци најнеопходнијих резервних делова. Јер, постоје годишњи налози који нису сасвим реализовани и са зебњом се очекују вести да ли ће и када ће се ове набавке окончати. Тренутно стање је такво да се практично ради без резерви и да се сналазимо како знамо и умемо, често користећи давно раскодоване делове, закључује Мирковић.

Рецимо и то да су захваљујући даноноћном ангажовању људи, током неколико минутих месеци, мајстори из коповских радионица Поља „Д“, поред осталог, успели да у планираном року на нове локације изместе четири јаловинска система, у укупној дужини од неколико десетина километара. А преко дизалица и различитих лопата и цевологагача радника помоћне механизације прешле су и десетине хиљада тона различитих рударских склопова. Уз то, обезбеђене су и припремљене трасе за транспорт багера и одлагача до нових локација, од којих су неке биле дугачке и више од 10 километара.

М. Тадић

Фото: **А. Рашин**

ПРИ КРАЈУ РАДОВИ НА НОВОМ СИСТЕМУ САКУПЉАЊА, ТРАНСПОРТА И ДЕПОНОВАЊА ПЕПЕЛА И ШЉАКЕ ТЕНТ „Б“

Укроћено развејавање

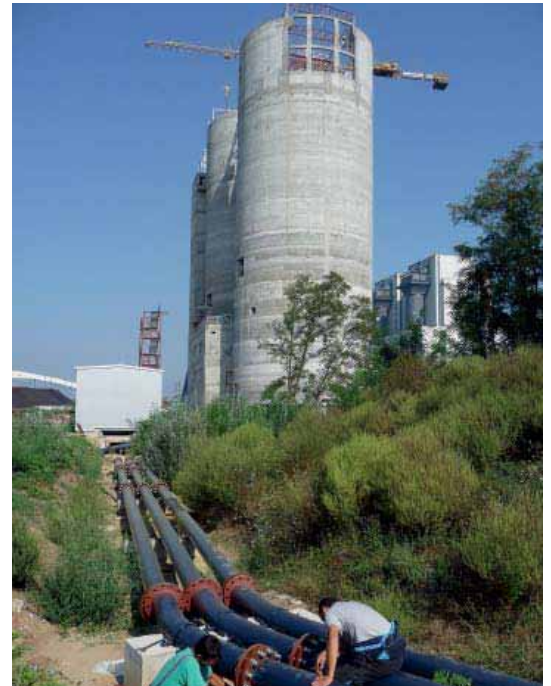
Пројекат отпепељивања на ТЕНТ „Б“ укупно ће коштати више од 30 милиона евра, од чега донација ЕУ износи 28 милиона евра

ПД ТЕНТ је пред решавањем још једног великог еколошког проблема. Развејавање пепела са депонија на ТЕНТ „Б“ биће коначно заустављено почетком октобра, када се планира пуштање у рад новог система за сакупљање, транспорт и депоновање пепела, вредног више од 30 милиона евра (од овог износа ЕУ је обезбедила 28 милиона евра).

– Нови систем ће спречити развејавање пепела које дуги низ година мучи и нас и житеље у околини депонија – изјавио је тим поводом Зоран Стојановић, директор ТЕНТ „Б“, а поред решавања основног проблема, донеће и низ других погодности. Са њим, наиме, биће омогућена продаја пепела као сировине. А површине постојећих депонија имаће и бољу искоришћеност због измењених карактеристика пепела који ће се одлагати на њима.

Стара технологија захтевала је велике количине воде за транспорт пепела до депонија што је, по речима Стојановића, доводило до испирања оних елемената из пепела који омогућавају његово стврдњавање и стварање чврсте коре на површини одлагалишта. Однос пепела и воде по старој технологији био је и до 1:15, а по новој је 1:1. Густа хидромешавина ће омогућити стварање тврдог слоја на површини депоније отпорног на разношење ветром. Допремање мање количине воде на депонију обезбедиће и знатно боље очување подземних вода.

Први блок који ће бити прикључен на нови систем отпепељивања је Б 2, и то почетком октобра, када се заврши ремонт. Пошто је касета један максимално напуњена, касета два је припремљена за одлагање пепела по обе технологије. Да би се ово одлагалиште технички оспособило за комбиновано одлагање пепела, у последње две године уложено је око 1,5 милиона евра. До потпуне реализације новог система отпепељивања и прикључења блока Б 1 на систем у мају наредне године,

Пепео од силоса до депоније одводе три цеви, дуге по 4,5 километра

потребно је да ПД ТЕНТ уложи још око два милиона евра.

– Сваки прелазак са једне на другу касету депоније је врло ризичан период због могућих развејавања – истиче Стојановић. – Планирамо да почетком октобра започнемо експлоатацију касете два, а у међувремену касета један мора да се потпуно прекрије травом која би требало да спречи развејавање. Сејање траве, прскање, као и њен раст до потребне висине трајаће неко време, и то је тај критичан период када није могуће прскати целу површину од скоро 200 хектара. Уколико септембар не буде обиловао кишом, а што се лако може десити, делови површина депоније биће изложени ударима ветра, тако да се сагледава и могућност развејавања пепела током тог периода.

Директор Стојановић је истакао да се чини све да такве могућности буду сведене на минимум. Већ је набављена додатна опрема, пумпе и прскачи који треба да омогуће заливање већих површина депоније него што је то до сада био случај.

Предраг Васић, пројекат менаџер но-

вог система транспорта и депоновања пепела и шљаке на ТЕНТ „Б“, каже да се сви послови на новом систему отпепељивања обављају по плану и да ће све бити спремно да се блок Б 2 почетком октобра, изласком из стодневног ремонта, прикључи на нови систем.

Нови систем отпепељивања, како истиче Васић, сачињавају коси мост, дуг 500 метара, са тракама за транспорт шљаке и цевоводима за транспорт пепела од електрофилтера до силоса, затим и три силоса, магистрални цевовод од силоса до депоније пепела (три цеви, свака 4,5 километра) и дистрибутивни цевовод до касете два на депонији. Три силоса, два за прикупљање пепела и један за шљаку, високи су 55 метара и имају у пречнику 18 метара. Капацитет силоса за пепео је по 5.000 кубних метара, а за шљаку 800 кубних метара. Део од 18 метра висине силоса па до врха служи за складиштење, а испод 18 метра постављени су уређаји за мешање воде и пепела, пумпе, као и утоварна места за испоруку електрофилтерског пепела купцима. Систем поседује три миксера и три пута по четири пумпе у низу и све је подешено тако да функционише уколико и неки део опреме закаже.

– Цео систем је пројектован на капацитет од 223 тоне пепела и шљаке на сат по блоку, а то као и све друге техничке карактеристике биће предмет гаранцијских испитивања. Јер, извођач има обавезу да у року од месец дана докаже перформансе сваког дела система – наглашава Васић. – Нова технологија има многобројне предности у односу на стару. Поред спречавања развјавања, мањег загађивања подземних вода и бољег слегања пепела на депонији, чиме се продужава радни век депоније, суви електрофилтерски пепео моћи ће и да се продаје. Овај пепео може да се користи у производњи цемента и путној привреди. Уз зарађени новац од продаје пепела, истовремено, смањиће се и количина која се одлаже на депонију. На тај начин смањиће се и износ таксе која се држави плаћа за сваку тону одложеног пепела.

Тежиште послова на новом систему отпепељивања све више са грађевинских и машинских радова преноси се на електрорадове и припрему система за управљање. Недавно је почела и обука људи из ТЕНТ и ПРО ТЕНТ који ће управљати и опслуживати цео систем. Њих је укупно 20. За сваку смену предвиђене су посаде од четири члана.

Р. Радосављевић

УТЕ „КОЛУБАРА-А“ У ВЕЛИКИМ ЦРЉЕНИМА

Велико спремање петог блока

Поред реконструкције електрофилтера и система за отпепељивање, у току је и генерални ремонт турбине генератора

На блоку А 5 Термоелектране „Колубара-А“ у Великим Црљенима (инсталисане снаге 110 MW) у току су веома обимни и значајни послови, који се првенствено односе на реконструкцију електрофилтера и система за отпепељивање, као и на генерални ремонт турбине и генератора.

– Након редовног сагледавања степена готовости радова на реконструкцији електрофилтера и система отпепељивања, „Енергопројект“ као извођач радова најавио је да би могло доћи до мањег кашњења. За ТЕ „Колубара“, односно ПД ТЕНТ, тај раскорак је оцењен као неприхватљив – навео је Раде Попара, технички директор ТЕ „Колубара А“. Захтевамо, стога, да „Енергопројект“ предузме све потребне мере како би се тај пројекат реализовао у уговореном року до 28. септембра ове године.

Од расположивих мера Попара је поменуо повећање броја извршилаца (тамо где је то сврсисходно) као и продужење радног времена на 24 сата дневно. Али, с тим да ефикасност реализације не сме бити на уштрб квалитета обављених послова. А од значајнијих позиција на блоку А 5, поред реконструкције електрофилтера и система отпепељивања, наш саговорник је издвојио и генерални ремонт турбине и генератора.

– Уговор за тај посао склопљен је са чешком „Шкодом пауер“ (произвођач и пројектант опреме), а делови турбине и генератора још су на сервисирању – каже Попара. – Ротор генератора враћен је из Чешке 24. августа, док је крајњи рок за повратак турбине 18. септембар. Када турбина и ротор буду комплетирани, уследиће интензивни радови на монтажи, под надзором стручњака из „Шкоде“. Према тренутним сагледавањима, најреалнији рок за завршетак, уз максималне напоре и добру организацију, како особља ТЕК-а и ТЕНТ-а тако и извођача радова, биће половина октобра.

Обимни ремонтни послови

Кашњење „Шкоде“, међутим, не даје простора извођачима на осталим деловима постројења да одступају од уговореног термина.

Када је реч о генералном ремонту турбогенератора, акценат је на монтажи бифлукса и замени система ослањања главног паровода, а управо су у току интензивни радови на обртним загрејачима ваздуха. И поред повремених техничких проблема, који се превазилазе у договору са пројектантима, за сада нема наговештаја да би могло доћи до кашњења. Активности мањег обима планиране су и на разводном постројењу ТЕК А 5, где ће, због недостатка средстава изостати значајнији захвати.

Блок ТЕК А 3, инсталисане снаге 65 мегавата, после успешне санације остварује стабилан рад. Без обзира на то што је у неколико наврата достигао (па и премашио) номиналне параметре, на овом блоку остало је још доста послова и простора за „утезање“, па ће „тројка“ и даље бити под сталним стручним надзором.

Љ. Јовичић

Ускоро у производном строју

Багер осам прошао као први у каравану рударских машина

Током последње декаде августа успешно је изведен још један прелазак рударске механизације са копа „Ћириковац“ преко реке Млаве пут копа „Дрмно“. Реч је о багерима са интерним бројевима осам и 11 и одлагача 3500, који ће већ од септембра бити распоређени у производни процес на копу „Дрмно“. На овај начин реализују се активности предвиђене по пројекту проширења копа „Дрмно“ са шест и по на девет милиона тона угља годишње. Багер 11 ће након ревитализације са одлагачем чинити окосницу шестог БТО система

који ће бити ангажован на скидању хумуса. А такав први систем у производном процесу откривања угља у земљи у значајној мери допринеће бржем и ефикаснијем процесу рекултивације деградираних земљишта.

Пре три месеца машине су допремљене на ремонтни плац копа „Ћириковац“, где су у потпуности припремљене за транспорт. Све ремонтне активности обавили су радници Радне јединице за одржавање рударске механизације на терену ПД „Производња, ремонт и монтажа машина и опреме“. Ове активности захтевале

Преко Млаве без проблема

су извођење великог броја варова и других поправки на машинама, а све је требало завршити у року јер је транспорт планиран за крај августа када је по правилу најнижи водостај на реци Млави. Рок је испоштован и први је у каравану рударских машина био багер осам. Запослени у електро и рударској служби копа „Ћириковац“ припремили су до детаља, истовремено, и неопходне предуслове за сељење. Више километара каблова, помоћна механизација и остала неопходна пратећа опрема били су квалитетно припремљени. Преко корита Млаве постављене

су сонде, осам цеви дужине 28 метара, кроз које је пропуштена вода реке, а преко њих је насут материјал, чиме је направљен пут којим је механизација прешла реку.

Машины су прво дотранспортоване до путног прелаза Брадарац – Манастир – Рукумија који је за наставак транспорта засут земљом како би се сачувао асфалт. Направљена је и рампа за силазак машина у поље на правцу према реци. Готово рутински, осамдесетак радника са копа „Ћириковац“ и из

ПРИМ-а пратили су кретање машина. Коначно, без иједног проблема, тачно по плану, машине су једна за другом дотранспортоване до импровизованог моста, прешле Млаву и наставиле пут копа „Дрмно“. Оно што је, такође, важно јесте и чињеница да су и временске прилике биле више него повољне. Преостала механизација на копу „Ћириковац“ биће ангажована према пројекту затварања копа. По окончању те активности и она ће преко Млаве већ познатим путем.

Н. Антић

У косточачким ТЕ и после осмомесечног рада

Струја „прелива“ планове

У оквиру припрема за наредну зиму у косточачким термоелектранама, које и овог лета бележе добре производне резултате, од почетка септембра у ремонту је и мањи блок у ТЕ „Костолац А“. Његов повратак на мрежу очекује се крајем септембра, што практично значи да ће сви расположиви капацитети за производњу електричне енергије већ почетком октобра бити спремни за рад под пуним оптерећењем.

Захваљујући стабилном раду блокова али и редовном снабдевању потребним количинама угља, за протеклих осам месеци ТЕ „Костолац“ су произвеле 3,677 милијарде киловат-часова електричне енергије. У односу на план, ова производња већа је за седам процената. А тај вишак од 240 милиона киловат-часова раван је и једномесечном учинку једног од блокова у ТЕ „Костолац Б“. Блокови ТЕ „Костолац А“ у овом периоду произвели су 1,237 милијарду киловат-часова електричне енергије или 15 одсто више од плана. Са произведених око 1,230 милијарде kWh, план и даље „прелива“ и „јединица“ у ТЕ „Костолац Б“. Остварена производња на овом блоку већа је од билансиране за 11 процената или за непуних 120 милиона киловат-часова. Други блок ове термоелектране произвео је педесетак милиона киловат-часова мање него што је предвиђено, а разлог за то био је у њеној просечно нижој снази у односу на „јединицу“.

Овогодишњим билансом предвиђено је да блокови термоелектрана произведу 5,5 милијарди киловат-часова електричне енергије, што до сада није забележено у овом привредном друштву. Имајући у виду до сада остварене резултате, односно пребачај планова на готово свим постројењима, реални су изгледа да ће се тако увећани биланс и остварити. Костолачки енергетичари озбиљно се припремају и за предстојећу сезону грејања.

Ч. Радојчић

Заустављен шести агрегат

За почетак, демонтирају се само поједини делови да би се обавила претходна мерења, неопходна за монтирање нове опреме

У Хидроелектрани „Ђердап 1“ почела је званично 1. септембра ревитализација агрегата број шест, машине која ће се прва обновити у оквиру програма ревитализације ове највеће хидроелектране у систему ЕПС-а. Агрегат број шест, инсталисане снаге 180 мегавата, пуштен је у рад пре више од 37 година, радио је укупно 257 хиљада сати и за то време произвео 35 милијарди киловат-часова. То је, колико да се разумеју размере, тек око четири милијарде kWh мање него што је у Србији потрошено електричне енергије прошле године. Како нам је објашњено, шести агрегат заустављен је 24. августа, да би се на време одвојио од дотока воде, прикључка електричне енергије и аутоматике, којом је био у спрези са осталих пет агрегата. Пошто је све то урађено, ревитализација је почела 1. септембра, тачно у дан како је договорено са испоручиоцем опреме „Силовије машини“ из Русије.

У посети електрани били смо три дана касније. Пред зградом нас је дочекао дежурни инжењер у поподневној смени Душан Шејњановић. Простором су доминирали делови нове опреме за шести агрегат, који су својом импозантном масивношћу и габаритом просто упућивали на питање: зар ће све то људи да уграде? Преписали смо са лопатица нама најзанимљивију карактеристику: маса нето 16.376 килограма. А таквих је укупно шест. И оплата је у шест делова, а сваки од њих тежи по неколико хиљада тона. Од њих се прави онај оквир у коме се крећу лопатице захваћајући воду. Шејњановић се насмејао нашем покушају да саберемо тежину само тих 12 делова. Касније смо чули да су ове нове лопатице мањих димензија од старих, али кажу да су направљене од квалитетнијег челика и са новим профилом, који омогућује већи степен корисности. Наш домаћин је само поменуо да се одока види да је материјал бољи, а скренуо нам је пажњу и на то како је све добро конзервирано и заштићено нечим што нас је подсећало на машинску маст с воском.

У машинској хали био је дежурни

Инжењер Душан Шејњановић поред нових лопатица за шести агрегат

турбиновођа Крста Михајловић. Замолити смо га да нам се придружи поред делова за турбину, који су већ били унети у халу. Лаик је ту могао да види само огромне дрвене сандуке, са садржајем мањих димензија од лопатица или делова оплате, али очито, према томе како је упаковано, веће вредности. Како не би били вреднији када скривају будуће срце шесте машине на „Ђердапу 1“! Били смо и у командној соби. Дежурни инжењери пратили су на екранима рад пет агрегата. Шести овде више није постојао.

Зажалили смо што се нисмо тог јутра снашли да у посету овој електрани пођемо са директорима осталих електрана и рудника ЕПС-а, који су тога дана били у Кладову. Из њиховог разговора сазнали бисмо много више него што сами можемо да видимо. Директор ПД „Ђердап“ Драган Станковић нам јесте омогућио и ову, поподневну, посету, а и позвао нас је да дођемо кад хоћемо. Треба само да се најавимо.

Оно што смо понели као општи утисак, осим да је и у ХЕ „Ђердап 1“ све тако уредно и комфортно, нарочито у поређењу са термоелектраном, јесте да у ствари ништа нисмо видели да се демонтира. Зато смо недељу дана касније позвали телефоном „Ђердап“ и проверили. Објаснио нам је помоћник директора за одржавање и ревитали-

зацију Петар Манзаловић.

– И упућенији у овај посао – рекао је он – тешко би проценили шта се ових дана ради. Споља се мало шта види. Реч је о томе да се скидају само поједини делови машине, онолико колико је потребно да се обаве претходна мерења, без којих нема монтаже нових делова. Кад се та мерења обаве, кренућемо у демонтажу коју ће свако моћи одмах да препозна.

Оно што је занимљиво у вези са ревитализацијом ове електране јесте да ће само шести агрегат бити у потпуности замењен новом опремом, која је допремљена из Русије. Осталих пет добиће неке нове делове, али и делове репарираних опрема са већ ревитализованих машина. Опрема са шестог агрегата, на пример, отићи ће у Русију, где ће се обавити репарација, па ће потом бити уграђена на пети агрегат. И тако редом, у наредних шест година. При томе, на сваком агрегату уградиће се нове лопатице. Дакле, у круг електране стижаће сукцесивно за сваки од пет агрегата по шест лопатица од по готово 17 хиљада тона. Када све буде монтирано, ново и репарирано, радни век Хидроелектране „Ђердап 1“ биће продужен за 30 година. Увећаће се и снага електране за око 10 одсто, са садашњих 1.080 мегавата.

А. Цвијановић

Нови век ХЕ „Овчар Бања“

После пет и по деценија рада постројења замењена комплетна електромашинска опрема и модернизовано управљање. – Ускоро почетак реконструкције ХЕ „Међувршје“

У комплетну ревитализацију ХЕ „Овчар Бања“, најстарије хидроелектране у ЈП ЕПС, кренуло се, најпре, почетком прошле године, са монтажним радовима на агрегату А-2, сопственој потрошњи и разводном постројењу, да би се средином 2008. радови наставили на основној опреми и турбини. Радови на том првом ревитализованом агрегату завршени су почетком ове године и у првим месецима обављена су пријемна испитивања и отклањање недостатака. Након тога, агрегат је у марту ушао у пробни рад и од тада је у непрекидном погону, у гарантном периоду.

Када је реч о агрегату А-1, после окончаних послова на његовој ревитализацији, извршених испитивања од стране Комисије ПД „Дринско-лимске“ ХЕ и двадесетодневног рада у тест режиму, пуштен је у пробни рад у првој половини септембра.

– Пошто су постојале извесне примедбе, које нису биле потврђене примарним испитивањима, агрегат А-1 је 21. августа стављен у погон у тест режиму. За то време, интензивно и под строгим надзором, праћен је његов рад – истиче Љубинко Филиповић, директор „Електромораве“. – После пријемних испитивања и разних проба, агрегат је кренуо у једномесечни пробни рад, после којег почиње да тече гарантни рок од годину дана.

Филиповић каже да је тешко проценити колико дуго је електрана могла да ради да се није приступило њеној ревитализацији и модернизацији.

– Опрема је углавном била дотрајала и тек када је расклопљена видело се у каквом су стању њени поједини делови, као што су статорски намотаји и лимови, витални делови турбине, каблови. То је све било доста истрошено, оштећено, једном речју прошао им је радни век, морало се мењати и поред доброг од-

Повећана снага агрегата у ХЕ „Овчар Бања“

ржавања које је увек било присутно. Још пре почетка реконструкције било је неких већих кварова на турбинама у „Овчар Бањи“ и „Међувршју“ и све је слутило да је опрема зрела за обнову.

Током обимног посла ревитализације, замењена је комплетна електромашинска опрема, почев од опреме за разводно постројење и сопствену потрошњу, излазних каблова, далеководних стубова, сигурносног напајања, исправљача, инвертора, блок-трансформатора. После тога замењена је основна опрема – генератор и турбина. Од турбине је задржана само спирала, а од генератора – кућиште и још неки споредни делови. Упоредо су испитивани и делови који су задржани, укључујући санацију оштећења и антикорозивну заштиту.

Турбина је испоручена из техничког одељења француске фирме „Андино“, које се налази у Словенији, а значајан део турбинске опреме урађен је, под њеним надзором у борској фабрици ФОД. Монтажу турбинске опреме урадила је „Гоша монтажа“. Испоручилац опреме за побуду генератора и сигурносно напајање је Институт „Никола Тесла“.

АТБ „Север“ је испоручио и монтирао опрему за генератор, а за управљање, надзор и заштиту Институт

„Михајло Пупин“. Део опреме за разводно постројење за сопствену потрошњу испоручио је АБС „Минел“, док је други део монтирао подизвођач, чачански „Електроват“. У појединим моментима у току ревитализације ХЕ „Овчар Бања“ било је присутно и преко 30 извршилаца.

После успешно завршених радова у ХЕ „Овчар Бања“, сада већ уиграни тимови за ревитализацију започеће исте послове, у другој

половини септембра, низводно, у ХЕ „Међувршје“. Опрема за ХЕ „Међувршје“ је потпуно иста као и за ХЕ „Овчар Бању“. Једино је у „Међувршју“ нешто већи пад, па се због тога разликује снага ове електране.

– Извођачима је било много лакше да произведу опрему, јер већ имају комплетiranу документацију и знатно више искуства и зато очекујемо да ће нам сада бити много лакше. – истиче Филиповић. – Подсећам да је „Међувршје“ требало да буде у пуном замаху, међутим, кашњења има због извођача из „Севера“. Било је померања рокова при испоруци и набавци њихове опреме, код израде пројеката и документације. Ово је и први генератор који су радили, па су имали доста проблема. Имајући у виду да је динамика радова који предстоје у ХЕ „Међувршје“ уговорена на четири месеца по агрегату, очекује се да ће се ревитализација у тим роковима завршити.

После повећања радних кола турбина, добиће се максимално повећање протока – и то са 40 на 50 кубних метара воде у секунди. Због тога је и повећана снага агрегата за 25 одсто на нивоу обе електране, односно, са некадашњих 13 на 17 MW.

Ј. Петковић

Летња реконструкција

Обезбеђено напајање нових контејнерских насеља и новоизграђених вртића, школа и адаптираних обданишта

ПД „Електродистрибуција Београд“ током летњег периода обавила је обимне радове на реконструкцији мреже. Дobar део ових послова био је прилагођен и спровођењу планираних акција градске управе. Између осталог, рађено је тако на обезбеђењу напајања електричном енергијом нових контејнерских насеља и новоизграђених вртића и школа, затим на појачању електродистрибутивне мреже за велики број адаптираних и проширених обданишта, као и неколико обновљених и преуређених основних и средњих школа.

Током августа за потребе напајања контејнера за смештај становника расељених из нехигијенских ромских „картонских“ насеља, „Електродистрибуција Београд“, односно надлежни Погон Раковица, обавио је радове на изградњи стубне трансформаторске станице. Снага овог трансформатора је 100 kVA, на постојећем стубу 10 kV надземне мреже, са уградњом мерне групе на стубу. Радови на обезбеђењу напајања електричном енергијом будућег контејнерског насеља дуж старог обреновачког пута, у чувачком насељу Макиш, завршени су за четири дана.

Становници нехигијенских насеља

Нова СТС у насељу Алтина

расељени су и на друге локације, па је „ЕДБ“ извела радове и за само пет дана обезбеђено је напајање у Младеновцу, Барајеву и Кијеву. Према плану градских власти, овај посао биће настављен у свим београдским општинама, а „ЕДБ“ ће обезбеђењем напајања електричном енергијом и даље помагати да се житељима нових насеља обезбеде неопходни услови за живот.

„ЕДБ“ се током августа укључила у акцију планираних активности града Београда на изградњи нових вртића и реконструкцији и проширењу већ постојећих, дајући допринос тако што је надзирала радове на полагању нових 10 kV и 1 kV каблова. Ови каблови су били неопходни да би се наставила изградња обданишта у Калуђерици, у улици краља Петра, а кабловска деоница је, због важности објекта, прикључена

по убрзаном поступку.

Овог лета градске власти су се бавиле и сређивањем школа па су се, почетком августа, обратиле „ЕДБ“-у за издавање одобрења за појачање једновремене ангажоване снаге за једну од најважнијих и најпрестижнијих образовних установа у Србији, Математичку гимназију, у улици краљице Наталије. На основу издатог решења положен је 1 kV кабл из постојеће трансформаторске станице која се налази преко пута гимназије. Имајући у виду да је ова улица недавно реконструисана, радови које је извео подизвођач „Електродистрибуција изградња“ обављени су за кратко време. Тако су у року од само три дана испокани ровови, положени каблови и сређен је терен, односно враћен је у првобитно стање.

Решавајући напајање новоизграђене Основне школе „Сава Шумановић“ у насељу Алтина, „ЕДБ“ је крајем августа завршила радове на изградњи прикључних каблова, као и на изградњи, испитивању, уклапању и пуштању под напон нове монтажне бетонске трансформаторске станице 630 kVA и стубне трансформаторске станице 400 kVA. Посао је обављен уз добру координацију са радницима из Погона Земун, техничке документације и испитивачима, као и подизвођачима „Електроизградња“ Бајина Башта и ПД „Електродистрибуција изградња“.

У истом периоду „ЕДБ“ је завршила радове на уклапању и пуштању под напон нове монтажне бетонске трансформаторске станице 630 kVA и 1 kV кабла, како би обезбедила услове за почетак рада Основне школе „Михајло Пупин“ у Новој Галеници. Готово истовремено, Погон одржавања III – Запад, Земун, по захтеву града, извршио је реконструкцију 1 kV кабловске мреже, чиме су омогућене реконструкције Основне школе „Лазар Саватић“ и Треће економске школе „Нада Димић“ у Земуну.

М. Стојанић

За боље напајање житеља Калуђерице

Због непланске градње, Калуђерица представља једно од најкритичнијих конзумних подручја ПД „ЕДБ“. Управо због тога, почетком августа почели су радови на уклапању нових 10 kV кабловских водова из трансформаторске станице 110/10 kV „Калуђерица“ у постојећу 10 kV мрежу, како би се напонске прилике становника овог насеља побољшале и ублажили вишегодишњи проблеми са напајањем електричном енергијом.

– Радови на уклапању трансформаторске станице „Калуђерица“ теку по плану – каже Слободан Павловић, руководилац Сектора инвестиција у Дирекцији планирања и инвестиција, а од предвиђених пет нових кабловских извода, као и шест нових каблова за измену конфигурације 10 kV мреже, за шта ће бити утрошено укупно 52 километра једножилног кабла, до краја августа положена је половина у три километра рова. Иначе, ово је једна од највећих инвестиција у овој години, а предрачунска вредност радова је око 78 милиона динара.

Владимир Томашевић, као надзорни орган за грађевинске радове, трасу за полагање кабловских водова оцењује као изузетно неповољну и тешку због уских, неурбанизованих улица, које су, углавном, без тротоара. Грађани су у многим деловима насеља и сами формирали улице насипањем шута и бетона, а додатне тешкоће изазивају и фекалне воде као последица нерегулисаних канализационих мрежа.

Мрежа јача за три објекта

Пуштањем у рад ТС у Мачванској Митровици и Ариљу, као и новог трансформатора 12,5 MVA у ТС „Крушевац 3“ биће знатно побољшано снабдевање на тим подручјима

У ПД „Електросрбија“ почеле су интензивне припреме електроенергетских објеката и мреже на свим нивоима за предстојећу зимску сезону. Почетком августа огранцима је послат допис да се изјасне о потребама за материјалом у склопу припреме објеката вишег напонског нивоа, а паралелно је снимљено и стање залиха стратешког материјала. Према извештају о пословању, у првој половини ове године уочени су заостаци у плану редовног одржавања ЕЕО у појединим огранцима, тако да је у току свеобухватног сагледавања потреба за извођење неопходних радова до почетка зиме. У међувремену, према речима Љубивоја Балтића, директора Дирекције за управљање ПД „Електросрбија“, сасвим је извесно да ће током јесени на мрежу бити прикључена три значајна објекта која ће побољшати напајање на подручју Шапца, Ариља и Крушевца.

После вишегодишње изградње у Огранку Шабац завршена је ТС 110/20/35 kV „Мачванска Митровица“ која је стављена под напон и током јесени ће бити прикључени средње-напонски изводи. Тиме ће на конзумном подручју ове ТС дугорочно бити отклоњени проблеми у напајању јер је

њена инсталисана снага знатно већа од тренутних потреба. Поред тога, у Огранку Шабац при крају је генерална реконструкција 35 kV далековода Дебрц-Бањани и Шабац-Дебрц, који су били једна од критичних тачака на овом конзуму.

И на подручју Огранка Ужице биће стављен у функцију значајан објекат - ТС 110/35/10 kV „Ариље“. С обзиром на то да је завршен и технички преглед, може се очекивати да ће ова ТС врло брзо бити прикључена на мрежу, чиме ће се у самом Ариљу трајно решити проблеми у напајању електричном енергијом.

- И купци електричне енергије у делу Крушевца према Багдали моћи ће да одахну, јер ћемо до зиме завршити значајне радове на ТС 35/10 kV „Крушевац 3“. Највећи проблем са напајањем у овом делу Крушевца је што не постоји вод 110 kV, али пронашли смо техничко решење које ће за извесно време решити ове проблеме - истиче Балтић. У октобру би требало, наиме, да стигне трансформатор снаге 12,5 MVA и напона 35/10 kV са чијом ће уградњом бити повећана инсталисана снага ове ТС. Овакво техничко решење ће остати до изградње вода 110 kV који је у плану већ дуже време.

За Огранак Ваљево у току је поп-

равка два трансформатора, снаге од по 4 MVA за ТС 35/10 kV „Ваљево 4“ код којих је недавно дошло до квара. Како би се предупредиле овакве ситуације, екипе Службе за мерење и заштиту обављају подешавање мерних и заштитних уређаја у већем броју трафо-станица на подручју овог огранка. Балтић, такође, истиче и санацију далековода 35 kV Ћуприја-Сењски рудник у Огранку Јагодина, што ће бити од виталног значаја за поузданост снабдевања великог броја потрошача на подручју ка Деспотовцу.

У Огранку Краљево најмање поуздано напајање је на подручју Погона Нови Пазар, где је рађено на отклањању најкритичнијих тачака, али да би објекти и мрежа били доведени у оптимално стање биће потребно више година. На подручју Краљева и Врњачке Бање извршене су неопходне мере одржавања на објектима 110 kV и 35 kV, како би се спремно дочекала зима.

До почетка зиме очекује се уградња и 60 трансформатора снаге од 50-630 kVA, за које је у току поступак јавне набавке, као и за три трансформатора од по 8 MVA и једног од 31,5 MVA. Договорено је и да се обезбеде материјални и технички услови за интензивнији рад радионице за поправку трансформатора у Огранку Лазаревац. Огранцима су дистрибуирани трансформаторско уље и ситнија опрема која је неопходна за почетну фазу припреме објеката. Имајући у виду искуства из претходних година, посебно ће бити скренута пажња и на раскресивање растиња око водова.

- Од изузетног је значаја да у овој фази у свим огранцима препознамо објекте и делове мреже који би могли да буду слабе тачке како бисмо пре зиме могли да интервенишемо. Имајући у виду све што смо предузели и што намеравамо, ако не буде озбиљних временских непогода, очекујемо поуздано снабдевање наших купаца електричне енергије – закључује Љубивоје Балтић.

Р. Весковић

Боље напонске прилике: ТС Златибор

Крађа у промилима

Експанзивни планови фирме „Сојапротеин“ опредељују и развој енергетских капацитета. – На овом конзуму уредна плаћања струје и од домаћинства и од привреде

Стабилно пословање Електродистрибуције Бечеј у 2008. настављено је и у протеклом периоду ове године. Месечне фактуре за испоручену електричну енергију уредно се измирују и ти свеједно да ли је реч о домаћинствима, привреди или вирманским потрошачима. Привреда Бечеја, пре свега захваљујући даљем развоју фирме „Сојапротеин“, наставила је узлазни тренд и у протеклим годинама.

На овом конзумном подручју (са осам насељених места са 28.500 купаца, а која територијално припадају општинама Бечеј и Србобран, а делимично и Жабљу и Новом Бечеју) значајно је да дугове за електричну енергију уредно измирују и домаћинства.

–Са наплатом електричне енергије нема већих проблема и готово редовно се реализују износи месечних фактура, тако да се креће изнад 100 одсто – каже Синиша Сретеновић, руководилац Погона Бечеј, Огранка Нови Сад, ПД „Електровојводина“. – Купци из градских подручја редовне су платише захваљујући углавном здравој привреди и солидним зарадама. Купци струје на селу, међу којима преовлађују салашари, наплату извршавају и у зависности од сезонског карактера пољопривредне производње, значи могу тренутно бити и дужници али се то нивелише чим наплате своју робу.

Према речима Сретеновића, и за пословање ЕД Бечеја битна је даља предвиђена експанзија фирме „Сојапротеин“, јер ће то неминуовно погурати и развој електроенергетских капацитета. Тим пре што „Викторија група“, као власник ове фирме (а у којој нема већинског власника, јер највеће је учешће око 20 одсто), намерава да подигне још једну фабрику за прераду

У последње две године подигнуто осам нових нисконапонских ТС

соје, сличног капацитета. Да би се омогућила већа услужна прерада соје из Европе, у плану је и да се изгради лука на каналу Дунав – Тиса, односно фабрика воде, што би било спас и за град Бечеј, чије је водоснабдевање засновано на рени бунарима у летњем периоду веома лоше. Све ово се истиче и због тога што ће ова инвестиција бити и иницијална каписла за прелазак преосталих електроенергетских објеката на 20 kV напонски ниво. Јер, постојање 10 kV напона још на половини овог конзумног подручја, велики је проблем. А јачање објеката на ниском и средњем напону условљено тиме обезбедило би боље енергетске прилике и не би било разлога да се као сада рад ове фабрике, у време ремонтне сезоне дистрибутивних објеката, пре свега ТС 110/20 kV, усклађује на техничком минимуму од око 750 киловолти.

Што се тиче других привредних предузећа, Сретеновић истиче и да је некада највећа овдашња фирма ПИК „Бечеј“ једини у Војводини преживео као комбинат. Значи, у периоду транзиције задржао је структуру, земљиште, фарме, примарну прераду и друге пословне функције и као такав је приватизован у „Ирва аграр“. Добро послују и фабрика за производњу угљендиоксида у течном стању у

саставу фирме „Линде гас Србија“ (чији је већински власник ова аустријска компанија са 50,95 одсто) као и приватизовани „Пионир“ – Србобран који се бави производњом семенске робе. Међу успешне спада и некада познати произвођач пољопривредних производа „Елан“ – Србобран, који сада у закуп даје објекте и земљиште. На крају, овде је пропала само фирма „Фадип“.

–Што се тиче дугова домаћинства и недавна акција искључивања дужника показала је колики је то овде проблем – наводи Сретеновић. – Искључивање несавасних купаца радило је три пара монтера и то дневно са по 25 налога, односно укупно са 75 налога. За десет радних дана, колико се акција спроводила, у односу на укупно преко 26.000 купаца само 750 домаћинства било је дужно на износе од по 5.000 динара по претходном рачуну. Слични минорни подаци карактеристика су и за крају електричне енергије. У 2008. години, наиме, после обављене контроле мерних места код 3.763 купца неовлашћена потрошња струје пронађена је на 23 бројила (значи код 150 домаћинства на овом конзуму) или код само пет промила купаца.

Критичних места у снабдевању купаца електричном енергијом тренутно више нема, јер су у протеклој и у овој години изградњом осам трафо-станица на 20 и 10 kV решене енергетски вруће тачке. Одрађено је успешно и текуће одржавање објеката и нови каблови су постављени на око пет километара. Урађена је и потребна изолација нисконапонске мреже. У току је и њена промена са отпорнијим изолаторима на око 20 километара на далеководу Бечеј-Чуруг.

М. Филиповић

Екологија као економија

Промовисаће се развојне могућности засноване на инвестирању у енергетску ефикасност, обновљиву енергију и рециклирање.- Од челника ЕУ тражиће се да у енергетској политици примене „пакет-солуцију“, односно комбинацију стимулативних пореза, оштријих стандарда и управљање на нов начин ради свеобухватног подстицања обновљивих извора.

У улози председавајуће ЕУ до краја ове године Шведска ће приоритет у енергетици дати преласку са класичне на еколошко-ефикасну привреду, у којој економски узлет и заштита климе иду руку под руку. Управо је Шведска, кажу у Стокхолму, можда и најбољи пример како улагања у „зелени“ сектор гурају привреду напред.

„Током нашег мандата промовисаћемо раст запослености и развојне могућности засноване на инвестирању у енергетску ефикасност, обновљиву енергију и рециклирање“, поручио је Андреас Калгрен, шведски министар за заштиту околине на састанку министара енергетике ЕУ, након што је његова земља 1. јула од Чешке преузела ротирајуће председавање Унијом.

Извештај стокхолмског Института за заштиту околине под називом „Европска економија заснована на екологији“ подупирао је договоре на том министарском састанку.

Глобална транзиција ка привреди са ниском емисијом угљеничних гасова, ради спречавања климатских промена, даје прилику свим земљама да економски полет граде на екологији и енергетској ефикасности, објаснили су Швеђани. А то, између осталог, значи повећана улагања у возила на чиста горива, силније „наметање“ уређаја који штеде електричну енергију, примену бољих изолационих материјала и ренесансу свих видова чисте енергије.

Стокхолм: улагања у „зелени“ сектор гурају привреду

Извештај Института истиче три подручја где законодавци ЕУ треба да промовишу окретање конкурентној „зеленој“ економији. Прва је подстицање енергетске ефикасности, укључујући «дизајнирање» и градњу енергетски ефикасних насеља и пословно-стамбених зграда. Друга област је развој напредних технологија у сфери обновљивих извора и стварање услова за одрживу експанзију саобраћаја. Трећа је глобално увођење намета „травачима“ угљеничним гасовима да би свет дугорочно неговао еколошко-ефикасну привреду. Извештај тражи да челници ЕУ у енергетској политици примене „пакет-солуцију“ која комбинује стимулативне таксе и порезе, увођење оштријих стандарда и систем управљања на нов начин ради најшире промоције обновљивих извора. Између осталог, истиче се у извештају, комбинована топ-

лотна и електрична енергија (СНР) са крајње ефикасним локалним топловодима и добром кућном изолацијом може радикално побољшати енергетску ефикасност, а то је управо одлика Шведске и њене дуге традиције у коришћењу „зелене“ енергије.

Овакав наум шведског председавања уклапа се у план ЕУ о уштеди 20 одсто енергије и смањењу емисије гасова за 20 одсто у 2020. години. У складу са тим, Европски парламент је недавно прихватио прву верзију Директиве о енергетским својствима грађевина, о

истицању етикета на свим електричним уређајима и о стављању налепница о енергетској ефикасности на аутогуме. У документу се инсистира да нове зграде буду тако дизајниране да саме производе бар половину енергије коју ће трошити од 2019. године. Такву одредницу многи сматрају нереалним, па Шведској предстоји још доста маневрисања код даљих верзија ове директиве.

Швеђани ће додатно радити и на Акционом плану за енергетску ефикасност у ЕУ, чији се текст мора ревидирати у овој години. Из тог разлога Европска комисија је од 8. јуна до 3. августа организовала јавну расправу о побољшању тог Акционог плана, донетог још 2006. године. Он садржи 75 мера за подстицање енергетске ефикасности у десет приоритетних подручја, укључујући побољшање штедљивости електричних уређаја, увођење нових енергетских стандарда за пословно-стамбене зграде и ограничавање емисије аутомобилских гасова.

Од важних послова је и увођење у рад Агенције за сарадњу регулатора у енергетици (ACER), која ће побољшати прекограничну сарадњу у преносу гаса и струје. До децембра ове године треба да буде одређено њено седиште, за које конкуришу Румунија, Словенија и Словачка. Пун капацитет Агенција треба да достигне у 2011. години.

Младен Бачлић

Како заменити Протокол из Кјота

Европски министри за екологију zaloжили су се да ЕУ усмери до две милијарде долара сиромашним земљама да би лакше спроводиле мере за спречавање климатских промена. Министри су о тој теми разговарали крајем јула у Шведској разматрајући позицију ЕУ у преговорима о «замени» Протокола из Кјота који истиче у 2012. години. Да би на децембарском самиту у Копенхагену осигурала постизање новог међународног споразума о климатским променама, ЕУ је спремна да редукцију штетних гасова у 2020. години повећа са 20 на 30 одсто у односу на достигнути ниво из 1990. године.

До децембра предстоје још три међународне конференције на којима ће се разговарати о новом глобалном споразуму о климатским променама. Састанак у Њујорку одржава се крајем септембра, потом је на реду окупљање у Бангкоку које траје у првој половини октобра, а за почетак новембра заказан је такав скуп и у Барселони.

Шеици из Кине

Изгледа да су Кинези данас једини који баш много не хају за светску кризу: уместо да брину, они само шпартају по свету и склапају нове уговоре, махом енергетске природе

Да су Кинези постали велика светска сила то већ више одавно није никаква новост. Али, да су постали, или бар да ће ускоро постати велика, можда и највећа петролејска сила, е, то је већ нешто о чему се тек у последње време најозбиљније шушка у сватским круговима.

Најновија вест на ту тему стигла је из Канаде, где су се Кинези, изгледа, намерачили да се упусте у позамашне инвестиције у – истраживање уљаних шкриљаца. Из агенцијских вести се, ових дана,

наиме, дало разабрати да кинеска државна компанија Petrochem од канадске фирме Athabasca Oil Sands управо преузима 60 процената акција два поголема тамошња налазишта звана MacKay River и Dover Fields, на којима су у ближој прошлости истраживања зарибала само зато што је цена нафте на светском тржишту осетно опала у односу на оних рекордних 149 долара за барел. Рачуница је, у ствари, ту мање-више јасна: каже да ова врста потраге за црним златом напросто није рентабилна при цени нижој од 80 долара за барел, што, разуме се, једно краће време беше осетно изнад оних тридесетак долара, забележених у јеку најжешће светске економске кризе.

Канадски потенцијали

Кинези су, наравно, учили да то буренце од 159 литара (барел) ове јесени поново кошта сасвим солидно, дакле, око 70 долара, али то свакако не беше и једини мотив њиховог најновијег прегалаштва на северу Земљине кугле. Рачуна се, наиме, да само поменута два поља у себи крију око пет милијарди барела нафте, што је, дабоме, само лук и вода у односу на укупне канадске потенцијале који се цене на чак – 173 милијарде барела, а то су већ друге по величини планетарне резерве драго-

Нови залет кинеске економије: Шангај

ценог фосилног горива, тик иза резерви Саудијске Арабије!

Ако овако наставе, „шеици“ по свему судећи више неће долазити из арапског света, већ из Кине, између осталог и зато што је кинеска инвестиција у Канади, заправо, само врх леденог брега, само једна од десетина енормних кинеских улагања у нафтоносна поља – широм света.

Логика читаве ове акције, разуме се, није уопште спорна, будући да су Кинези морали нешто паметно да ураде са свим оним хиљадама милијарди долара што су нагомилали својим енормним извозом. А шта би паметније него да улажу у ресурс који, прво, гарантовано никада више неће бити јефтин и, друго, који ће управо с обзиром на многољудност Кине и тамошње привредне (и возачке) апетите тој земљи увек и те како требати.

Ово поготово стога што, како изгледа, бар с парам Кинези немају ама баш никаквих проблема. Јер, док је готово читав свет увелико грцао у рецесији и отпуштао несрећнике који се нису уклапали у смањену продукцију, кинеска економија једва да се мало залелујала, али очито само да би ухватила – нов залет. Подаци веле да је у првом овогодишњем тромесечју кинески привредни раст достигао 6,1 одсто, а већ у другом – 7,9 процената!

Са одличним изгледима да се до конца године врати тамо где је вагда био, дакле око „десетке“.

Пасуљска економија

У једном тексту који је недавно публиковао Оливије Бланшар, водећи економиста ММФ-а, стога се, ваљда, и подвлачи велика улога Азије, но пре свега Кине, у опоравку светске економије који је, и по овом економисти, доиста почео широм планете. Бланшар је, дабоме, знао шта говори

будући да је, он поготово, увек у поседу најсвежијих показатеља, а они су сведочили да је, најпре у Немачкој и Француској, у другом кварталу минус у рачунању домаћег бруто производа, најзад, анулиран! Плус, мали, али значајан (0,3 одсто), штавише, толико је одушевио француску министарку привреде Кристину Легард да је дотична места прекинула свој годишњи одмор не би ли јавности лично саопштила важну вест, а од колико је значаја за Французе, а и све друге, она морала да буде, најбоље се видело из података о „бунарима“ у које су, једна за другом редом западале све земље света, а међу њима и оне, попут Ирске, чији се БДП за кратко време срзозао за невиђених – 8,4 одсто!

Било је, зато, у последње време неких готово комичних открића којима су се светски медији храбрили да је, ето, најгоре ипак прошло. Као карактеристично могло би се навести једно британско истраживање које је показало да је од новембра 2008. па све до маја 2009. потрошња пасуља у тој земљи сваког месеца расла за невероватних 20 процената, али да је у јуну и јулу ове године иста драстично опала, на 9,9 односно 8,7 одсто. Упоредо са чим је, логично, почела да расте куповина неких здравијих, али брате прескупих производа попут, рецимо, маслиновог уља...

Охрабрујући подаци стали су, међу-

Нови уговори и велике серије за производне погоне

тим, у последње време да пристижу и са других страна, рецимо, из Хонгконга у коме је привредни раст достигао чак три одсто, али и из Јапана (плус један), што, међутим, није спасло досадашњу владајућу гарнитуру која више од пола века није знала како се силази с власти, али је сада морала да научи.

Спасоносна инфлација?

Уместо да се радују, економисти, попут већ цитираног Бланшара, наставили су, међутим, да се мрште, а имају и зашто. Најпре зато што и даље водећа светска економија САД још није напустила рецесију, мада су и њој последњи подаци били нешто веселији. Затим због увиђања да је готово свугде незапосленост достигла рекордне висине, но, понајвише, због извесности да ће цена садашњег привредног опоравка, постигнутог махом захваљујући позамашним државним интервенцијама финансираним на бази буџетских дефицита једном (и то ускоро) без сумње – морати и да се плати.

Ових дана Срби су током преговора са ММФ-ом стрепели од тога шта ли ће им строги кредитори рећи на буџетски мањак од 4,5 одсто, можда и не знајући колики ли би тек шпански страхови морали бити због њиховог дефицита који ће, како су срачунали, до краја ове године да досегне до 9,5 одсто, или италијански, са њихових 9,3 одсто мањка... Британци са оних још раније „планираних“ 12,4 процената минуса у државној каси да и не помињемо!

Видевши, ипак, да ће рачуни кадет почети да стижу сада су се сви они бацили на изучавање како да новој невољи доскоче, па су, Французи, рецимо, смислили, да догодине распишу велику државни зајам, али... и то му некако дође као ново задуживање. Многи су, пак, најозбиљније стали да размишљају о инфлацији као о много мањем злу од дефлације, што је и логично будући да је дефлација смртносна за дужника а инфлација, бар извесно време, за таквог може бити и спасоносна, јер, шта боље смањује дугове од ње? То смо бар ми веома добро изучили, само, не бисмо да препоручимо...

Једини који баш много не хају за све то су, изгледа остали – Кинези. Уместо да брину, ти само шпартају по свету и склапају нове и нове уговоре, у новије време, како рекосмо, махом енергетске природе: са Аустралијом уговор вредан једва коју 41 милијарду долара, са „Росњефтом“ о зајму од десет милијарди, па са бразилским „Petrobrasom“, аргентинским YPF, са америчким „Maratonom“ о истраживању анголске нафте... Преговарају чак и са ВР о преузимању највећег ирачког поља Рамаила (производња милион барела на дан) итд.

Е, сад, може звучати претенциозно, али, можда је тренутак да подсетимо и на то са ким су, као са једном од веома ретких земаља којој је припала та част, Кинези управо склопили уговор о стратешком партнерству? Са нама, наравно, са Србијом! Па, што би се рекло, нас и Кинеза...

Родољуб Герич

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Заједничка фирма за градњу нуклеарке

ПРАГ – Конзорцијум ЧЕЗ потписао је уговор са словачком владом о оснивању заједничке фирме за изградњу нуклеарне електране у словачком месту Јасловске Бохунице у вредности четири до шест милијарди евра. Почетак градње планира се за 2013, а завршетак за 2020. годину. Постојећа нуклеарна електрана у Јасловским Бохуницама има четири реактора и укупни инсталирани капацитет 400 MW. Грађена је према совјетској технологији, а затворена је крајем прошле године на основу договора с Европском унијом која не дозвољава њено поновно покретање, наводи мађарски пословни дневник „Intellinews“.

Лоби против куповине дозвола за емисију гасова

АТЛАНТА – Чланови Савета регулаторне енергетске комисије америчке државе Џорџија сопственим средствима су финансирани лобирање против усвајања закона којим се у САД уводи обавезна куповина дозвола за емисију штетних гасова, аргументујући да ће у том случају домаћинствима ове америчке државе месечни рачун за струју поскупети 15 долара, док би велики потрошачи до 2020. плаћали за 50 одсто скупљу електричну енергију. Претходно су троје од пет чланова управног тела комисије путовали у Вашингтон да би лобирали код конгресмена из Џорџије да се успротиве усвајању овог закона. Гро производње струје у овој америчкој држави потиче из термоелектрана на угаљ, па би један од ефеката усвајања нових мера у конгресу САД био и отпуштање 3.400 радника у џорџијским електранама само у првој години.

(Извор: Augusta Chronicle)

Вентил у Турској

Уз помоћ Русије, у Анадолији niche велика енергетска раскрсница

У чак једанаест међусобних ратова, Турска и Русија су безмало пола века (44 године) тукле свој беспопштедни бој за Црно море и Кавказ. Стога није погрешно рећи да је њихово империјално суседство врло ретко подстицало сарадњу, али је скоро увек доносило повод за непријатељство.

Разлог је био империјализам, чије су превазиђене љуштуре владања малим народима скрхане тек недавно (половином 20. века), да би биле замењене модернијим формама зависности и утицаја. Присуство скуких окупационих трупа одступило је пред присуством моћних банака, а лојалност новонасталих „слободних и независних“ субјеката великим силама осигурана је предусловима њиховог неминовног задуживања – у новцу, храни или енергији.

Овако „демократизовани“ империјализам мотивисао је Русију и Турску да се на нов начин обрете својим историјским клијентима на Кавказу и у централној Азији – уважавајући формалност, а врбујући их понудама помоћи за развој, прихватам извезене радне снаге и подршком у арени међународних односа. Тиме је, дабоме, нестало потребе да Москва и Анкара једна према другој звецкају оружјем. А, напротив, указала се прилика да Русија и Турска, уместо кошкања, сарађују и много шта у свом геополитички атрактивном региону реше саме – независно од интереса ЕУ и Америке.

Ни Руси ни Турци нису то рекли, али с Путином и Ердоганом јесу дотле стигли, приљежно зидајући цитаделу новоспознатих узајамних интереса већ од првог дана по нестанку СССР-а. Драстичан пример таквог настојања су

Истанбул: Турски уступак „Јужном току“ (фото: FoNet)

енергетски и други споразуми две стране (чак двадесет различитих уговора!), потписани августа 2009. током посете Путина Ердогану, у Анкари.

Августовски уговори били су израз претходног сталног успона у односима, непомућеног споровима. Прве торбе с потрошном робом за Русе приспеле су у Москву и у руске градове из Турске. Први споља ангажовани грађевинци били су Турци. (Обновили су бомбардовани Бели дом.) Али и први новоизграђени гасовод, положен дном Црног мора до Турске, био је „Плави ток“ – руски! (Руси су га урадили у сарадњи са Италијанима.)

Више гасовода не смета

Деведесетих – робна размена две стране вредела је двеста милиона долара. Данас, грађевина руско-турске размене дозидана је до вредности од преко двадесет милијарди долара и све време напредује. После сусрета Путина и Ердогана говори се о „новој ери проширеног вишестраног пар-

тнерства“, али – петролеј, гас и нуклеарне електране (транзит енергије и енергетске испоруке Руса Турској!) чине у руско-турском партнерству то због чега се овог тренутка подижу обрве посматрача на Западу.

Круна посла је пристанак Анкаре да се и сама прикљони руско-италијанском пројекту „Јужног тока“. То је већ фамозни планирани гасовод за напајање Европе који конкурише и поткопава рачуницу о исплативости „Набука“ – једне „независне“ конкурентске трасе за извлачење енергије Каспија у Европу мимо Русије, за шта се залаже Брисел.

Позната афера, већ знани спорови и исход. Основ данашње интриге је међутим у појединости да је Ердоганова влада, једва месец дана раније, и сама подржала тај исти „Набуко“, да је тим поводом заглашена фанфарама о лојалности Турске Бриселу, а да се сада неочекивано приклања и Русији.

Ердоганова девиза је проста. Он каже: два гасовода никада не могу

сметати један другом. Жеђ за енергијом велика је.

Пикантерија заврзламе је у појединости да је премијер Италије Берлускони, један од водећих Европљана, лично помогао да се Путин и Ердоган добро разумеју – и споразумеју. Шеф владе Италије допутовао је у Анкару специјално, само да би се тај критични део руско-турских разговора одвијао тространо, с њим као Путиновим сескундантом. Разуме се, посао је добар и италијанским компанијама. Оне ће и овога пута сарађивати у појединим пројектима.

Турски уступак „Јужном току“ јесте допуштење Анкаре Русима да истражују и испитују подобност црноморског дна унутар ексклузивне турске обале.

Уз „Јужни ток“, руско-турски енергетски посао проширен је и идејом о „Плавом току 2“. – продужетку већ поменутог гасовода, којим би руски гасни транспорт досегнуо не само Турску већ још и Израел, Либан и Кипар. Првобитно, Руси су помињали да би „двојка“ „Плавог тока“ могла бити један нови крак енергетског пролаза из Турске према Европи, али замисао је преиначена пошто је у Бриселу афирмисан „Набуко“.

Раскрсница Анадолије

„Плави два“ је привлачан Анкари. Уз гасовод, две стране су се сагласиле и о изградњи једног мегаскладишта за гас (негде у зони Сланог језера). Па, тако, у Турској се сада говори не само о гасним коридорима исток–запад (Баку–Тбилиси–Чејхан, а евентуално и „Набуко“) већ и о пролазима север–југ, уз запажања да је Анадолија „као скројена да постане географски центар укрштања цевовода, увоза и постројења за проток хидрокарбонатних ресурса“. Дабоме, захваљујући околности што је Турска „окоњена највећим светским резервама природног гаса – у Русији, у ширем рејону Каспија, у Ирану, Ираку, у Персијском заливу и у Египту – а на другој страни, и највећим светским тржиштима и, пре свега, Европском унијом“.

Послови с чланицама ЕУ поводом „Набука“, с Русијом поводом „Јужног тока“, с Катаром поводом течног гаса и можда гасовода, са Азербејџаном поводом снабдевања изолованог Нахичевана и са Сиријом поводом увоза гаса, истурили су „турске гасне аспирације у саме светске наслове“, приметно је један турски лист.

Турски уступци око „Јужног тока“ прибављени су руским уступцима Турској – пристанком Москве да Русија учествује у изградњи нафтовода Самсун–Чејхан, на Медитерану, чему је раније с руске стране пружан отпор. Овом цеви заобишао би се лађама закрчен Босфор. Руски фаворит је доскоро био нафтовод истоветне намене Бургас–Александрополис, али расположење је наводно промењено када је објављено да уз трасу Самсун–Чејхан пристаје и једно потенцијално далекосежније енергетско партнерство: Турске, Израела и Индије. Русима се чини да је то још једна „од злата јабука“, вредна да се због ње прилагоде планови. Уз то, приде – добили су на првом турском тендеру за изградњу нуклеарних електрана (руско-турски конзорцијум!), увлачећи Анкару у за њу сасвим нову игру даље сарадње у нуклеарној индустрији.

Руске нуклеарке

Има нешто што је кључно помогло да се отвори политички коридор Москва–Анкара. После СССР-а, Кремљ је обуставио помоћ Оџалановим Курдима. На другој страни, Турска је одлучила пресекала пут помоћи, пружане сецесионистима Чеченије. Азербејџан, Казахстан, Киргизија, Узбекистан и Туркменија су турски рођаци. После СССР-а у њима је пробуђен осећај припадности „једној породици“, па је сентиментална веза ишла на руку Анкари, у њеном настојању да заједницу привуче ближе себи.

Москви добри односи са Анкаром олакшавају везе и са бившим совјетским републикама. Кључни фактор је енергија. Гас и нафта Азербејџана, Казахстана и Туркменије крећу до тржишта на Западу и кроз Турску, уместо, као досад, само кроз Русију. Реч је о нафтоводу Баку–Тбилиси–Чејхан и гасоводу Баку–Тбилиси–Ерзурум (у изградњи), два стратегијски најважнија пројекта западне петроиндустрије у експлоатацији и извозу из зоне Каспијског мора. Укључена у овај „бизнис турске породице“, Русија избегава да из Европе буде погођена. А Турска, зашто би имала ишта против тога да ЕУ, у којој је њено обећавано чланство бојкотовано, осети не само зависност од Русије – него и од Турске? Каспијски „вентил“ (својеврсна реплика пролаза кроз Дарданеле) лоцираће се у Турској.

Петар Поповић

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Већи надзор енергетских улагања

БРИСЕЛ – Европска комисија предлаже појачани надзор улагања у националне пројекте енергетске инфраструктуре у подручјима попут биогорива, нуклеарне енергије, гаса транспорта и складиштења угљендиоксида. Представљајући нацрт регулативе ЕК-а за надзор пројекта енергетских улагања, комесар за енергетику Андрис Пијебалгс нагласио је да земље Уније морају покренути велика улагања у енергетску инфраструктуру како би испуниле своје преузете климатске обавезе. Нацрт предвиђа боље прикупљање и анализу података о улагањима у нафтне и гасне пројекте, као и пројекте у вези са производњом електричне енергије, као и за друга подручја попут транспорта и складиштења угљендиоксида.

Струја по фиксним ценама

МОСКВА – Вертикално интегрисана руска електроенергетска компанија ИЕС затражила је од својих индустријских потрошача да уговоре на шест месеци куповину електричне енергије по фиксним ценама, преноси Аргус. Компанија жели да подели ризик колебања цена струје са потрошачима, рекао је Михаил Слободин, председник ИЕС-а. ИЕС има око 62.000 средњих и великих потрошача струје и мрежу од 10 милиона домаћинстава које снабдева у 16 региона Русије. ИЕС је за крај године најавио и припрему уговора на годину дана по фиксним, односно у компанији прогнозираним, ценама електричне енергије. Компанија потрошачима нуди једномесечни пробни период до преласка на уговарање по фиксним ценама.

Јагма за „старим добрим“ сијалицама

У већини земаља ЕУ осетно је последњих недеља повећана продаја старих сијалица – за неколико десетина процената, а у Немачкој за чак неколико стотина... Дилеме и контроверзе поводом ове смернице ЕУ

Немцима се, изгледа, од свих народа у ЕУ најмање свидело то што од 1. септембра, према новој смерници ЕУ, која је управо почела да се примењује, могу да купују само нове, тзв. еколошке сијалице, с пригушеним светлом, штедљивије, али и знатно скупље од класичних. Последњих дана у протеклом месецу у немачким трговинама, посебно у хоби-маркетима („Баумах“, „Баухаус“, „Практикер“, „Хорнбах“, „Оби“...) владала је права јагма за класичним сијалицама, затамњеним, снаге преко 100 вати. Стварају се кућне залихе јер их више на залихама у трговинама у земљама Европске уније од 1. септембра – неће бити. Тада, наиме, почиње да се остварује обавезни програм ЕУ за поступну замену класичних сијалица – новим, еколошким...

Те еколошке, бар према анкетама, одбијају купце, посебно због тога што су скупље, и то не мало него у просеку по осам до 10 пута – иако су сви свесни да су, гледано дугорочније и

шире економски, у ствари јевтиније, јер трају дуже и штеде на рачунима за електричну енергију. Али, купци, наравно, не гледају увек у дугорочном интересу... као у оном вицу да „гледајући нешто дугорочније, сви ми смо – мртваци“ и да, стога, треба видети како и шта ће бити с нама док смо живи... А не свиђа им се ни то помало чудно, пригушено светло.

Људи су куповали не једну или две три, него десетак, чак и више десетина класичних сијалица, свих врста, да би створили залихе. Ради непосредне и краткорочне уштеде, иако на дугорочну штету... Подсвесно можда и демонстрирајући неку врту одбојности, односно отпора према овој дирижистичкој, наметнутој штедњи.

Немачки трговци не негирају да су се на то добро припремили – предвидели су да ће продаја старих сијалица доста порастати па су наручили много веће количине. И нису се преварили... На пример, у ланцу хоби-маркета

„Мах.bahr“ продаја класичних сијалица је до првих 20 дана августа порасла за 337 одсто, наредних дана вероватно и више, јер је сваким даном у сусрет 1. септембру продаја убрзано расла. Овај ланац је, иначе, посебно омиљен међу еколошки настројеним и зелено обојеним купцима. Али, и такви, међутим, хоће нешто друго, односно могућност избора и одбацују изнуђивање и „екодирективизам“.

На такво интересовање, односно тражњу, маркети одговарају специјалним попустима и понудама: на пример, пакет од 10 сијалица по 60 вати могао се у „Практикеру“ купити за неких 1,49 евра. За једну дакле, мање од 15 центи... Баш јевтино, па нека и траје много краће од те еколошке и штедљиве која се, ако је доброг квалитета и добре марке, тешко може купити испод четири евра.

Немачка је последњих недеља убедљиво водила по повећању продаје класичних сијалица. Тако је

њихова продаја порасла за неколико стотина процената у односу на претходну. Изузетно висок раст имала је и продаја у Чешкој која је удвостручена (чешки купци имају сличне потрошачке навике као немачки). У осталим земљама као што су Француска, Велика Британија, Холандија, Шпанија... раст продаје је у реду величина од неколико десетина процена-та, најчешће 30 до 40.

Из рафова у продавницама од 1. септембра почеће најпре да нестају класичне сијалице од преко 100 вати и затамњене класичне сијалице. То јест, биће их још извесно време у продаји, док се не продају залихе, али се нове више неће наручивати, бар не у 27 зе-

Клаус: еко-сијалице – манипулација слободама грађана!

Повлачење из продаје класичних сијалица снаге преко 100 вати, тј. примена смернице ЕУ за поступно увођење еколошких до 2012. било је више него добар повод чешком председнику Вацлаву Клаусу да „распали“ истовремено по два главна циља својих критика – ЕУ и екологима. Он је ово „укидање“ класичних сијалица прогласио за „манипулацију слободама грађана“ и на промоцији своје нове књиге „Модра планета у опасности“ апеловао на Чехе да се снабдеју у радњама док још, како је навео, „има старих поштених сијалица“. „Да сам нормалан грађанин који иде у продавницу сигурно бих се пре 1. септембра снабдео да могу да до краја свог живота користим старе поштене сијалице, 'едисонке', а не да ускачем у ту модерну збрку која настаје око нас.“

У новој књизи он наставља да се обрачунава са екологима и научницима, а у првом реду с политичарима који тврде да Земља постаје све топлија, а да је један од главних криваца глобалног отопљавања човек, тј емисије CO₂ и загађење које производи.

Књига је зборник већ објављених текстова и неколико нових, у којима екологе, или „екологисте“, како их зове, оптужује да сеју панику и шире лажни мит о глобалном отопљавању, ког по Клаусовом уверењу нема, а ако би се којим случајем планета и загревала, за то није крив човек.

„Модра планета је у опасности“ као и претходна књига „Планета модра никако зелена“ (која је у преводима добила још оштрији наслов „Модра планета у зеленим оковима“), тврди аутор. Никако се не могу означити као „политички некоректне“ јер све више људи, али и научника, заступа исте ставове као он. „Очигледно је да екологисти не желе да мењају климу. Желе да промене нас и наше понашање. Екологисти говоре о спасавању планете. Од чега? И од кога? Једино знам сигурно – ми морамо да је спасимо, а тиме и нас управо од њих“, наводи Клаус у предговору главну тезу своје књиге.

маља ЕУ. Остале категорије сијалица избацаваће се у годишњим фазама, а замена ће кулминирати септембра 2012. када ће се изван закона наћи све класичне сијалице преко седам вати. А цели тај период поступне замене завршава се 2016. када ће домаћинства у Унији рећи последње збогом сијаличној класици.

Продавци и произвођачи носе директну одговорност да у продаји буду само усвојена светлосна тела. Потрошачи нису обавезни да од 1. септембра употребљавају искључиво штедљиве сијалице и ЛЕД, светлеће диоде – ако их имају код куће у резерви могу, наравно, да користе и даље те класичне.

Као што је познато, штедљиве сијалице су осетно скупље од класичних, али се већином исплате већ за годину дана или нешто више од тога, јер троше знатно мање енергије. Смерница ЕУ, како се наводи, полази управо од тог интереса потрошача који се поклапа са интересом целог друштва за штедњу енергије, мада има мишљења да је у томе одређену улогу одиграо лоби произвођача еко-сијалица. Осветљење, иначе, у укупној потрошњи електричне енергије учествује пет до 15 одсто, што, наравно, никако није мали удео. Годишње ће, када смерница буде потпуно примењена у ЕУ, бити уштеђено енергије у вредности између пет и 10 милијарди евра, а до 2020. постићи ће се уштеда од 1,4 милиона тона угљен-диоксида (свака тона минуса CO₂ је скоро 150 евра финансијског плуса).

Све то није спорно, али, ипак, остаје питање – зар није то могло на неки други начин, без дирижизма и наметања? И зашто не пустити да на тржишту у слободној утакмици не победе нове, штедљивије сијалице над оним класичним, тј. зашто се оне и даље тако мало купују (у сразмери 1:6) иако су толико, како се тврди, надмоћније по штедљивости и трајности. И на крају оно што све више проблематизују све бројнији критичари – јесу ли јасни сви ефекти по људски вид ових нових сијалица које многи људи одбијају да купују управо инстинктивно осећајући да нешто с њима није у реду. И зар није могла да се причека још која година у интересу непосредне и конкретне бриге за људско здравље, што ни у ком случају не доводи у питање оправданост и неопходност борбе против глобалног отопљавања и штедње енергије?

М. Лазаревић

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Реформе сектора гаса у Украјини

БРИСЕЛ – Украјина је близу договора да реформише свој сектор природног гаса како би испунила услове за добијање помоћи Европске уније, ради спречавања гасних криза због неплаћања рачуна „Гаспрому“, саопштено је из Европске комисије. Украјина тражи више од четири милијарде долара помоћи, делом да плати усклађени гас после зиме, којим намерава да избегне застоје у испорукама европским купцима. Банке су одбиле да дају новац док „Нафтогас“ не прекине субвенционисање цена за домаћинства и примора своје дужнике у индустрији да плате. После преговора у Кијеву, представник ЕК је рекао да су стране близу договора мера које на средњи и дуги рок мора да предузме украјинска влада, укључујући она у вези са реформом и модернизацијом гасног сектора.

(Извор: Reuters)

Против удруживања HSE и GEN

ЉУБЉАНА – Словеначка влада не одобрава удруживање тамошњих енергетских компанија Холдинг Словенске електрарне (ХСЕ) и ГЕН енергија, рекао је Матеј Лаховник, министар привреде те земље. У ГЕН енергији, која је власник словеначког дела нуклеарке Кршко (НЕК), та вест дочекана је са задовољством. ХСЕ је мање задовољан јер се надао да ће удруживањем доћи до јефтиније електричне енергије из НЕК-а, којој приступ за сада једино има ГЕН. У позадини њиховог незадовољства стоји чињеница да је на енергетско тржиште ГЕН енергија ушла кроз пословање фирме ГЕН-и у којој има 50 одсто власништва, а која је осим досадашње продаје електричне енергије домаћинствима, почела да је даје и индустрији по нижим ценама од ХСЕ-а, наводи словенски пословни дневник Finance.

Ужас у машинској хали

Према последњим информацијама, погинуло 76 радника. – Док траје истрага, шпекулације о узроцима несреће све бројније. – Штета око 1,3 милијарде долара. – Потпуно уништене турбине 2, 7 и 9, трансформатори 1 и 2, а турбине 1 и 3 озбиљно оштећене.

Тачно у осам сати и тринаест минута по локалном времену, 17. августа догодила се страховита експлозија у машинској хали највеће руске хидроелектране „Сајано-Шушенска“ (инсталирана снага 6.400 мегавата) на реци Јенисеј, удаљеној од Москве 3.400 километара. Према последњим агенцијским вестима, погинуло је 76 радника. Материјална штета је процењена на 1,3 милијарде долара. Радови на санацији уништених постројења ће трајати месецима. Тренутно на рашчишћавању рушевина бетона, челика и испумпавању воде ради две хиљаде људи и 120 специјализованих машина свих профила. О каквој је операцији реч може да илуструје само пример у вези са избацивањем воде: до сада је испумпано 30.000 кубних метара, а треба још 250.000.

Посебно је погођен највећи алуминијски комбинат на свету „Русал“, који је 70 одсто електричне енергије добијао из ХЕ „Сајано-Шушенска“. Већ је објављено да ће бити изгубљено 500.000 тона алуминијума због застоја у производњи. О еколошким ризицима одливања огромне количине уља у Јенисеј из уништених постројења да се и не говори. Реч је о једној од највећих несрећа које се памте у хидроенергетици у свету.

Док руски експерти за хидроцентрале на том случају раде у оквиру опсежне истраге, трагедија је неми-

Стравичне слике са места несреће сведоче о размерама хаварије (фото: FoNet)

новно изазвала многобројне шпекулације и нагађања о могућим узроцима експлозије на поносу руске хидротехнике и шестој најјачој хидроцентрали на свету.

Већина стручњака, међу којима и двојица бразилских инжењера, Еулер Круз, стручњак за турбине и Рафаел Цесарио, машински инжењер, овако виде могући сценарио ове несвакидашње трагедије: катастрофални удар воде је погодио турбину, познату као „водени маљ“, и огроман водени притисак је избацио из лежишта турбину број 2, тешку 900 тона. То је изазвало ланчано уништавање турбина број 7 и 9, док су турбине број 1 и 3 озбиљно оштећене. Истовремено су трансформатори 1 и 2 збрисани са лица земље. Срушен је део крова машинске хале, а експлозија и поплава која је неумитно уследила однеле су чак 76 живота. Они предвиђају да ће поправки трајати месецима, јер треба потпуно испумпати огромне количине воде, поправити кров машинске хале пре првих снегова и систематски кренути у велике радове замене и

поправки турбина. Од десет турбина, само је турбина број шест мање оштећена. Три су потпуно уништене, а на осталим предстоји степен утврђивања штете и поправка у фазама. Бразилски стручњаци се отворено питају откуд толико људи (процена је да их је у тренутку несреће у машинској хали било око сто), када је пракса да се током ремонта и нормалног одвијања производње електричне енергије ту не задржава нико ко није радно ангажован.

По другој теорији, до експлозије је дошло током ремонтних радова на трансформатору, што је изазвало уништавање турбина и огромни поплазни талас са великим бројем људских жртава.

Наравно, званична Москва и премијер Владимир Путин су одмах демантовали тврдње чеченских терориста да је реч о саботажи, назвавши такву тврдњу идиотском. Они су обећали детаљну истрагу и породицама сваког настрадалог по 30.000 долара на име одштете.

Б. Сеничић

Руска лепотица на Јенисеју

ХЕ „Сајано-Шушенска“ је пуштена у рад 1978. и заиста је дуго била понос совјетске, а касније и руске хидротехнике. Дуга је преко километра, а висока чак 245 метара. Располаже са инсталисаном снагом од 6.400 мегавата распоређених у десет моћних турбина. Она је обезбеђивала четвртину руских потреба за електричном енергијом из хидроизвора и била је енергетски ослонац алуминијумског комбината „Русал“.

Лепотице на Мадеири

ХЕ „Сан Антонио“ и ХЕ „Жирау“, са укупном инсталисаном снагом од 6.450 мегавата, коначно ће обуздати највећу притоку Амазона. – У плану изградња још две бране узводно у Боливији

Бразил ће за неколико година добити још две велике и технички супермодерне хидроелектране. Реч је о хидроенергетском систему Мадеира са ХЕ „Сан Антонио“ (3.150 мегавата) и ХЕ „Жирау“ (3.300 мегавата), које ће коначно укротити Мадеиру, највећу и најмоћнију притоку Амазона. Предвиђено је да први киловат-часови по теку 2012, а комплетан посао на обе електране да се заврши до 2016. године. На радовима је тренутно ангажовано преко 25.000 радника.

Извођач радова на брани „Сан Антонио“ је бразилски грађевински гигант компанија „Oderbrecht“, заједно са енергетском компанијом из државе Минас Жераис. Посао су кредитирале „Santander bank“ и португалска банка „Banif“. Брана је дуга 300 метара

Другу брану „Жирау“ гради конзорцијум компанија, које предводи позната француска енергетска компанија „France Suez“. Налази се 140 километара узводно од бране „Сан Антонио“. Биће

Брана „Самјуел“ у доњем току Амазона

дуга 550 метара и висока 35 метара.

Планирано је у другој фази да се на горњем току Мадеири у суседној Боливији подигну још две веће хидроелектране. Цео систем би укупно имао 10.000 мегавата инсталисане снаге. Вредност целокупног пројекта је 20 милијарди долара.

Река Мадеира, иначе, главни је пловни пут у Јужној Америци. Реч је о реци дугој чак 3.380 километара. У горњем току протиче кроз Боливију, али је главнина њене лепоте и снаге у

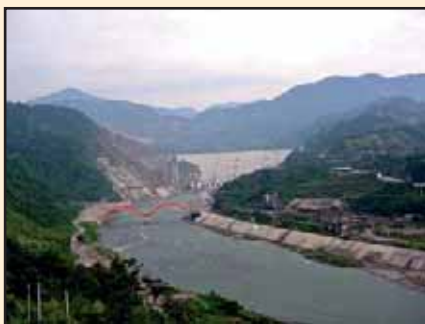
Бразилу. Од извора под Андима прима огромне брзакe са планинских водопада, да би вијугајући по пространим равницама прерасла у веома моћну реку. Протиче кроз бразилску провинцију Мато Гросо, на југозападу највеће јужноамеричке земље и прикупља у своја недра на стотине мањих водотокова. Она, практично, формира водену границу између Боливије и Бразила, дугу око 100 километара. Меандрира кроз област Рондоније и државе Амазон у северозападном Бразилу. Током кишне сезоне њен ниво порасте и до 15 метара. Током сушне сезоне, од јуна до новембра, пловна је само на одређеним деоницама за мање бродове са плитким газом.

Поред тога што ће обезбедити чак осам одсто електроенергетских потреба Бразила, овај велики хидросистем ће дупло појефтинити водени транспорт пољопривредних производа Мадеиром до великих лука на њеном ушћу.

Б. С.

КИНА ПРЕКИДА РАДОВЕ НА ДВЕ ВЕЛИКЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ ЗБОГ ЕКОЛОШКИХ ПРОБЛЕМА

Дозволе зауставиле машине

Једна од мањих брана на реци Јинша

Кинеско министарство за заштиту човекове околине суспендовало је радове на изградњи две од осам великих брана на реци Јинша

(једној од највећих притока Јангцеа). Утврђено је да током припреме пројектне документације није прибављена неопходна дозвола о еколошкој заштити. Бране се граде на 560. километру тока Јинше у провинцији Јунан на југозападу Кине. Инвеститорима и инжењерима је остављено шест месеци да комплетирају папирологију, иначе им прете пенали због кашњења у роковима, а банке већ зарачунавају затезне камате услед обуставе радова.

Реч је о ХЕ „Лонгкаикоу“ и ХЕ „Лудила“. Осталих шест брана се гради према предвиђеној динамици радова. Вредног укупног посла је преко

30 милијарди долара и планирано је да оне имају укупни инсталисани капацитет од 20.000 мегавата, што је равно снази ХЕ „Три клисуре“ на Јангцеу, која је тренутно највећа хидроелектрана на свету.

Кина је већ десетак година највеће градилиште хидросистема на свету. Огромни хидропотенцијал најдуже кинеске реке Јангце биће искоришћен градњом двадесетак великих брана, што практично значи да ће хидросектор обезбеђивати преко 30 одсто потребне електричне енергије за најмногљуднију земљу света.

Б. С.

Сахара – Мека за сунчане киловат-часове

Струја из Сахаре за Европу

Пројекат „Десертец“, на коме засад раде Французи и Немци, коштао би баснословних 400 милијарди евра

Слика начичканих соларних огледала по песку Сахаре, који зраке афричког сунца претварају у струју за Европу, постала је ближа стварности договором Немаца и Француза да раде на том пројекту вредном баснословних – 400 милијарди евра. Сагласност је оверена писмом о разумевању за реализацију пројекта „Десертец“, који је у јулу потписало дванаестак немачких и француских компанија и банака, укључујући енергетске гиганте E.ON, RWE и EdF, „Дојче банку“, осигуравајућу кућу „Munich Re“ и електромашинске џинове ABB и „Siemens“. Они ће до краја октобра основати Комисију за планирање како би у наредне три године осмислила изворе финансирања и техничке оквире за соларне „фарме“ на тлу северне Африке и градњу мега-копненог и подморског далековода преко кога би се подмиривало до 15 одсто потреба за струјом у ЕУ, где садашња потрошња премашује 3.100 милијарди киловат-часова годишње.

Реч је о соларном комплексу који би био оспособљен да у периоду од

2020. до 2025. године почне да годишње даје најмање 60 терават-часова електричне енергије. Потом би се капацитет повећао на чак 700 терават-часова, а цена једног киловат-часа не би била већа од пет евроценти.

ЕУ ће за почетак, са милијарду евра, подупрти овај пројекат који би примењивао технологију CSP (Concentrating solar power). Она подразумева постављање на стотине џиновских соларних огледала који усмеравају сунчеве зраке на „котао“ са течношћу сличном нафти. Њеним загревањем производи се пара која покреће турбине.

Идеја о мегасоларним централама у Сахари рођена је 2003. године, а развила ју је организација TREC (Trans-Mediterranean Renewable Energy), једна од институција утицајног „Римског клуба“. Крајњи циљ овог, по многима најамбициознијег индустријског подухвата у свету, је градња „соларног енергетског појаса“ преко северне Африке и Блиског истока ради производње струје из сунчеве енергије за потребе и европских и локалних пот-

рошача. За пренос овако великих количина електричне енергије из Сахаре морао би се, такође, поставити нови ефективнији систем. Користиле би се, како најављују стручњаци, мреже високог напона са једносмерном струјом. У том случају губици приликом преноса знатно би се смањили и износили би максимално 20 процената.

Према мишљењима неких стручњака, могућности производње електричне енергије из соларних извора у Сахари су толике да би се захваљујући томе из рада могле избацити све нуклеарне централе у Европи. Пустине у свету, како су израчунали научници, за само шест сати добију од сунца толико енергије колико човеканство потроши за годину дана. Но, мора се прецизирати, Европа из више разлога (стратешких, економских, политичких...) не може и вероватно неће дозволити да одустане од нуклеарне енергетике. А међу научницима све је више и присталица комбиновања различитих извора енергије, међу којима нуклеарке имају важно место.

Критичари, међутим, описују про-

Само једна велика соларна централа у Европи

Европа има засад само једну велику соларну централу, која је у раду, мада још није сасвим завршена. Реч је о електрани у јужној Шпанији, код Гранаде, која ће, када се доврши, имати снагу од 150 мегавата. Њена производња, међутим, још није рентабилна и дотира је држава. Први део централе, који је у погону, снабдева енергијом око 50.000 домаћинстава. Соларне централе су највише раширене у САД, посебно у сунчаној Калифорнији. У невадској пустињи има их 10. Има их, такође, и убрзано се граде и у Шпанији, Алжиру, Египту, Мароку, Израелу и Кини.

јекат „Десертец“ као нови и скуп вид енергетског колонијализма. Струја се, подсећају, не може лагеровати, а прилив сунчеве енергије и у Сахари је слабији зими, баш када је Европи потребно више киловат-часова. Уз то, постоји опасност да пешчане олује ремете производњу струје и оштећују соларна огледала. Али, највећи проблем је пренос киловат-часова из Сахаре на раздаљину дугу можда и 3.000 километара, јер би губици струје на том путу поскупљивали трошкове и умањивали рентабилност целог подухвата.

Поклонници пројекта, пак, одбацују оптужбе о ширењу енергетског колонијализма, наводећи да би „Десертец“ укључио локалне грађевинске компаније и донео много нових радних места житељима северне Африке. Истовремено, обезбедио би им јефтину струју и могућност коришћења вишка енергије за десалинизацију морске воде.

Peter Loscher, председник „Siemens“ верује да је пројекат остварив и економски исплатив упркос свих техничко-технолошких препрека. Loscher подсећа да је управо „Сименс“ давне 1874. године први повезао амерички и европски континент телефонским каблом испод Атлантика. Тај мамутски пројекат сматран је исто тако амбициозним као и „Десертец“ данас. Пре пар година „Сименс“ је подводним енергетским каблом повезао острво Тасманију са аустралијским континентом, а тренутно инсталира подморски далековод дуг 250 километара, који ће острво Мајорку напајати струјом из континенталног дела Шпаније. Са таквим искуством, градња дугих надземних и подводних каблова, каже он, постала је за „Сименс“ део рутинског посла.

М. Лазаревић
М. Бачлић

КАКВЕ ЋЕ БИТИ ТЕХНОЛОГИЈЕ СУТРАШЊИЦЕ

Сунчана пловидба у будућност

У бродоградилу у немачком Килу рађа се досад највећи соларни брод „Планет солар“ који ће идуће године кренути на пут око света да би доказао шта се може са енергијом сунца

„Хтели бисмо да будемо Филеас Фог 21. столећа“, објашњава Швајцарац Рафаел Домјан, алудирајући на роман Жила Верна „Пут око света за 80 дана“. Духовни отац пројекта „Планет солар“, ипак, у пловидби на сунчани погон види нешто много важније од куриозума. „За разлику од Верна, то није фантазија, а и нама није само до авантуре. Резултати наших напора могу користити животной средини, тиме и човечанству. У ери када су фосилна горива на измаку, желимо да докажемо да постоји разумна алтернатива. Могао би то бити симболични корак у бољу будућност.“

Први је отпловио свет 1519–1522. године португалски морепловац Фердинанд Магелан. А, првенство, ипак, више припада његовом баскијском навигатору Хуану Себастијану Елкану, који је последњи преостали једрењак

Магеланове флоте довео до циља, јер је командант умро током пута. Настојање да се васкрсну једра као јефтине и чисти погон комерцијалних пловила и даље је присутно, али то има један крупан хендикеп. Ветар не дува увек у исправном смеру и са потребном снагом. А на чекање на ветар, у време које се изједначава с новцем, нико није спреман...

Зато се рађа све већи број експерименталних бродова на погон електричном енергијом добијеном из соларних фотонапонских ћелија. За разлику од једара, вишкови енергије се могу чувати у акумулаторима за лошија времена тј. ноћи и облачне дане. Много поузданије маневришу у опасним приобалним водама. Засад је, међутим, већина соларних бродова намењена само за унутрашњу или приобалну пловидбу. Највећу снагу на

Марсељ – почетак и крај путовања око света

отвореном мору досад, мало је познато, демонстрирао је соларни брод „Сун-21“, који је за 21 дан 2007. године препловио Тихи океан на траси дугој 7.000 морских миља (око 12.960 км). Пут око света је, међутим, вишеструко већи изазов, који досад ниједан соларни морепловац није био спреман да прихвати. За такав подухват брод мора да буде проверен током дужих пловидби...

„Соларни бродови су изузетно перспективно саобраћајно средство будућности“, тврди Делија Колард, портпаролка овог пројекта. „Наше друштво је нездраво зависно од фосилних горива, која, поред тога, штете животној средини. Време је да се убедљиво демонстрирају предности обновљивих извора енергије у морском саобраћају.“

Највеће соларно пловило

„Почели смо сами себе да питамо какве ће бити технологије сутрашњице – а са сунчаним пловилом нудимо одговор“, додаје Домјан, вођа пројекта. Овај 37-годишњи авантурист променио је мноштво занимања – од возача хитне помоћи, преко планинског водича до еколошког активисте. У марту 2003. године формирао је компанију „Планет солар“ за градњу највећег сунчаног пловила и постао њен председник. Истовремено, Домјан ће бити и један од двојице чланова посаде за тај пут око света.

Други човек на палуби је јахтарска легенда Жерар Дабовил, који је постао славан пошто је 1980. године сам у једном малом чуну препловио Атлантик. Рекордер је и у препловљавању Тихог океана једрењаком, а учесник је и у неколико релија Париз – Дакар. Последњих година посветио се заштити океана, а пловидба „Планет соларом“ је за њега „лични допринос ради упозоравања јавности на потребу решавања еко-проблема“.

Отпловити свет није једноставно ни пола миленијума од Магелана. А „Планет солар“ је већ сада носилац једног рекорда – са дужином од 30 метара и потиском од 60 тона, то је највеће соларно пловило које је из пројекта ушло у фазу градње. Брод се рађа у килском бродоградилшту „Knierim Jahtbau“, а главни инвеститор је швајцарска фирма „Rivendell Holding AG“, специјализована за инвестиције у алтернативне енергије. Градњу пловила, које ће коштати 13

милиона долара, подржавају и други спонзори, загрејани за идеју соларне пловидбе око света. Није нимало једноставно пројектовати нетрадиционални соларни брод али тако да сама градња не сме бити већи ударац и за инвеститора и за животну средину него што се може компензовати уштедом од соларног погона. Зато се кренуло у рачунарско моделирање – фирма „Аутодеск“ с програмима за 3Д пројектовање. Међу осталим значајним учесницима пројекта јесу швајцарски произвођач сатова и прецизне механике „Candino“, интернет фирма Horus Network, швајцарско министарство спољних послова, француско министарство за животну средину, француска организација за истраживање мора IFREMER, Европска космичка агенција ESA...

Соларац као преврнута пегла

Магелан би се чудом чудио над изгледом соларне лађе. „Планет солар“ је истина исте величине као једрењак „Victoria“, којим је Елкан довршио опловљавање света, али нису ни издалека слични. Соларац највише од свега подсећа на преврнуту пеглу, чију равну плочу прекривају силицијумски соларни чланци чија ефективност

премашује 22 одсто (обични чланци који су у продаји дају 17 одсто). У води „пеглу“ носе два дуга витка пловка начињена од угљеникових влакана који су већ готови. При крају је и труп брода с боравишним простором. Подаци о броду су, међутим, још увек доста шутири – љубитеље јахти и алтернативних енергија занима сигурно доста ствари, које, међутим, учесници у пројекту нису још спремни да објаве.

Још до краја прецизно није одређена ни траса пловидбе око света, иако је у grubим потезима позната. Стартоваће се, како се претпоставља, у пролеће 2010. године, из француског Марсеља. Одатле ће пловити Средоземним морем, изаћи кроз Гибралтар и онда преко Атлантика до Панаме. Пошто преплови Тихи океан, брод ће наставити пут Јужнокинеским морем до Индијског океана, потом Црвеним морем до Суецког канала и по изласку на Средоземно море натраг ка Марсељу. Траса пловидбе ће се одржавати што ближе екватору и западним смером, то јест против преовлађујућег ваздушног струјања, изазваног ротацијом планете.

Тиме „Планет солар“ треба да демонстрира предности соларних пловила над класичним једрењацима. У стварности ова два принципа, међутим, не конкуришу, напротив. Већ сада се у лабораторијама рађају нове супертанке, еластичне, фотонапонске фолије од којих ће се правити бродска једра. Једрењаци будућности према потреби излагаће једра сунцу или ветру.

Ово није само технолошки нити само спортски пројекат. Ауторима је стало, пре свега, до просвећивања и пропагирања осетљивог приступа животној средини и изворима који су пред исцрпљењем. Зато је део пројекта путујућа изложба Planet Solar Village. Већ овог лета почеће да пропагира алтернативне изворе широм Европе, а кад брод исплови премештаће се по лукама успут. Са дужим задржавањима рачуна се у Њујорку, Шангају, Сингапуру и другим великим градовима у којима ће посада држати предавања и пропагирати алтернативне технологије. Рачуна се и да ће се одабрани гости провозати на сунчани погон. Зато „Планет солар“ неће тући рекорде у брзини пловидбе око Земље која ће на соларни погон трајати 120 дана. А и сер Фог би им вероватно одобрио то кашњење од 40 дана...

М. Лазаревић

Програм путовања прве соларне пловидбе око земље

Старт: пролеће 2010
Место старта: Марсељ
Трајање пловидбе: 120 дана
Дужина трасе: 24.900 поморских миља (око 46.000 км)

Сунчани брод „Планет солар“

Дужина трупа: 30 м
Ширина трупа: 15 м
Ширина с развијеним панелима: 35 м
Потисак: 60 т
Просечна брзина: 10 чворова (18,5 км/ч)
Површина соларних панела: 473 м²
Цена: 13 милиона долара

Производња нуклеарног горива у Украјини и у Чешкој

Кијев: Упозорава се на велику зависност од Русије

У обе ове земље, међутим, постоји бојазан од превелике зависности од Русије

Руска компанија „Твел“, која ће наредних година бити једини испоручилац горива за чешке нуклеарке, преговара о градњи постројења за прераду нуклеарног горива у Украјини, а разматра могућности да такав комплекс постави и у Чешкој, тврди чешки економски дневник Е-15. Чешка је за ову компанију, која је у саставу руског државног холдинга Атоменергопром, важна као база за продор у Европску унију, посебно због њеног враћања ка нуклеарној енергији. Важно је, наравно, и то што Чешка има нуклеарке са совјетском технологијом (два блока „Темелина“ су, такође, на совјетској технологији, надограђеној западним системима безбедности и управљања). Планирана је, такође, и градња нових нуклеарних објеката с тим што ће ЧЕЗ такве капацитете подизати и у Словачкој. Василиј Константинов, потпредседник „Твела“, у изјави том листу није искључио могућност да се одустане од Украјине и направи само један, али већи производни комплекс у Чешкој, с тим што се рачуна и на различите моделе власништва и заједничке инвестиције.

„Твел“ о овоме води преговоре са Украјином, који су сложени као и односи у гасном комплексу и уопште односи између две највеће републике некадашњег Совјетског Савеза. Украјина има рок да се до средине јула одлучи на коју ће страну тј. за кога ће се одредити у будућој сарадњи – за амерички „Westinghouse“ или за „Твел“? Део украјинских политичара, са председником Виктором Јушченком на челу, упозорава да је и у овој области превелика зависност од Русије. Али, већина стручњака указује на то да је са становишта квалитета и цене сарадња са „Твелом“ знатно повољнија.

Праг: Чешка - база за продор у ЕУ

Уранијума за више стотина година...

Истражене и утврђене резерве уранијума износе око 5,5 милиона тона

Интерес за нуклеарну енергетику појачао се у Европи у последње време, нарочито после проблема са испорукама руског гаса. То је отворило досије предности и мана ослонца различитих извора енергије, при чему се све више истиче једна досад недовољно запажена предност атомске енергије – обиље резерви горива.

Према проценама стручњака, резерве уранијума покривају потребе за нуклеарним горивом за више стотина година. Досад истражене и утврђене резерве уранијума, према подацима Организације за привредну сарадњу и развој (ОЕСД), износе око 5,5 милиона тона, што покрива потребе свих садашњих нуклеарних централа у свету за наредних 80 година.

Стварне резерве су много веће. Због одустајања од нуклеарне енергије, после катастрофалне хаварије у Чернобилу, на име, успорено је, а у многим случајевима и заустављено истраживање резерви које су у стварности сигурно знатно веће од утврђених. Новија геолошка истраживања, према извештају Светске агенције за нуклеарну енергију, показују да минимум резерви које се могу искористити премашује 10 милиона тона.

Садашња годишња потрошња уранијума у свету износи око 65.000 тона, али се експлоатацијом добија само око 43.000 тона. Остатак у потрошњи потиче било из резерви, било

из рециклованог војног материјала чије се количине не могу официјелно утврдити али, према минималним проценама, има га укупно више него што износи годишња експлоатација уранијума. Највећи произвођачи ове стратешке сировине су Канада и Аустралија, а знатне резерве постоје још и у САД, Јужноафричкој Републици, Намибији и Бразилу.

Уранијума је у земљи хиљаду пута више него злата, а у једном кубном метру морске воде има у просеку три грама уранијума. Резерве уранијума у морској води износе више милијарди тона.

Будућност имају нове технологије за коришћење енергије из нуклеуса тј. атомског језгра на којима се убрзано и доста успешно ради, а на чијим би се принципима могло поново користити већ искоришћено гориво у садашњим типовима нуклеарних реактора, које је одложено у нуклеарни отпад. Поновно коришћење горива веома би побољшало економичност рада нуклеарних електрана и битно би редуковало нуклеарни материјал који се мора трајно складиштити што је, иначе, велики и веома скуп, а тешко решиви еколошки проблем. А кад почну да раде тзв. брзи реактори, чији је развој у поодмаклом стадијуму, сада утврђене резерве уранијума биће довољне за покривање потреба за горивом за чак 2.500 година.

Од идуће године Чешка прелази потпуно на испоруке „Твела“ – и за стару нуклеарку у Дукованима (4 пута 440 MW) и за нову у Темелину (2 пута 1.000 MW), после доста лоших искустава с горивом „Westinghouse“, недовољно прилагођеним за реакторе совјетске производње. У неким круговима појавиле су се већ бојазни од „потпадања под зависност од Руса“. Може се зато очекивати да би градња фабрике за прераду горива, уколико би се договорила, имала велики број противника у Чешкој. Присталице овог пројекта истичу, између осталог, да би Чешка постала извозник горива у бар десетак земаља света. Могло би се појачати и „логично партнерство“ „Твела“ са ЧЕЗ-ом.

Критичари претеране зависности од Русије у нуклеарној енергетици аргументовали су раније ове ставове тиме што је гориво веома специјализовани производ, посебно начињен за сваки тип реактора. Зато није лако могуће брзо променити испоручиоца горива, чиме се у чешком случају повећава зависност од „Твела“. А Константинов је већ јавно стављао до знања да је услов за градњу комплекса за производњу горива – дугорочни уговор о испорукама.

Но, у стручним круговима указује се, такође, да се нуклеарно гориво не може упоређивати са стратегијским сировинама као што су нафта и гас. Нуклеарно гориво је могуће, на пример, лако и безбедно складиштити и то на много година. С те тачке гледишта тешко је говорити о некој зависности од Русије...

Оваква мишљења потврђена су и недавним новим „Твеловим“ уговором о испорукама нуклеарног горива Индији за реакторе несовјетског типа. То је први такав уговор до сада, чиме се потврђују и шире могућности у снабдевању нуклеарним горивом. Дугорочни уговор „Твела“ са Индијом, која планира да до 2025. године повећа снагу својих нуклеарки на 49 гигавата, „тежак“ је 700 милиона долара.

„Твел“ спада међу највеће испоручиоце нуклеарног горива на свету, снабдева горивом 74 реактора у Русији и другим земљама. Сваки шести реактор на свету употребљава његово гориво.

М. Лазаревић

Надају се профиту од 300 милиона евра

Очекује се да у наредних пет година Италијани модернизују ЕПЦГ и повећају производне капацитете

Потпредседник Владе Црне Горе Вујица Лазовић и представник италијанске компаније А2А Ренато Раванели потписали су почетком септембра у Подгорици уговор о делимичној приватизацији црногорске електропривреде вредан око 300 милиона евра. Према овом уговору, како је пренела агенција Бета, већински власник ЕПЦГ остаје држава, али италијанска компанија после пет година, ако испуни све услове, може да докупи остале акције до већинског пакета.

Италијани ће, како је на конференцији за новинаре рекао Лазовић, до 30. септембра уплатити 192 милиона евра и тиме ће кроз куповину акција и фитдокапитализацију стећи укупно 18,3 одсто акција ЕПЦГ. А2А ће за акцију платити 8,4 евра, а по истој цени су обавезни да откупе и акције мањинских акционара, којима је остављано 20 дана за њихову продају. Тиме би, како је истакнуто, била заокружена сума од око 300 милиона евра.

На констатацију Лазовића да ће уколико новац на рачуне не легне до предвиђеног датума – 30. септембра уговор бити раскинут, Раванели је рекао да ће он сигурно бити уплаћен јер

Подгорица: Уговор о делимичној приватизацији ЕПЦГ обавезује купца да у наредне три године не отпушта раднике

је заокружена финансијска конструкција.

Иначе, очекује се да у наредних пет година Италијани модернизују ЕПЦГ и повећају производне капацитете. Уз то, они би требало да обезбеде профит од око 300 милиона евра који ће већим делом ићи у буџет. Уговор, по речима Лазовића, обавезује купца да у наредне три године не отпушта раднике. Изузетак су они који се добровољно пријаве и којима следују отпремнине по 20.000 евра.

Компанија А2А је, подсећамо, била другорангирана на тендеру за делимичну докапитализацију ЕПЦГ. Понуди-

ла је 8,4 евра, а грчки конзорцијум „Голден енерџи енд Паблик пауер“ 11,1 евра по акцији. Понуда грчког конзорцијума је, како је тада објашњено, одбијена јер је садржала додатне услове који нису били предвиђени тендером.

Компанија А2А је током тендерске процедуре откупила по цени од 7,1 евра 17,4 одсто акција ЕПЦГ, за око 145 милиона евра, које су биле власништво црногорских приватизационих фондова.

„Продаја дела црногорске електропривреде компанији А2А под још неразјашњеним околностима биће у фокусу пажње Комисије за праћење и контролу поступка приватизације на чијем сам челу“, рекао је неколико дана пре потписивања овог уговора лидер Нове српске демократије Андрија Мандић, а пренела „Политика“.

Грађани Црне Горе су, по његовим речима, у овом случају прво доведени у положај да продају оно што ниједна озбиљна земља не продаје, а онда су ускраћени за најмање сто милиона евра, ако се пође од понуде грчког конзорцијума.

П. М. П.

ХЕП ове године у плусу

ТЕ „Сисак“

У првом овогодишњем полугодшту Хрватска електропривреда је забележила нето добит од 242,7 милиона куна, односно 33 милиона евра, док је у истом периоду лане пословала са губитком од 110,3 милиона куна. На овако добре резултате, како је протеклог месеца пренела агенција Бета, утицало је повећање цене киловат-сата од 1. априла 2008. и поскупљење гаса од 1. јануара ове године.

Приходи ХЕП-а су у првих шест месеци износили 6,32 милијарде

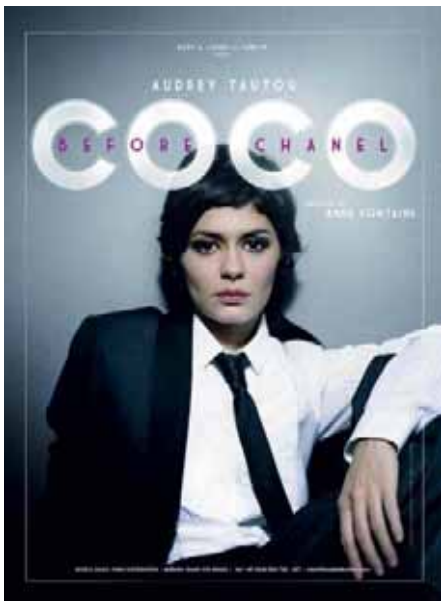
куна или око 858 милиона евра, што је 17,7 одсто више него у истом периоду лане, а расходи су повећани за 10,9 процената на 6,07 милијарди куна, односно око 825 милиона евра.

Како је била смањена потрошња струје а забележене су и добре хидролошке прилике, увоз киловат-сати је, како је саопштио ХЕП, смањен за 7,6, а производња у термоелектранама за 30 одсто, што је умањило трошкове горива за производњу киловат-сати.

П. М. П.

БИОСКОПИ

„КОКО ПРЕ ШАНЕЛ“

Она је највећа модна креаторка свих времена, она је измислила неприкосновени парфем „шанел-5“ и промовисала малу црну хаљину. Она је Коко Шанел и у биоскопима широм наше земље приказује се филм о њеном животу. Рођена је као Габријела Бонер 1883, а умрла као Коко Шанел 1971. године.

У филму „Коко пре Шанел“ прати мо почетак каријере ове велике модне иконе: од тешког детињства, када је са сестром одрасла у сиротишту, преко невероватног животног пута који ју је довео до врхова света моде у којима је она поставила нове стандарде. Чувену Францускињу, коју је часопис „Тајм“ уврстио међу 100 најутицајнијих личности 20. века, тумачи шармантна Одри Тату. Поред ње у филму још играју и Беноа Пулворт, Алесандро Нивола, Мари Жилан, Емануел Девос и други, док режију потписује редитељка Ен Фонтен. Филм је сниман на локацијама у Паризу и Нормандији, а Одри Тату, која игра Коко у њеним младалачким данима, тврди да је то једина улога око чијег се прихватања није предомишљала ни секунде. У филму сазнајемо да је Коко прво покушала да оствари певачку каријеру, па се, кад јој то није пошло за руком, окренула прављењу шешира за отмене даме монденског Довила. На крају је доспела до своје прве модне ревије.

„Мода није нешто што живи само у хаљинама. Мода је на небу, на улици,

мода има везе са идејама, са начином на који живимо и са тим што се догађа“, изјавила је модна визионарка пре више од 50 година. Костиме за филм дизајнирала је Кетрин Летерије, а њен рад је наводно надгледао Карл Лагерфелд лично. Идућег месеца модна кућа „Шанел“ лансираће нову рекламну кампању за свој чувени парфем „шанел-5“ са новим заштитним лицем – Одри Тату, која ће заменити досадашње „Шанелово“ лице Никол Кидмен. „Жена без парфема је жена без будућности“, изјавила је „мадмоазел“ Шанел приликом представљања „шанела-5“, који је до данас најпродаванији парфем на свету.

Интересантно је то што је оригинална верзија плаката за филм била забрањена у Француској, јер се на њој види упаљена цигарета у руци младе Одри.

ПОЗОРИШТЕ

БИТЕФ 09

БИТЕФ 09 одржава се од 15. до 25. септембра под слоганом „Криза капитала – уметност кризе“, а због финансијских проблема имаће мање представа и пратећих програма него претходних година. Програм 43. БИТЕФ-а обухвата седам страних и две домаће представе које доказују тезу да у уметности нема кризе, изражавајући друштвени ангажман на нов начин. На отварању у Сава центру играна је представа „Сутра“ лондонског Садлерс Велс театра, у кореографији Сидија Лабрија Шеркаујија. Ова представа са тибетанским монасима Шаолин манастира истражује хиндуистичку мудрост Будиних сутри, а виртуозне покрете вековне традиције кунг-фуа третира као потрагу за јединством физичког и духовног, уграђујући их у своје искуство европске савремене игре. После вишегодишњих преговора, на БИТЕФ најзад стиже велики канадски редитељ и драмски писац Робер Лепаж, и то са најновијим остварењем „Плави змај“, у извођењу Ex Machine из Квебека.

Швајцарска представа театра Вици из Лозане „Airport kids“, у режији Лоле Аријас и Штефана Кегија, који је већ познат публици БИТЕФ-а, говори о деци без земље која живе на светским аеродромима. Публика БИТЕФ-а поново ће видети и загребачку трупу „Бацачи сјенки“ са представом „Одмор од повјести“, у којој нема приче нити видљиве глумачке игре, већ само препуштања гледалаца полусну и слободном маштању.

Норвешку представу „Писац“ о Кнуту Хамсуну извешће Јо Стремгрен позориште из Бергена, које ће наступити и у СНП-у Новом Саду и у Атељеу 212 у Београду.

Холандски Театар хотел модерн из Ротердама извешће представу „Логор“, у којој је употребљено 2.000 лутака, а бави се темом Аушвица, највећег стратишта у Другом светском рату. Немачки Шауспилхаус из Диселдорфа представиће у завршници сценску верзију Марксовог „Капитала“, коју су режирани Хелгард Хауг и Данијел Ветзел, у оквиру пројекта Римини протокол, који највише и одговара теми 43. БИТЕФ-а.

Домаћу сцену на 43. БИТЕФ-у представља награђивана драма „Брод за лутке“ Милене Марковић, у режији Ане Томовић и продукцији Српског народног позоришта у Новом Саду, која је победила ове године на Стеријином позорју, а бави се судбином женског бића у савременом свету. Друга домаћа представа на 43. БИТЕФ-у биће „Сањари“ Југословенског драмског позоришта, ретко извођено дело међуратног писца Роберта Музила, у режији Милоша Лолића, који је истражио вечне теме човекове осећајности нудећи иновативно дело светског модернизма.

Продаја улазница за 43. БИТЕФ је у Позоришту на Теразијама.

КОНЦЕРТ

ZZ TOP

Чувени текашки бенд наступиће 18. октобра у Београдској арени.

У склопу своје јесење турнеје под називом ZZ TOP DOUBLE DOWN LIVE овај бенд први пут у својој каријери посетиће Београд. Овај хард-рок тројац настао је крајем шездесетих година. Каријеру хард-рок бенда са блуз и бузи основом стварао

„НОВИ ПОЧЕТАК“
ТОНИЈА ПАРСОНСА

ZZ TOP

је постепено, а средином седамдесетих се прославио албумима „Tres Hombres“ и „Fandango“, као и хитовима „La Grange“ и „Tush“. У следећој деценији свом музичком стваралаштву додали су синтисајзере и снимили бестселер албуме „Eliminator“ и „Afterburner“, као и серијал видео-спотова са стилизованим аутомобилима и женским хероинама. Ти спотови постали су један од симбола музичке телевизије MTV, а учврстили су и иконографски изглед чланова групе – двојица са брадама, то јест гитариста Били Гибонс и басиста Дасти Хил, и трећи без браде, субњар Френк Бирд.

Током деведесетих и касније, концертна популарност групе је остала на завидном нивоу. То је једна од малобројних светских група која више од 35 година свира у истом саставу, а марта 2004. године постала је и члан „Рокенрол хола славних“.

Највећи хитови групе ZZ TOP, између осталих, јесу: „Gimme All Your Lovin“, „Give it Up“, „Sharp Dressed Man“, „Legs“, „Velcro Fly“, „My Head's In Mississippi“, „Viva Las Vegas“...

ИЗЛОЖБЕ

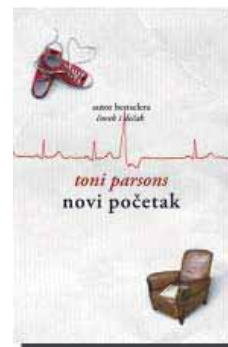
МИКЕЛАНЂЕЛО У БЕОГРАДУ

Изложба оригиналних радова ре-несансног уметника Микеланђела Буонароттија биће одржана, први пут у Србији, од 24. септембра до 15. октобра у Италијанском институту за културу, а посредно ће представити и једно од најпознатијих ремек дела свих времена – слику „Тон-

до Дони“, која се налази у Галерији Уфици. Реч је о једном од кључних дела за посетиоце тог музеја, па је апсолутно немогуће позајмити оригинал. Међутим, захваљујући интервенцији Италијанског института за културу, Фондација „Casa Buonarroti“ која брине о богатој Микеланђеловој аутографској заоставштини одобрила је позајмицу два цртежа, који су међу најзначајнијима у колекцији – „Богородица“ и студија Детета за дело „Тондо Дони“. Када је реч о цртежу Богородице, ради се о веома неуобичајеној и престижној позајмици дела које је, по једногласној оцени критике, једно од најбољих и веома малобројних које је као својеручни Микеланђелов цртеж главе сачувано у интегралној верзији. Поред урамљених цртежа са паспартуом, биће укратко представљено свеукупно Микеланђелово дело, са посебним освртом на слику из Уфиција, путем изузетно верних репродукција. Захваљујући модерним техникама и високој резолуцији фотографија, српска публика ће моћи изблиза да види једно од светски најпознатијих и најзначајнијих сликарских дела уметника и сликара фресака Сикстинске капеле у Ватикану.

Својим новим романом „Нови почетак“ Тони Парсонс се враћа теми која га је учинила славним: ово је прича о љубави, животу и међуљудским односима. Џорџ Бејли добија дар о коме сви ми сањамо – прилику да поново живи свој живот. После срчаног удара, Џорџу пресађују срце деветнаестогодишњака – и све се одједном мења. Он је друг своје малолетне деце, а не строги министар полиције који контролише сваки њихов покрет. Води љубав са својом женом целу ноћ, а не од поноћи до отприлике дванаест и пет. Жели и да промени свет – чим га прође мурмурлук. Али Џорџ Бејли открива да бити поново млад није баш толико забавно – и више од свега на свету жели свој стари живот назад.

„Ово је роман о трагању за мудрошћу, али написан, надам се, забавно, дирљиво и приступачно. А и допада ми се елемент фантастике – Џорџ добија ново срце и то га преобра-

жава. Постоји нешто под називом синдром ћелијског памћења, када примаоци органа наводно добијају особине даваоца. Није заправо ни важно је ли то истина или не, просто ми се допала замисао, бајка за одрасле. Према томе, да, желео сам да се вратим почецима. Желео сам књигу смештену у крај који познајем и желео сам да пишем о темама које сам већ обрађивао. О савременим мушкарцима и женама који се труде да им брак успе. О томе како изгледа живети живот ухваћен између родитеља и деце“, рекао је Парсонс о новом роману.

Тони Парсонс, на радост бројних поштовалаца, долази у октобру у Београд и биће уприличено дружење славног писца и његових читалаца на промоцији романа „Нови почетак“.

Јелена Кнежевић

Царски рез – по поруџбини

Др Александар Јуришић каже како много жена није свесно да је царски рез изузетно озбиљна операција, која може да буде праћена бројним компликацијама – од озбиљних крварења, до дуготрајних инфекција. Опоравак је дужи и напорнији него после природног, спонтаног порођаја, па нема потребе да иједна жена плаћа царски рез и инсистира на њему, кажу лекари

Царски рез је ушао у моду и у порођилишта Србије. Некада је то био начин завршавања порођаја у изузетним ситуацијама, када је био угрожен живот породилје или бебе, данас је ово метода коју жене врло често бирају саме, уверене да је то сигурнији и безболнији начин да роде здраво дете.

Србија се тако по броју порођаја завршених царским резом увелико налази међу европским и другим земљама високог стандарда. Од 19.606 порођаја (колико је у Србији обављено за шест месеци од јула до децембра прошле године) 22,8 одсто завршено је царским резом.

У неким развијеним земљама царски рез је потпуно питање избора жене. Код нас, није тајна – она жена која чврсто одлучи да се роди овим путем наћи ће доктора и договорити се да се за хиљаду или мало више евра порођај заврши царским резом. Акушери кажу да је готово неписано правило да се код жене која од почетка трудноће инсистира на царском резу стварно на крају појаве и оправдани разлози да се уради ова интервенција.

Данас жене све старије рађају прво дете, па се то често наводи као разлог ове појаве и код нас. Лекари често иду на контролисани порођај када не желе да рескирају, па бебе зачете вештачком оплодњом или из ризичних трудноћа много чешће на свет долазе царским резом. Ту је и утицај медија. Не прође ниједна недеља да нека од естрадних, певачких или глумачких звезда „на свет не донесе здраво и лепу бебу“, наравно, царским резом. Ружичасте бебе и насмејане звездице делују убедљивије од приче лекара који нас уверавају да је природни, спонтани порођај, ипак најздравији за жену.

– У Гинеколошко-акушерској клиници Клиничког центра Србије проценат

порођаја завршених царским резом је већи од просека и износи – 35,7 одсто. Дакле, свака трећа жена се породи царским резом. Међутим, у унутрашњости Србије и даље се више жена одлучује за природни начин. Тако, на пример, у крагујевачком центру тај проценат је само 12,5 одсто. Медицински разлози за царски рез су ризичне трудноће, због високог притиска труднице, застоја у развоју плода, компликације које се појаве код обичног порођаја... Пре десетак година тај проценат је био мањи, од 15 до 18 одсто. Данас је у ГАК „Народни фронт“ 22 одсто. Мора да се

По броју порођаја царским резом Србија међу земљама високог стандарда

узме у обзир и чињеница да је Србија мала земља, да из године у годину опада број порођаја, па је онда оправдано да се чини све да смртност деце након порођаја буде што је могуће мања – каже др Александар Јуришић, гинеколог из ГАК „Народни фронт“ и начелник Одељења за преоперативну гинекологију.

Др Јуришић, међутим, наглашава како много жена није свесно да је царски рез изузетно озбиљна операција, која може да буде праћена бројним компликацијама – од озбиљних крварења, до дуготрајних инфекција. Лекари су статистички, једном у два месеца, дакле пет-шест пута годишње

сведоци најтежих компликација, када после царског реза женама мора да буде извађена цела материца. Некада је жена после царског реза остајала без материце, јер није било начина да се тешка инфекција победи и заустави њено ширење по целом трбуху. Наравно, опоравак после ове интервенције је дужи и напорнији него после природног, спонтаног порођаја. Нема потребе да иједна жена плаћа царски рез и инсистира на њему, сматра др Јуришић, јер ова интервенција је пре свега питање добре процене, односно онога што је најбоље за два бића – и за мајку и за новорођенче. Са женама које се одлучују за први порођај у све каснијим годинама или код ризичних трудноћа где су жене прележале осам месеци у кревету, где је беба тешка пет килограма, искусни акушери ће ако постоји ризик по бебу гледати да порођај заврше оперативно, односно брзо, објашњава др Јуришић.

Др Паја Момчилов из Гинеколошко-акушерске клинике КЦС у Вишеградској, који себе назива класичним акушером, сматра да је проценат порођаја који се завршавају царским резом неоправдано висок.

– И у свету се води велика расправа да ли ову процедуру дозволити на захтев жене. То није етички, а с друге стране, жене нису обавештене и погрешно мисле да је овај начин порођаја безбеднији. Ова интервенција је ризичнији начин завршавања порођаја. Међутим, свуда у свету, па и код нас, због све чешћег процесуирања на суду, лекари често желе да избегну лош исход, судско гоњење и евентуална велика обештећења која би клиника морала да плати, па се лакше одлучују за царски рез – наводи др Момчилов.

З. Ж. Д.

Када лечење код приватног лекара плаћа држава

Нужна потврда из државне установе да се преглед не може обавити за месец дана. – Циљ мере је да се смањи чекање, али и утврди колико лекари у државним клиникама (не)раде

Учестали су протести болесника да им се прегледи код лекара специјалиста заказују тек за два, три месеца, а некад на сусрет са специјалистом треба сачекати и пола године. Да би решили овај проблем и смањили чекање, надлежни у здравству су недавно донели одлуку по којој сваки пацијент који није успео са упутом и књижицом да за месец дана закаже први специјалистички преглед у државној установи – може то да уради у било којој приватној ординацији по свом избору. Новац за тај преглед ће му бити рефундиран из Фонда за здравствено осигурање, уз одређену документацију.

Међутим, право на повраћај новца није уопште једноставно остварити, јер је, да би се новац надокнадио, потребно имати пет различитих папира – потврду о немогућности пружања услуге у државној установи, упут и мишљење лекара, фискални рачун из приватне ординације, медицинску документацију која је предмет фискализације и оверену здравствену књижицу – фотокопију или оригинал на увид.

Директорка Завода за здравствено осигурање Светлана Вукајловић каже како до сада још нису стигли захтеви за рефундацију, али наводи да је разлог за то необавештеност.

На шалтерима за заказивање у поликлиникама, медицинским центрима и болницама, истине ради, баш и не трче да издају потврду да не могу да пруже здравствену услугу, а то је кључни папир са којим можемо трошак прегледа код приватника рефундирати.

– Ова мера има два циља: да смањи чекање на прегледе, односно да се пацијенту омогући законско право да обави преглед за месец дана и, друго,

да утврдимо где има мањка лекара или где лекари не пружају довољно услуга. У пракси пацијенту се често каже „дођите за два месеца“, мада би суштински могло раније. Таквих ситуација је било много усмено, а сада осигураник може да тражи писмену потврду за такво одлагање и нека се не устручава да то уради – наводи директорка Фонда осигурања.

Када мера заживи и када почну да стижу захтеви за рефундације у већем броју за поједине услове, издвојиће се медицинске куће у којима организација посла и заказивања није добра. У складу са тим овде ће бити предузимане и одређене мере.

Пацијенти су до сада имали само две могућности: или да трпе, ћуте и чекају месецима на преглед или да плате приватника из свог џепа за нешто што су већ плаћали кроз допринос за обавезно здравствено осигурање. Подсећамо, ово право важи само за први, специјалистички преглед, дијагностичку услугу, снимање на неком апарату или за неку другу медицинску процедуру, која је неопходна за постављање дијагнозе да би се утврдио начин даљег лечења, а све то не може да добије у мрежи постојећих здравствених установа у року од месец дана. Али, пацијент не може на своју руку проценити да му је потребан преглед на скенеру или нека анализа у лабораторији, већ за то мора да добије упут од свог изабраног лекара у дому здравља, на редован начин, као и да претходно покуша да закаже тај преглед у државној установи. Тек када добије писмену потврду да му се то не може урадити за месец дана, може помоћ потражити у било којој приватној ординацији или приватној болници.

Против анеуризме новом методом

Ендоваскуларни графт

Анеуризме, проширења крвних судова која су најопаснија и најкомпликованија стања у кардиоваскуларној хирургији, одавно се у Србији, на Другој хируршкој клиници Клиничког центра Србије, решавају новом методом стављања ендоваскуларног графта у оболели крвни суд. Професор др Лазар Давидовић, директор Клинике за васкуларну хирургију КЦС и хирург, објашњава да се сада и код нас кроз препону на ноzi, без отварања грудног коша, убацују графтови, вештачки крвни судови којима се стиже до аорте, чиме се решава опасно проширење и спасава живот пацијенту. За анеуризме се не каже случајно да су „темпирне бомбе“, јер људи често не знају да имају потенцијално смртносно проширење крвног суда у трбуху, грудном кошу или глави, за које се никада не зна у ком часу могу да пукну. Зато се др Давидовић залаже да се ултразвуком или колор-доплером у мањим установама, па и у домовима здравља, проверава стање крвних судова, да би се спречило оно најгоре. Новом методом, убацивањем графта кроз препону на ноzi, избегавају се ризик и компликације које би пратили тешку операцију отварања грудног коша и стављање пацијента на машину за вантелесни крвоток, што се чини приликом класичне операције у овако тешким случајевима. Иначе, ово је, додаје др Давидовић, једно од најкомпикованијих обољења крвних судова, које у Србији доживљава епидемијске размере, и то код особа средњег доба.

З. Ж. Д.

Најбољи трубач Гуче

Како је дечак од малих ногу почео да свира, веома брзо избио у прве редове, остао без оца у 15. години, завршио средњу школу, како је постао најмлађи мајстор трубе у Србији, шта га нервира на саборима изворне музике, о зарадама од свирки, цени инструмената, путовањима по свету и још којечему

Дејан Петровић је победник ово-годишњег такмичења трубача у Гучи. Има 24 године. Ко га дуже познаје није се зачудио. Јер, Дејан је проглашен мајстором трубе на Драгачевском сабору пре три године и тако понео ово звање као најмлађи у Србији. Тада је већ имао десет година стажа у свирци. Почео је када је био пети-шести разред основне школе. Ако се не рачуна да је у петој години имао неку малу трубу у коју је дувао. Већ 1997, када је Дејан имао дванаестак година, дечји оркестар који је основао његов отац Милован звани Мића гостовао је на свадбама где су наступали по пола сата. Годину дана касније наступио је у Гучи, у конкуренцији младих где је његов оркестар проглашен за најбољи. На такмичењу следеће године проглашен је за прву трубу а годину дана касније – 2000. – његов оркестар је освојио прво место. Све то у категорији младих да би се са категоријом старијих ухватио у коштац од 2001. године.

Ове године, на 49. сабору трубача у Гучи, (9. августа) оркестар Дејана Петровића - наследник оркестра Миће Петровића - по оцени жирија, освојио је награду у категорији најбоље одсвирана песма. Стручни жири га је, такође, прогласио и за првог трубача, а жири публике за прву трубу публике.

Могло би се рећи да је Дејан са својим оркестром освојио највише награда.

Све је то у реду, као да чујем читаоца - али какве везе победник Гуче има са Киловат-часом? Е, па има, има. Дејан Петровић је наше горе лист. Ради као магационер у Огранку Електродистрибуција Ужице, ПД „Електросрбија“ од 1. јула.

Један тако млад човек већ има живот о којем се прича.

Када је имао 15 година, умро му је отац. Не зна се поуздано од чега. Није

Дејан Петровић

боловао. Свирао је тих дана у неколико градова, дошао кући, слошило му се, отишао у болницу и - умро. Обдукција није урађена. То је био шок за све, посебно за двојицу дечака, Дејана и две године старијег брата Дарка.

Осећања сачувана за - свирку

Дејан је осетио да је за ноћ остарио бар пет година. Осетио је да се од тада у великој мери мора ослањати на самога себе. Мада је имао мајку, dedu и бабу, прабабу и прадеду, отац је ипак - отац. Не може га нико заменити. Иако га је ретко виђао, будући да је стално био по свиркама. Јер Мића је био вођа тада веома познатог трубачког оркестра. Милован звани Мића први је почео да ради обраде популарних забавних мелодија и филмске музике, први је увео упарена одела, лептир машине...

- Тај губитак за мене је био веома тежак. И сада је. Нема разлике, чини ми се, од осећања које сам имао онда када је умро и данас. Само што сам сада утрнуо. Често ми се чини и да није умро. Него да негде свира, па ће доћи. Ваљда зато што смо га ретко виђали...

Дејан Петровић рођен је у селу Ду-

боко надомак Ужице. Милован (1961) и Ката (1965) су већ имали двогодишњег Дарка. Живели су на имању од 15 хектара са све шумом. О имању су бринули деда Данило и баба Милина и прадеда Властимир који је у међувремену умро. Наравно и мајка Ката. Дејана је деда учио свему чему се дете учи, па и вожењу трактора, кошењу... јер отац је најчешће био на свиркама или на послу. Радио је у ужичкој Ракети као шеф продавнице аутоделова.

И у његовом детињству било је, свакако, којечега узбудљивог, шаљивог и занимљивог, али мој саговорник се тога не сећа. Играли смо се као и друга деца, каже.

Дејан је шкрт на речима. Одговара на свако питање, али кратко, са да или не, наведе тражене чињенице али га не повуче прича. Када сам га притегао питањима како је упознао будућу жену Бранку, он је одговорио отприлике овако:

- Два-три месеца смо се дружили, годину дана забављали и сконтали да све контамо. И добили кћерку Јовану.

Узалуд сам покушавао да још мало пробургијам, чујем неки детаљ... Може бити да је ово генерација кратких порука, СМС генерација, сасвим супротна у изражавању од епских предака.

Ипак, изгледа да се Дејан најбоље изражава музиком. Чува осећања за свирку. Када је проглашен за победника, на бину се попела кћеркица Јована и притрчала му у загрљај. Он ју је подигао у наручје и заплакао. Видела је то цела Србија на телевизији. И не само Србија, већ и знатан део света, посредством сателита.

Дејан је, рекох, имао непуних 15 година када му је отац умро. Тада су већ имали стан у Ужици и када је пошао у средњу електротехничку, сам је бринуо о себи, па је и храну спремао. И он и брат који је већ био у средњој пољопривредној. А и ишли су веома

Дејанов оркестар од деветорице музичара већ снимео 3 CD-а, а у припреми је четврти (Фото: Ж. Синобад)

често у Дубоко за које је везан и данас дани. Уосталом то је ту, на шест километара. Као средњошколац Дејан је увелико свирао. Дешавало се да са свирке дође у шест ујутро а у седам већ мора у школу. Труба му је била на првом месту, па школа. Спорт и девојке... ако шта стигне. Био је знатно зрелији од својих вршњака. Не само што је растао без оца, већ и зато што се дружио са вршњацима његовог оца, што је на свиркама широм Србије и окружењу стицао искуства која су његовим вршњацима била недоступна. Већ тада су гостовали у Словенији, Бугарској, Мађарској, Грчкој... Ипак, због тога се није правио важан. Није хтео да штрчи у односу на вршњаке.

Присталица изворног мелоса

Иако је био несумњив таленат, па је музику скидао на слух, ипак се и музички образовао. Подучавао га је Драган Кнежевић, диригент војног оркестра у време Јосипа Броза Тита, који се школовао у Берклију, у САД. Од њега је и ноте научио. Почео је са шумадијским песмама јер су технички и музички лакше. И остао је присталица изворног мелоса који, сматра, нестаје. Потапају га новокомпоноване песме и страна музика. Данас омладина репује (мада не разуме речи) а стиди се своје народне музике. Дејану се дешавало да му - кад га виде у народном оделу - неко с потцењивањем каже: Шта си то обукао?

Дешавало се да оде на сабор изворне народне музике а тамо из неке шатре неки новокомпоновани музикант само цепа. Тада ми, вели, дође да из коже искочим.

Али, иако је присталица изворне музике, Дејан зна и сваку другу. Сматра да професионални музичар мора све да зна. И сам компонује. Има петнаестак својих композиција. Снимили су три CD-а, у припреми је четврти.

Дејану су на првом месту слушаоци. Не труди се, каже, да удовољи колегама да би му рекле: Е, ово си одлично одсвирао. Он осећа шта публика жели и њој удовољава. Тако је и изабрао за финале у Гучи да одсвира Боже правде и Марш на Дрини.

- Цео стадион је запевао. Замисли, сто хиљада људи...То је било... да ти се кожа најези... А онда, на крају, сплет шумадијских кола!

Не, нема новчане награде на овом такмичењу. Победник добије трубу и то је све. Али није све. Требало је видети само како Дејана на улицама Ужица поздрављају, како му трубе из кола, машу. То је нешто што се не може новцем исказати. А од новца, се, ипак, живи. Поред духовне, постоје и друге потребе.

Колико се заради од свирке?

Данас када је народ осиромашео, зарађује се знатно мање. Тешко је рећи колико. Зависи, од случаја до случаја. Влашке свадбе су богатије од шумадијских, али се дешава да се тамо лошије прође него овамо. Ипак, могло

би се рећи да се у просеку заради по 100-150 евра по човеку.

Дејан свира на јамахиној труби која кошта 2.000 евра, али су, каже, сасвим солидне и чешке трубе које коштају 700-800 евра.

По свету – уздуж и попреко

Дејанов оркестар састављен је од деветорице музичара. Најмлађи је Богдан Ђурић који има 17, а настарији су Јован Новаковић и Дарко Петровић, Дејанов брат, са по 26 година. Преостали су: Лазар Ђурић, Милош Мијаиловић, Милан Влашковић, Милорад Остојић и Далобор Јовић, рођак из Дубоког који је од почетка у екипи.

Пропутовали су света, уздуж и попреко. У Немачкој су били петнаестак пута, на свадбама и фестивалима, у Енглеској су били десет дана, у Мађарској и на Сајму туризма где су представљали Србију, у Торину... А најдаље где су ишли, била је Канада. Тамо су провели месец дана.

Док прича, Дејан повремено зевне. Уморан је. Како је дошао са Гуче, није ни једну ноћ спавао ко човек. А и сада, док разговара за новине, не искључује телефоне. Сваки час га неко зове. Уговара нове свирке. Пун је снаге. Док може, каже, радиће пуном паром.

У причи о цврчки и мраву он је мрав, иако свира.

Слободан Стојићевић

Задужбина Драгаша

Како се у повест може проникнути и ишчитавањем споменика на манастирском гробљу

Требало би свако да сврати у манастир Свети Ђорђе или, по народски, манастир Темску, па да сазна више о нашој изгубљеној средњовековној историји: не због манастира, већ због његових ктитора.

Шта написати о Темској, а да се већ не зна? За Пироћанце је он главни туристички адут, и ко год наиђе – воде га тамо. И мене су, а кад ми је љубазни домаћин рекао да је то задужбина Дејановића, само сам климну главом. Као – знам! После сам тражио и рударо по уцбеницима за Дејановићима, много. И ево шта сам дознао.

Млађа сестрица цара Душана, Теодора, пошла је за ђувегију – како јој је брат одредио. Севастократор Дејан, родоначелник лозе Дејановића, био је прилика чак и по царским мерилима. А владао је јупом која се простирала од Врања и Прешева, до Штипа и Струмице на југ, а до Радомира и Велбужда на исток. За оно време била је то значајна област...

Изродили су само два сина, која и народна повест и гуслари памте као Дејановиће, а она званична историја само као Јована и Константина Драгаша. Та двојица остаће упамћени као једина два брата која су владала себ-рима и управљала територијом скупа, а успешно. А да се нису полакомили и закрвили.

Зато би, данас, свако поверовао да је манастир Свети Ђорђе баш њихова задужбина. Ваљда и зато јер су, као наследници, били под будном присмот-

ром мајке која је у свом следећем, монашком животу, кад је већ обудовела, узела име Евдокија.

Терка Константинова, лепа Јелена, била је удата за Манојла Другог Палеолога. Последњи византијски цар, који је мученички погинуо током опсаде Цариграда 1453. године, презивао се по њој, по својој баби – Драгаш.

Имали су и Дејановићи, или Драгаша, своје потурице. Зна се! Оно, сви су, после Маричке битке 1371, постали турски вазали, али то је тада било уобичајен облик савезништва. А многи су мењали веру и прелазили међу

мухамеданце, јер је то обезбеђивало мир и сигурност... како за њих, тако и за себре.

У некој гусларској песми, а из циклуса о Марку Краљевићу, спомиње се и извесни бег Дејановић. Као, јунак Марко Краљевић изазива га на двобој јер је погазио веру. Ма, хајде...

Чињеница да манастир није пострадао крајем седамнаестог века, када је читав Србија запустела, сведочи да је имао нечију моћну заштиту, а ја бих поверовао да је она сезала све до цариградског Сараја, где су се, међу првим султанијама, највећма нашле Српкиње, неке од њих и из породице Дејановића.

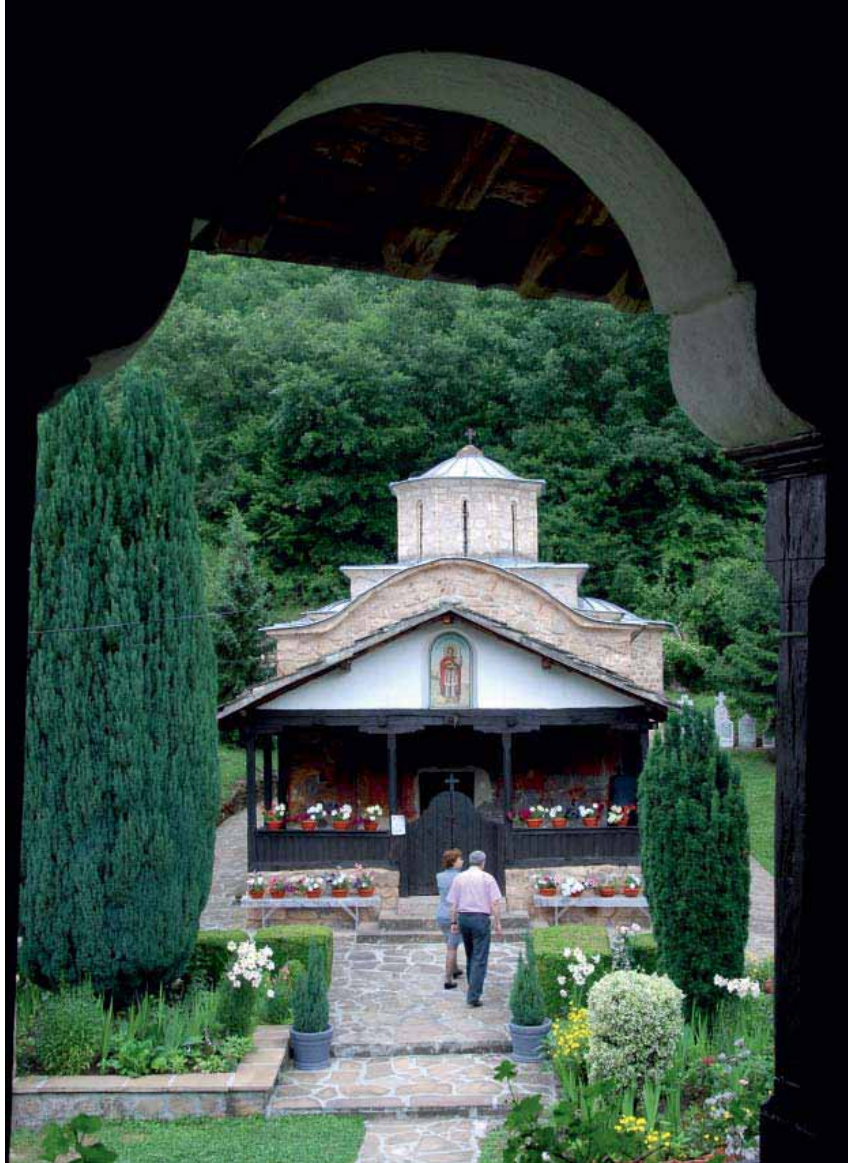
Манастир Темска је, заправо, најстрашније пострадао током рата за ослобођење јужне Србије, у другој половини претпрошлог века, кад је турску војску водио потурчени башибозук из српских земаља, појачан арнаутлуком. Тако се

догодило да је прва школа пиротског краја основана још у шеснаестом столећу у Темској, затворена 1876, када су ови наши „Турци“ набили на колац игумана и преданог учитеља Кесарија.

Требало би видети и манастирско гробље. Јер је на њему покопана историја овог дела Србије.

Игуманија, хси Партенија, распознаје значај тог колективног сећања и негује то као традицију, али и помен на руске монахиње и монахе који су у Темској пронашли уточиште после Октобарске револуције.

Милош Лазић

Манастир Свети Ђорђе

Човек који је могао МНОГО

Савременици тврде да чак ни Вељко Петровић није смео да му каже да је смењен, па је у Музеју кнеза Павла два-три месеца после окупације владало чудно двовлашће. Стручни сарадници и службеници ословљавали су га и даље са „господине директоре”, а чика Вељко му се склањао с пута

Био је поносан човек. Чак и ако га је заскочило разочарење, заклонио га је господственим држањем и научним достојанством. Ето, тако је оснивач и први управник Музеја кнеза Павла (његов фондус је основа потоњег Народног музеја) и стручњак светске репутације први пут отишао у пензију.

Мада многи сматрају да је пензионисан (читај – најурен!) јер је био близак пријатељ просвећеног регента, или бар зато што је музеј под његовом управом радио и за време окупације, истина је другачија. Наиме, Милан Кашанин је јавно износио blasfемичан став да су устанци и револуције реметилачки фактори; да понекад јесу неминовни, али да цивилизација, дугорочно гледано, од њих и није имала неку посебну вајду. А рећи то у лице револуционарима који су управо дограбили жезло власти, било је равно самоубиству. Ту се крије и разлог зашто никада није предлаган за члана Српске академије наука.

Готово да сам се обрадовао када ми је уредник предложио да пишем о Кашанину. Јер, тек када сам у „Политици” објавио причу о Улици Милутина Бојића, њеној историји и житељима, докучио сам да је мој другар и тадашњи главни уредник Мирко Бојић, био синовац великог песника. Преко-рио ме је што му нисам споменуо шта пишем, јер могао је да исприча много непознатог – и о стрицу и о улици. Сада, док тражим податке о Милану Кашанину, гледам да не сметнем с ума да је тај мој Мирко његов зет. Али, негде је на летовању. Зато морам опрезно! Јер, опет ће да ми зановећа.

Ваљда највећи научни допринос Милана Кашанина јесте то што нам је објаснио да је прича о „мрачном средњем веку” најпре мрак незнања о аристократском периоду наше повести, када смо збиља били уз раме, ако

Милан Кашанин испред Лувра

не и испред Европе. Јер, генерације васпитаване на косовском миту и народној епизи сметнуле су због тога с ума нашу непоновљиву средњовековну лирику, у којој су се надметале велможе, па и окруњене главе.

Рођен је 1895. године у Белој Цркви, у Барањи, припадао је, заједно са Растком Петровићем, Милошем Црњанским, Тодором Манојловићем и бројним вршњацима из расејања, оној изгубљеној генерацији српских интелектуалаца рођених на размеђу два века. Уметничке студије завршио је у Паризу, на чувеној Сорбони, 1923, што му је омогућило да само четири године доцније буде именован за управника Музеја савремене уметности у Београду. Четири године касније успева да убеди кнеза Павла Карађорђевића, врло образованог човека, да оснује свој легат, и да управо њему повери деликатну дужност да га опреми уметничким делима.

Платна Реноара, Дерена, Короа, Тулуз Лотрека, Матиса... и друга, којима се данас поноси Народно музеј, набањена су по избору Милана Кашанина пре Другог светског рата. Музеј кнеза Павла је осмислио по принципима европских галерија. У здању у којем је данас Председништво Србије приземље је било издвојено за наш стари век, са артефактима винчанске и старчевачке културе, док су на спрату била изложена дела модернијих српских и европских уметника од имена. О каквој је колекцији реч, најбоље сведочи то што су и окупационе власти у Београду процениле да се она мора заштитити и сачувати неокрњена, а и да су неки немачки војници, који су се дрзнули да из Музеја узму неки „сувенир”, касније били строго кажњени због тог вандализма.

(Много година доцније пукла је брука кад је јавност упозната са реверсима с потписима многих високих државних и партијских функционера СФРЈ који су непроцењива уметничка дела носили пригодно својим кућама „на дан-два”, а која, наравно, никада нису враћена!)

Када је рођена идеја да се у Београду отвори Музеј фресака, Милану Кашанину је дискретно стављено до знања да је он, ипак и упркос свему, најбољи избор. Заиста, човеку који је из „помрчине” средњег века изнео оно најлепше у нашој уметности, а посебно у ликовној уметности, та почаст је припала пре него иком другом. Постављен је за директора те важне националне установе, а Музеј је за његовог директоровања стекао светски углед.

Био је књижевник, есејиста, књижевни и ликовни критичар, историчар уметности, полиглот. Умро је у Београду 1981. године.

М. Лазић

Градска кућа Бечеј

Еј, еј, Бечеј!

Еј, штогод има поред Тисе села, еј нигде нема тог Бечеја бела, певају тамбураши а ова приповест би то требало и да докаже

У Великом бачком каналу у Бечеју радници предузећа Воде Војводине пронашли су ономад мртвог питона дугачког више од четири метра. Нико поуздано није могао казати како је ту доспео. И ником ништа. А неки други би од тога направили сензацију. Надували би да се појавила аждаја, чудовиште, тврдили би како у Тиси живе змајеви... Бечејци су другачији. Не треба им да измишљају занимљивости.

Ето, на пример, до Другог светског рата Бечеј је био седиште Старобечејског среза, са среским начелством и судом, а био је уједно и највеће село Краљевине Југославије! То је тадашњим одборницима тако одговарало јер су, наводно, као село мање дажбина давали држави. Иако формално није био град, Бечеј је био једно од малобројних просветних средишта

Војводине. У то време је у целој Бачкој било укупно пет осморазредних гимназија и то само у градовима: у Новом Саду, Сомбору, Суботици, Сенти и - Државна реална гимназија у Старом Бечеју. У вароши је био и војни гарнизон са бицикличким пуком, што је такође био изузетак јер су само градови имали војне гарнизоне.

Приметили сте да сам управо - уместо Бечеј - написао, Стари Бечеј. Јер постоји Нови Бечеј и Бечеј. Иако се званично не назива Старим, понекад то треба нагласити, да не би дошло до забуне. А ни Бечејци - ни једни ни други - не воле да их бркају. Судбина им је повезана иако их раздваја (али и спаја) Тиса, и иако је Нови у Банату, а Стари у Бачкој.

Пре скоро четири века Евлија Челебија је походио Бечеј и оставио леп за-

пис о овом месту. Али, историја једног од најлепших војвођанских градова почиње, ипак, много пре но што јој је у походе дошао најзнаменитији турски путописац.

Бечеј се први пут помиње 1091. године. У једној повељи је записано да су, у рату против Кумана, Угри прешли Тису код Бечеја. (Кумани су, иначе, један од последњих народа који је из Азије дошао у Европу.) Бечеј је тада била тврђава, изграђена на тиској ади око шест километара од обода данашње вароши, вероватно зарад заштите и контроле речног саобраћаја и одбране локалног властелинства, која ће потом још вековима служити разне господаре - браћу Лошонци, деспоте Стефана Лазаревића, Ђурђа Бранковића, породицу Хуњади, краља Матију Корвина, Турке... док коначно, две године по

Приватне ТС – салашарски обичај

потписивању Карловачког мира (1701.), тврђава није темељно разорена а у близини ниче ново насеље Бечеј које се нашло у ложи једног од бедема који су штитили од упада Турака из Баната. Кад су се Аустријанци и Турци помирили престаје потреба постојања Потиске војне границе.

Две бежаније Јоакима Вујића због – пакосних људи и сплетака

Е - тада настају проблеми.

Жупанијске власти затражиле су одмах укидање дотадашњих привилегија граничара који више нису имали посла. А ови су се жестоко супротставили. Ко је навикао на привилегије, тешко их се одриче. Да би их умирио, Беч 1751. године оснива Потиско-крунски дистрикт од 14 општина са седиштем у Бечеју. Те године Бечеј је био чисто српски, да би само две деценије касније од укупно око 2.000 душа у вароши половину чинили Мађари.

Током револуционарне 1848. Бечеј је прилично страдао - уништена је општинска зграда, спаљена архива, гореле су куће и салаши племићких породица... Потиски дистрикт је потом укинут а новим царским решењем Бечеј постаје среско место у оквиру Војводства Српског и Тамишког Баната, који ће бити укинута десетак година касније. Бечеј ће под окриљем аустроугарске царевине остати до 1918. године, када Војводина улази у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Бечеј је крајем 19. века имао Паробродско друштво са 46 бродова. Прве пруге изграђене су, на север 1889. и на југ, ка Новом Саду 1899. Тридесетих година прошлог века, тачније, 1932, кренуо је први аутобус за Нови Сад. Имао је само 20 седишта. Власник је био извесни Чедомир Дорословачки. Ондашње новине су забележиле да је неки Лаза Миковић који је возио сеоска кола био необично тврдоглав и није хтео да устукне пред аутобусом него је насрнуо напред и рудом пробио не само мотор, већ и шофера кроз стомак. Тако се збила прва саобраћајна несрећа на друму недалеко од Бечеја.

Од знаменитих људи који су живели у Бечеју, међу првима ваља поминути Јоакима Вујића, оснивача српског позоришта. Крајем 18. века он је из Футога побегао од, како је записао - пакосних људи. У Бечеју је провео три године као професор. Предавао је латински. Родитељи су му за то обезбеђивали бесплатну храну. После три

Синиша Сретеновић

Синиша Сретеновић, руководилац Погона Бечеј, Огранка ЕД Нови Сад, ПД „Електровојводина“, рођен је 29. новембра 1962. године у Задру. Основну и по два разреда електротехничке средње школе завршио је у Новом Бечеју и у Зрењанину, а ЕТФ у Новом Саду. У ПД „Електровојводина“ ради од 1991. године, најпре у ЕД Зрењанин као инжењер за велике ТС, а руководилац Погона у Бечеју је од децембра 2001. Ожењен је, а супруга Оливера ради у Одељењу за урбанизам Општине Бечеј. Они имају двоје деце – Матеју, ученика другог разреда гимназије и Вишњу, која похађа осми разред.

- Међу специфичностима конзумног подручја ЕД Бечеј, са осам насеља и са 28.500 купаца, издваја се, салашарски обичај подизања приватних трафостаница које са електричном енергијом опслужују ове поседе. Таквих објеката има на 15 салаша, а који су и класична домаћинства - каже Сретеновић. – На тим салашима налазе се и велике површине земљишта које се обрађује, с тим што ови ратарци не желе да користе услуге ПИК „Бечеј“.

Хотел „Фантаст“ замак Богдана Дунђерског

Тиса и „Шлајз“ (преводница урађена у бироу „Ајфел“)

Православна црква у којој је Урош Предић
осликао иконостас

године проведене у Бечеју, 1801, морао је опет отићи - како каже у својој биографији - због сплетака.

Чувени фијакериста у Бечеју био је Миле Свирчев Џоја. Најчешће је седео у кафани „Бела лађа“, а фијакер му је био паркиран испред. Па кад би нека муштерија наишла а њему се није из кафане излазило, само би коњу довикнуо команду и он би је одвезао било на станицу или пристаниште и после се сам вратио.

Међу знаменитим људима који су живели овде био је и Урош Предић који је пре 120 година осликавао иконостас на овдашњој православној цркви а три деценије касније на капели Дунђерских. Одавде су и браћа Тан. Карољ Тан, млађи брат, један је од првих хемичара у Европи, оснивач је катедре за хемију на Пештанском универзитету, а старији брат Вор Тан био је знаменити сликар историјских сцена и портрета. Угледајући се на Ђуру Јакшића, насликао је своју верзију Карађорђеове смрти.

Устава – најлепши споменик регулације река

У Бечеју је живео и један знаменити градитељ због чијег рада је Тиса својевремено сматрана најбоље регулисаном реком Европе. Управо овде код Бечеја је устава-преводница, најлепши европски споменик регулације река у 19. веку. То дело Хајнца Алберта, техничког директора канала Дунав-Тиса

који је градећи ову преводницу имао само 24 године, сматра се ремек делом индустријске грађевине. Чим је изграђена, привлачила је инжењере из читаве Европе, па и са других континената. Када је један Јапанац најавио посету, домаћини су се питали како ће му и на којем језику здравицу изрећи. Тада се јавио свештеник Ференц Ковач Хуска: Ја знам јапански. Ја ћу га поздравити на јапанском! После Ференцове здравице, устао је Јапанац и захвалио се на чистом немачком, посебно на здравици коју није разумео, рекао је - јер не зна мађарски.

Устава на овој преводници личи на олимпијски базен. Пливачима је, уосталом, на располагању и цела Тиса док на крају није изграђен и Спортски центар са великом двораном и летњим и зимским олимпијским базеном. Зато није чудо што је Бечеј све до 2000. био и спортски град. У једном тренутку имао је 10 прволигаша у разним спортовима. А што се ватерпола тиче, био је у врху врхова. Сви ти успеси везују се за прошле године преминулог Ђорђа Предина. Остаће забележено да је био први председник општине Бечеј који је изабран непосредном вољом грађана, да је готово деценију био први човек „Сојапротеина“, фирме која је постала позната у европским па и у светским оквирима, да је за његовог мандата на месту председника Ватерполо савеза Југославије и спортског директора, ватерполо репрезентација освојила златне медаље на Олимпијским играма у Лос Анђелесу 1984. и Сеулу 1988. и на Европском првенству у Атини 1991, а да је Ватерполо клуб Бечеј поред освојених шест дуплих круна (првак државе и победник купа) 2000. године постао и шампион Европе чиме је име Бечеја постало познато у целом свету.

Важио је, ономад, Бечеј и за јак привредни центар. „Сојапротеин“, ПИК „Бечеј“ и „Фадип“ важили су за фирме које су добро и сигурно пословале. До јуче, град спорта нема више ниједног прволигаша. Понос нације, ватерполо клуб вегетира у нижем рангу такмичења а на два рукометна и женски кошаркашки клуб (првак Југославије, 1993.) стављен је катанац. Ни стање у привреди више није за дику. Ваљда зато што смо у транзицији, шта год да то значи...

Тако је то у животу. Час горе, час доле, како се и зове једна наша ТВ серија.

Слободан Стојићевић
Фото: М. Дрча

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА КРОЗ ИСТОРИЈУ

Кратка биографија Ђорђа Станојевића, човека који је осветлио Србију

Ђорђе Станојевић (1858 -1921.) је дошао у Београд као шеснаестогодишњак, пошто је завршио нижу школу у родном Неготину. Уписао је (тада) једину српску гимназију, касније познату као – Прва београдска. Са 19 година постао је студент Природно-математичког одсека Филозофског факултета у Београду. Са 22 написао своју прву књигу – „Звездно небо независне Србије“. Наредне године је дипломирао, постао асистент код професора физике на поменутом факултету Косте Алковића, и посетио Светску изложбу о електрицитету у Паризу.

Са 25 година Станојевић је положио професорски испит и почео да ради као професор физике у „својој“ Првој београдској гимназији. Те године посетио је бечку изложбу о електрицитету. Када је имао 26 година, Министарство војно доделило му је инострану стипендију. Определивши се за проучавање астрофизике, у наредне три године Станојевић је боравио у опсерваторијама у Берлину, Лондону и Паризу. Свој први научни рад, из области астрофизике, саопштио је у Француској академији наука када је имао само 27 година! Две године касније, као изасланик париске опсерваторије боравио је у Русији, ради посматрања помрачења Сунца. Проучавао је ту појаву и током тромесечног боравка у Сахари. Када се вратио у Србију, на место професора физике и механике на Војној академији, имао је 29 година.

Довео Теслу у Београд

На позив тадашњег председника београдске општине Николе Пашића, одржао је чувени говор „О електричној светлости“. Било му је тада 32 године, и био је то почетак његове борбе за увођење јавног, електричног осветљења Београда, а тиме и електрификације Србије. Две године касније организовао је посету Николе Тесле Београду. Прву и једину.

Ризница професора Станојевића

Станојевић је имао је 35 година када је почела да ради прва јавна електрана у Србији – термоелектрана на Дорћолу. Било је то искључиво његовом заслугом. Исте те године, после обучавања седам генерација питомаца Војне академије, прешао је на место професора физике на Великој школи. Тада је основао је и Физички институт.

Са 36 година, објавио је прву у Србији, а другу у свету књигу „Никола Тесла и његова открића“, са 37 - „Васионска енергија и модерна физика“, а са 38 - „Централне силе у природи“. Те године израдио је, како многи сматрају, прву колорну фотографију у Србији – названу „Дечак са виолином“. Следеће године објављен је његов универзитетски уџбеник „Експериментална физика“.

Донео је први рентген апарат у Београд када му је било 41 година. А наредна година његовог живота била је изузетна - почела је тада да ради, такође његовом заслугом, хидроелектрана „Под градом“ у Ужицу, прва електрана у Србији по Теслиним принципима полифазне струје. У својој 43. години објавио је књигу „Електрична индустрија у Србији“, а наредне године - нашу прву фотомонографију „Србија у сликама“.

Станојевић је учествовао у изградњи хидроелектране „Вучје“ када му је било 45 година, „Свете Петке“ са 47, а гамзиградске хидроелектране – са 51 годинаом.

Имао је 46 година када је инсталирао прву радиотелеграфску станицу у Београду – предајник се налазио у просторијама Физичког кабинета у Капетан Мишином здању, а пријемник на згради „Класне лутрије“ у Васиној улици. Тако је била остварена прва радио везу у Србији.

У 51. години живота постао је декан Филозофског факултета, а у 55.

Ђорђе Станојевић – ктиор првих српских електрана (рад Милића од Мачве)

ректор Универзитета у Београду.

Професор Станојевић био је сведок бомбардовања Београдског универзитета у Првом светском рату, и то је забележио на фотографијама. Било му је тада 57 година.

Имао је 63 године када је отишао у Париз ради набавке авиона за метеоролошка осматрања у Србији. Тамо је и умро.

Србин европских манира

Ђорђе Станојевић је потицао из угледне неготинске трговачке породице. Његови савременици описују га као радозналг и живахног дечака, немирног духа... Рођен је у истој улици у којој је и родна кућа Стевана Стојановића Мокрањца, недалеко од утврђења хајдук Вељка Петровића. Припадао је генерацији београдских

гимназијалаца код чувеног професора Косте Вујића, који је својим колегама говорио „Господо, ова школа неће бити позната по нама, већ по њима.“ Дружио се с Стеваном Сремцем, Богданом Поповићем, Јованом Цвијићем, Миком Аласом, Јашом Продановићем...

Ђорђе Станојевић је био један од најобразованијих и најученијих људи у Србији; широке културе, европских манира; динамичан послован човек; ентузијаста и романтичар-патриота који је веровао у науку и технику, али и у свој народ и његово прегалаштво. Пропутовао је Европу, био у друштву царева, владара, султана... Крстарио је Србијом. У Историјском музеју у Београду сачувано је неколико стотина стаклених плоча на којима су његове фотографије предела Србије, манастира, пејзажа, панорама градова, места погодних за подизање хидроелектрана.

Био је ожењен Станом, унуком војводе из Првог српског устанка Анте Богићевића. Становали су у Београду, на Сењаку. Имали су сина Милоша и кћери Наталију, Јулку и Јелку. Један његов унук погинуо је на Сремском фронту, а други је после рата отишао у Јужну Америку. Прича се да је у башти своје куће успео да одгаји црну ружу.

Тестаментом је део своје имовине завештао Неготинској гимназији са намером да се оснује Задужбина којом би се помагао један сиромашни и један одличан ученик.

Сахрањен је на Новом гробљу у Београду.

ЈП Електропривреда Србије је 1995. године установила признање „Плакета са повељом Ђорђе Станојевић“. Додељује га појединцима и институцијама заслужним за допринос развоју електропривреде.

Сања Рославцев

